

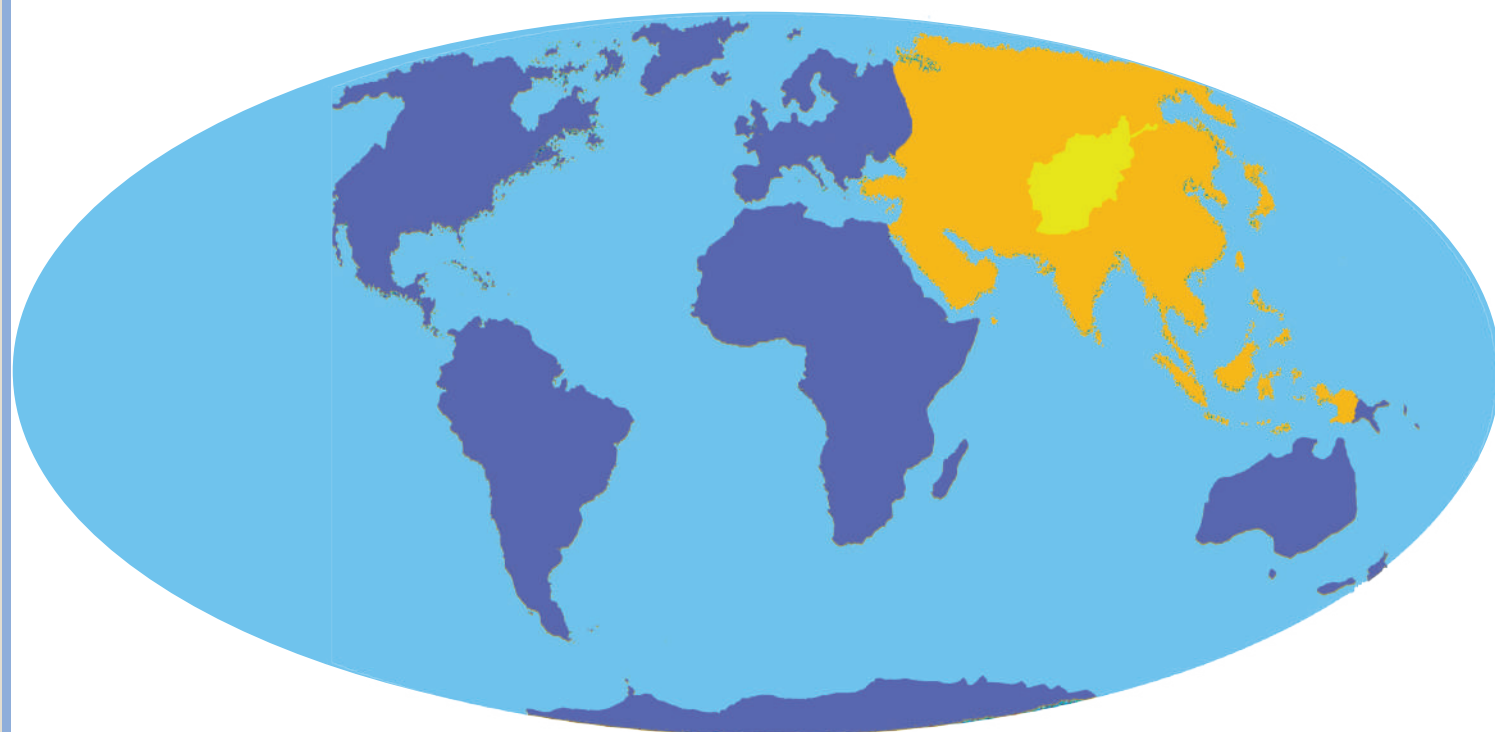

وزارت معارف

جغرافیه

صنف ۷

جغرافیة صنف ۷

سرود ملی

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زره وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل ځلیري
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جغرافیه

صنف هفتم

۱۳۹۹ هـ. ش .

مشخصات کتاب

مضمون: جغرافیه

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت جغرافیة نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هفتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامه وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۹ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

حق طبع، توزیع و فروش کتاب‌های درسی برای وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان محفوظ است. خرید و فروش آن در بازار ممنوع بوده و با متخلفان برخورد قانونی صورت می‌گیرد.

پیام وزیر معارف

اقراً باسم ربك

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی پایان بر رسول خاتم - حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه گان هویدا است، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانواده بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکر شده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت کننده گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هیچ نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آینده نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفاده بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آن‌ها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم. با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مرفعی دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

شماره	عنوان	صفحه
۱-	فصل اول - مبادی جغرافیه.....	۱
۲-	اهداف فصل اول.....	۲
۳-	درس اول - مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی.....	۳
۴-	درس دوم - آیا زمین شکل کروی دارد؟.....	۵
۵-	درس سوم - خط استوا و مناطق اقلیمی.....	۷
۶-	درس چهارم - نیم کره شمالی و جنوبی.....	۱۱
۷-	درس پنجم - قطب شمال و قطب جنوب زمین.....	۱۳
۸-	درس ششم - عرض البلد.....	۱۵
۹-	درس هفتم - دانستن طول البلد چه اهمیت دارد؟.....	۱۷
۱۰-	درس هشتم - حرکت وضعی زمین و نتایج آن.....	۱۹
۱۱-	درس نهم - حرکت انتقالی زمین.....	۲۱
۱۲-	خلاصه فصل.....	۲۳
۱۳-	فصل دوم - جغرافیای افغانستان.....	۲۴
۱۴-	اهداف فصل دوم.....	۲۴
۱۵-	درس دهم - موقعیت و حدود اربعه افغانستان.....	۲۵
۱۶-	درس یازدهم - جغرافیای طبیعی.....	۲۷
۱۷-	درس دوازدهم - راجع به اقلیم افغانستان چه می دانید؟.....	۲۹
۱۸-	درس سیزدهم - کوه ها.....	۳۳
۱۹-	درس چهاردهم - دریا های افغانستان به حیث شریان زراعتی و تولید انرژی.....	۳۷
۲۰-	درس پانزدهم - دریا های سایر حوزه های افغانستان.....	۴۱
۲۱-	درس شانزدهم - درباره جهیل های افغانستان چه می دانید.....	۴۳
۲۲-	درس هفدهم - جغرافیای بشری.....	۴۷
۲۳-	درس هژدهم - جغرافیای اقتصادی افغانستان.....	۴۹
۲۴-	درس نوزدهم - نباتات صنعتی و طبی.....	۵۳
۲۵-	درس بیستم - از ماللداری، علفچرها و جنگل های افغانستان چه می دانید؟.....	۵۷

۶۱.....	درس بیست و یکم - منابع معدنی	۲۶-
۶۵.....	درس بیست و دوم - مواد محروقاتی معدنی	۲۷-
۶۷.....	درس بیست و سوم - صنایع و تجارت در افغانستان	۲۸-
۷۱.....	درس بیست و چهارم - جغرافیای مواصلاتی	۲۹-
۷۵.....	خلاصه فصل	۳۰-
۷۶.....	فصل سوم - براعظم آسیا	۳۱-
۷۶.....	اهداف فصل سوم	۳۲-
۷۷.....	درس بیست و پنجم - موقعیت و حدود اربعه آسیا	۳۳-
۷۹.....	درس بیست و ششم - جغرافیای طبیعی	۳۴-
۸۱.....	درس بیست و هفتم - راجع به دریا‌های براعظم آسیا چه می‌دانید؟	۳۵-
۸۳.....	درس بیست و هشتم - جهیل‌ها، بحیره‌ها و خلیج‌های براعظم آسیا	۳۶-
۸۷.....	درس بیست و نهم - اقلیم براعظم آسیا	۳۷-
۸۹.....	درس سی‌ام - جغرافیای بشری	۳۸-
۹۳.....	درس سی و یکم - جغرافیای اقتصادی	۳۹-
۹۵.....	درس سی و دوم - معادن و صنایع	۴۰-
۹۷.....	درس سی و سوم - جغرافیای مواصلاتی آسیا	۴۱-
۹۹.....	درس سی و چهارم - جغرافیای سیاسی آسیا	۴۲-
۱۰۱.....	لست کشورهای براعظم آسیا	۴۳-
۱۰۳.....	خلاصه فصل	۴۴-
۱۰۴.....	اصطلاحات جغرافیایی	۴۵-

فصل اول

مبادی جغرافیه

مدل کره زمین

در این فصل می خوانیم:

- مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی: (تعریف علم جغرافیه و اهمیت خواندن آن)
- کره زمین
- خط استوا، خط سرطان، خط جدی، مناطق مدارین، مناطق معتدله، مناطق سرد و بارده.
- نیم کره های شمالی و جنوبی
- قطب شمال، قطب جنوب، دایره قطب شمال، دایره قطب جنوب و محور زمین
- عرض البلد ها
- طول البلد ها
- حرکت وضعی زمین و نتایج آن
- حرکت انتقالی زمین و نتایج آن
- خلاصه فصل

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که بعد از خواندن این فصل:

- با علم جغرافیه و اهمیت خواندن آن آشنا شوند.
- مفاهیم، اصطلاحات، ارزش‌ها و مهارت‌های این فصل را یاد بگیرند.
- رابطه بین حرکت زمین به دور خودش و پیدایش شب و روز را درک نمایند.
- رابطه بین حرکت زمین به دور آفتاب و پیدایش چهار فصل را بدانند.
- بین وقت هر منطقه روی زمین و خطوط طول البلد ارتباط برقرار نمایند.
- با خطوط طول البلد و عرض البلد آشنا شوند.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی

ذیل دست یابند:

- کره زمین را با خطوط طول البلد و عرض البلد ترسیم کرده بتوانند.
- وقت هر طول البلد را تعیین کرده بتوانند.
- اقلیم مناطق مختلفه کره زمین را از هم تفکیک کرده بتوانند.
- اهمیت حرکت وضعی زمین را بیان کنند.
- اهمیت حرکت انتقالی زمین را بیان کنند.

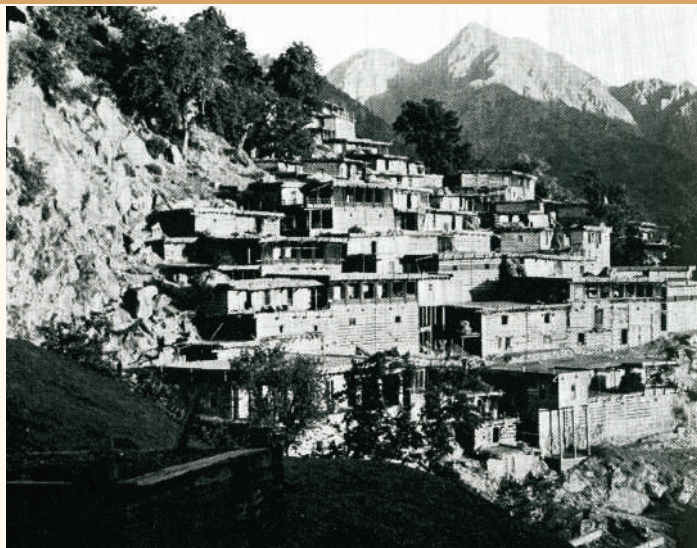

منظره از یک محیط طبیعی

آیا می‌دانید که علم جغرافیه راجع به کدام موضوعات بحث می‌کند؟

تعریف علم جغرافیه

جغرافیه آیینۀ جهان‌نمای جهان است که در همه موارد زمین و کاینات به ما معلومات می‌دهد. جوامع بشری برای رفع نیازمندی‌های خود کارهای زراعت و مالداری، استخراج معادن، کارهای صنعتی و غیره امور تولیدی مصرف‌اند که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم از محیط طبیعی استفاده می‌نمایند. بالمقابل انواع شرایط محیطی نیز بالای طرز زنده‌گی و اقتصاد جوامع بشری تأثیر دارد؛ مثلاً: مردمانی که در دشت‌ها زنده‌گی دارند، اقتصاد آن‌ها بر مالداری متکی بوده، خانه به دوش یا به شکل کوچی زنده‌گی دارند؛ همچنان مردمانی که در سواحل دریاها زنده‌گی دارند دارای خانه‌های دائمی‌اند و اقتصاد آن‌ها به زراعت، شکار ماهی و بعضاً به کشتی‌رانی متکی می‌باشند. با در نظر داشت مطالب فوق جغرافیه را چنین تعریف کرده می‌توانیم: جغرافیه علم‌یست که روابط متقابل انسان و محیط طبیعی را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

منظره طبیعی و بشری نورستان

فواید علم جغرافیه

ما و شما در مورد قریه، شهر و کشوری که در آن سکونت داریم، معلومات داشته؛ اما در مورد سایر شهرها، ممالک، کره‌ز مین، نظام شمسی، سیاره‌ها و سایر موضوعات معلومات نداریم. وقت و امکانات هم محدود است تا به هرجا سفر کنیم و در باره آن‌ها معلومات حاصل کنیم. علم جغرافیه و معلومات مستند آن ما را کمک می‌کند، بدون آن که به جایی برویم و یا سفر نماییم، معلومات صحیح و موثق علمی را به دست آوریم.

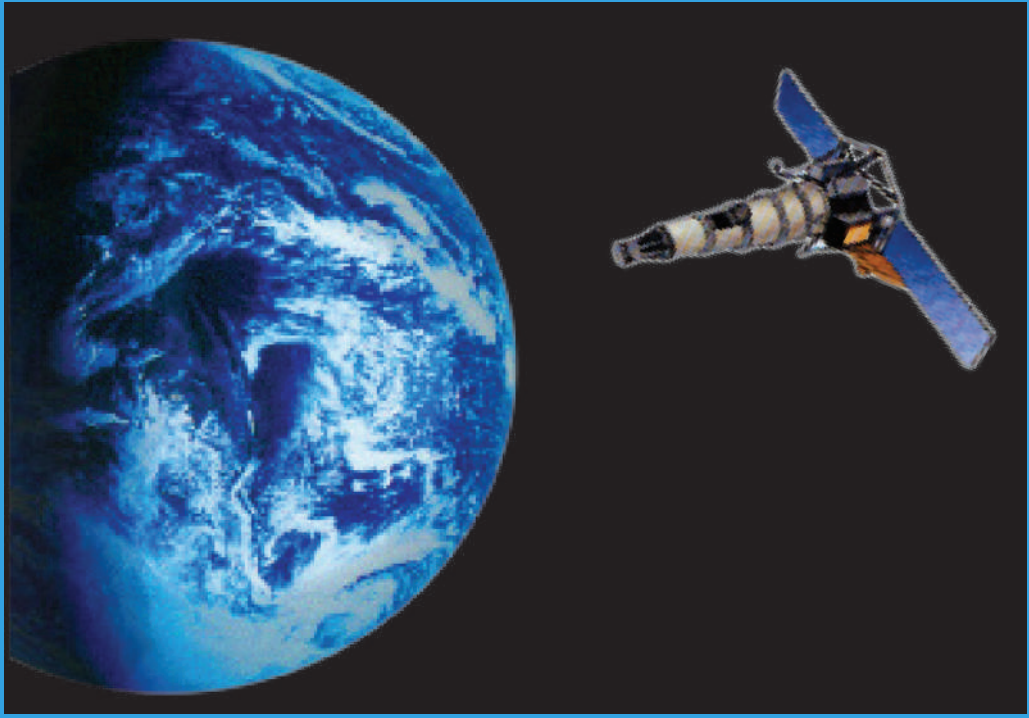
فعالیت داخل صنف

هر گروهی از شاگردان در صنف به تصویر بالا نگاه کنند که چه موضوعاتی را می‌بینند؛ سپس از هر گروه یک نفر نظریات گروه خود را در پیش روی صنف به دیگران بیان کند.

سؤال‌ها

- ۱- جغرافیه را تعریف کنید.
- ۲- جغرافیه چه کمکی به زنده گی ما می‌کند؟
- ۳- در مورد یک منظره جالب محل سکونت خود معلومات دهید.

آیا زمین شکل کروی دارد؟

تصویر زمین از ماهواره

آیا می‌دانید که زمین چگونه شکلی دارد؟

زمین یکی از سیارات نظام شمس است که تقریباً شکل کروی را دارا می‌باشد. به اساس مطالعات دقیقی که صورت گرفته است قطب‌های زمین اندکی فرورفته‌گی داشته و در حصه استوا قدری برآمده‌گی دارد. به این اساس زمین شکل یک کره مکمل را نداشته، بلکه آن را به شکل کره نامنظم تعریف می‌کنند؛ بنابر آن قطر استوایی^(۱) آن نسبت به قطر قطبی ۲۱ کیلومتر طولی‌تر می‌باشد.

کره زمین از لحاظ ساختمان دارای برجسته‌گی‌ها و فرورفته‌گی‌ها و صحراهای هموار و همچنین دارای دریاها، خروشان، جهیل‌ها، بحیره‌ها و ابحار می‌باشد. بلندترین ساحة زمین را قله ایورست تشکیل می‌دهد که در کوه‌های همالیای براعظم آسیا در شمال هند موقعیت داشته و ۸۸۴۸ متر از سطح بحر بلندی دارد. عمیق‌ترین قسمت زمین در بحرالکاهل جنوب شرق چین واقع است که ۱۱۰۲۲ متر از سطح بحر پایین افتاده است و به نام گودال ماریانا یاد می‌شود.

۱. قطر استوایی ۱۲۷۵۴ کیلومتر و قطر قطبی ۱۲۷۳۳ کیلومتر است.

فعالیت داخل صنف

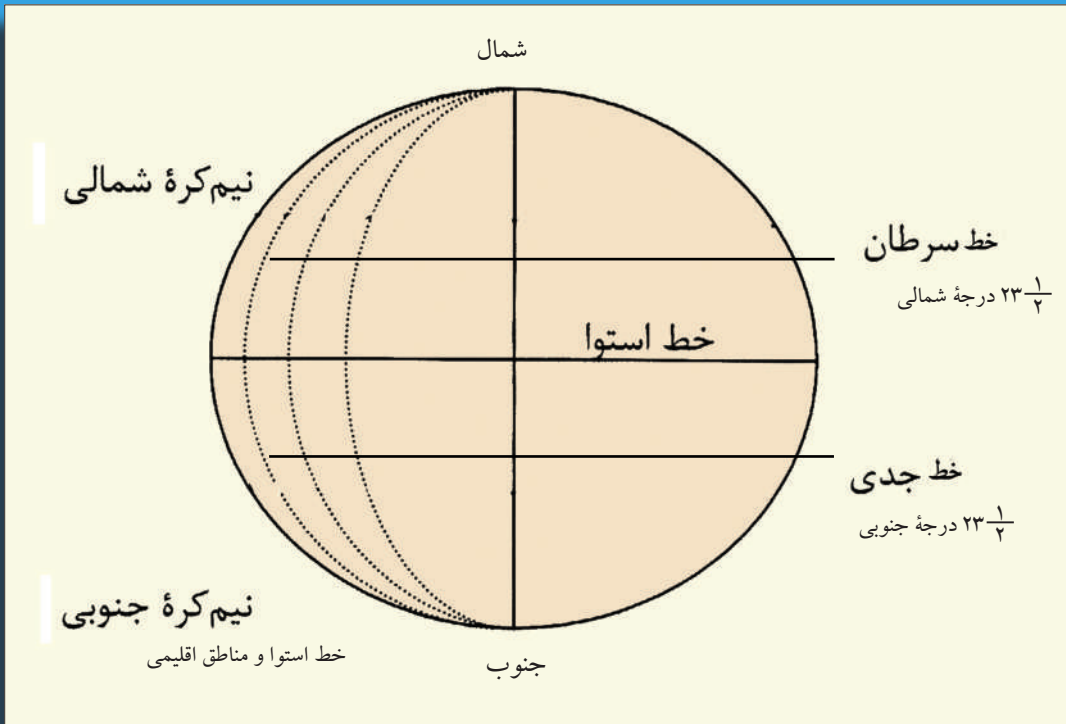
شاگردان در گروه ها تقسیم شوند.

هر گروهی از شاگردان کره مجسمه زمین و یا نقشه را ببینند و در آن بلندترین نقطه زمین، عمیق ترین قسمت زمین را به شکل تقریبی پیدا کنند. سپس نماینده هر گروه موضوعات را در پیش روی صنف به دیگران تشریح نماید.

سوال ها

- ۱- آیا زمین کره منظم است یا غیر منظم؟
- ۲- کدام قسمت های کره زمین بر آمده گی و یا فرورفتگی دارد؟
- ۳- در جایی که زنده گی می کنید، بلندترین و عمیق ترین قسمت های آن چه نام دارد؟
- ۴- بلندترین نقطه جهان چقدر بلندی دارد و در کجا واقع است؟
- ۵- عمیق ترین قسمت جهان در کجا واقع است و چقدر عمق دارد؟

کدام خط فرضی کره زمین را به دو حصه مساوی شمالی و جنوبی تقسیم می کند؟

خط استوا

دایره فرضی بزرگی است که کره زمین را به دو حصه مساوی تقسیم می کند و به دایره های طول البلد و محور زمین عمود می باشد. حصه شمالی خط استوا را به نام نیم کره شمالی و حصه جنوبی آن را نیم کره جنوبی یاد می کنند.

خط سرطان

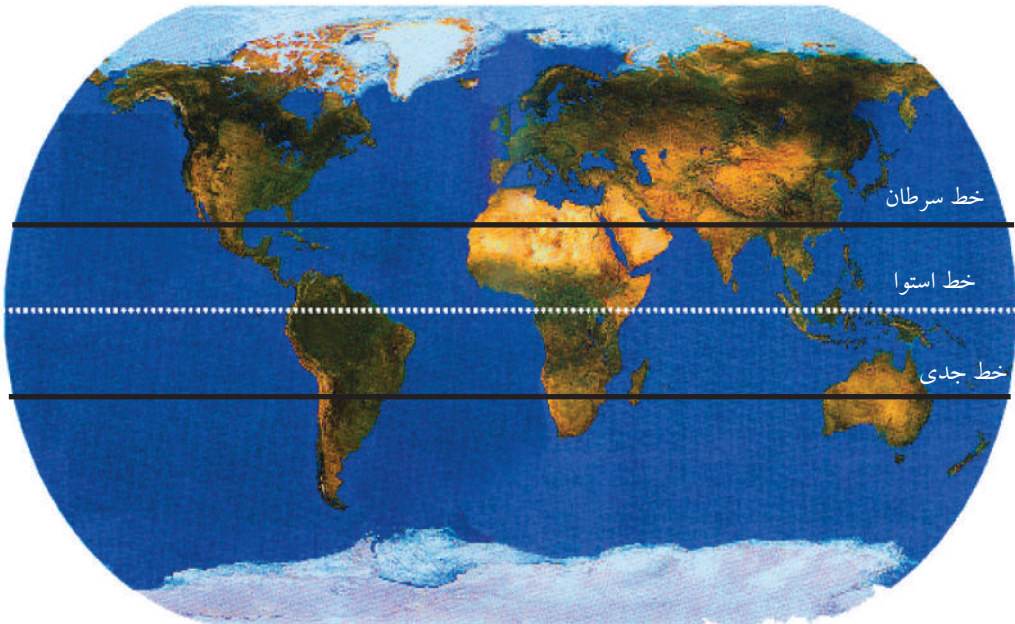
از اول حمل به بعد، شعاع آفتاب آهسته آهسته به استقامت عرض البلد های شمالی عمود تابیده تا آن که در اول سرطان بالای عرض البلد $۲۳\frac{1}{4}$ درجه شمالی عمود واقع می شود. از این سبب این عرض البلد را به نام دایره سرطان یا (Tropic of Cancer) یاد می کنند در این وقت فصل تابستان نیم کره شمالی و موقع انقلاب شمسی تابستان می باشد.

خط جدی

بعد از اول میزان شعاع آفتاب به استقامت جنوب دایره استوا عمود می‌تابد تا وقتی که در اول جدی بالای عرض البلد $۲۳\frac{۱}{۴}$ درجه جنوبی عمود واقع می‌شود. از این سبب این دایره عرض البلد را به نام دایره جدی (Tropic of Capricorn) یاد می‌کنند و تابستان نیم کره جنوبی می‌باشد.

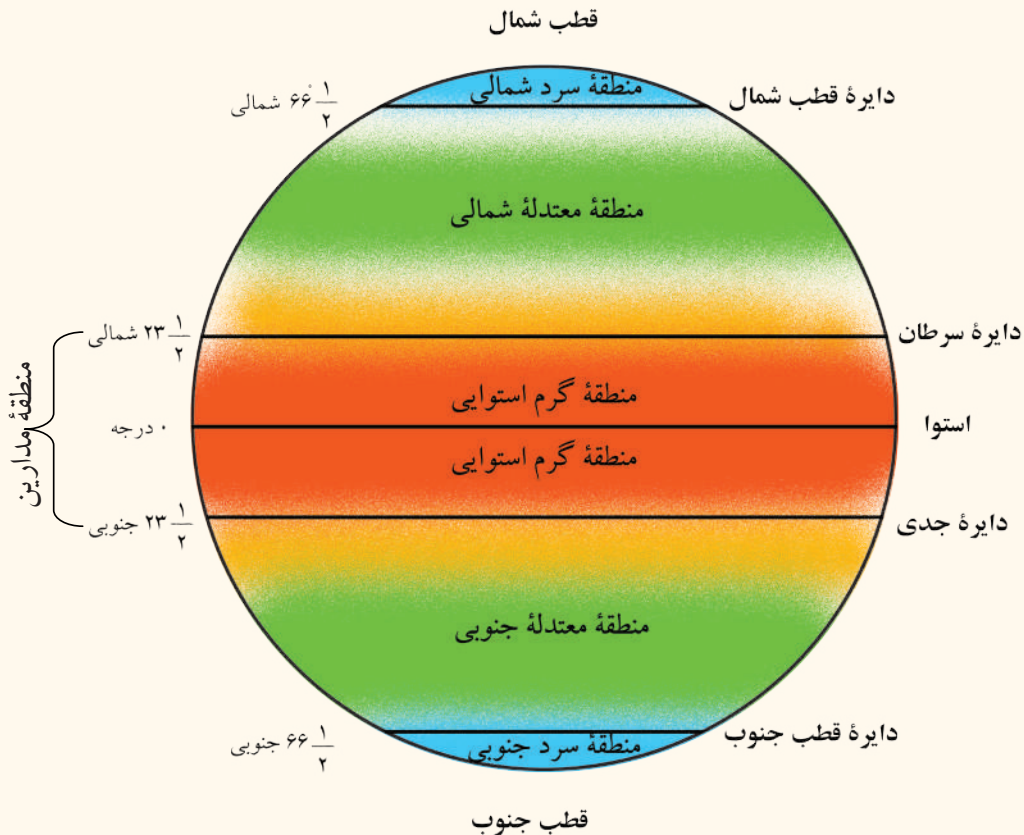
بعد از اول جدی شعاع آفتاب دوباره جانب استوا حرکت کرده، با گذشت سه ماه دیگر، یعنی در اول حمل بالای خط استوا عمود می‌تابد.

خط استوا، سرطان و جدی

منطقه مدارین

بالای خط جدی و خط سرطان شعاع آفتاب یک بار و بالای دیگر عرض البلد‌ها که بین دایره سرطان و جدی واقع اند دو بار شعاع آفتاب عمود می‌تابد؛ بنابراین این منطقه را به نام منطقه مدارین استوایی یاد می‌کنند که دارای هوای بسیار گرم و مرطوب بوده و بارنده گی زیادی دارد.

منطقه معتدله

بین عرض البلد های $\frac{1}{4}$ ۲۳ درجه و $\frac{1}{4}$ ۶۶ درجه در نیم کره شمالی و جنوبی موقعیت دارد که آب و هوای آن معتدل است.

منطقه سرد و بارده

بین عرض البلد های $\frac{1}{4}$ ۶۶ درجه و ۹۰ درجه در هر دو نیم کره واقع شده، هوای آن اضافه تر سرد بوده منطقه بارده و یخچالی را تشکیل می دهد.

فعالیت داخل صنف

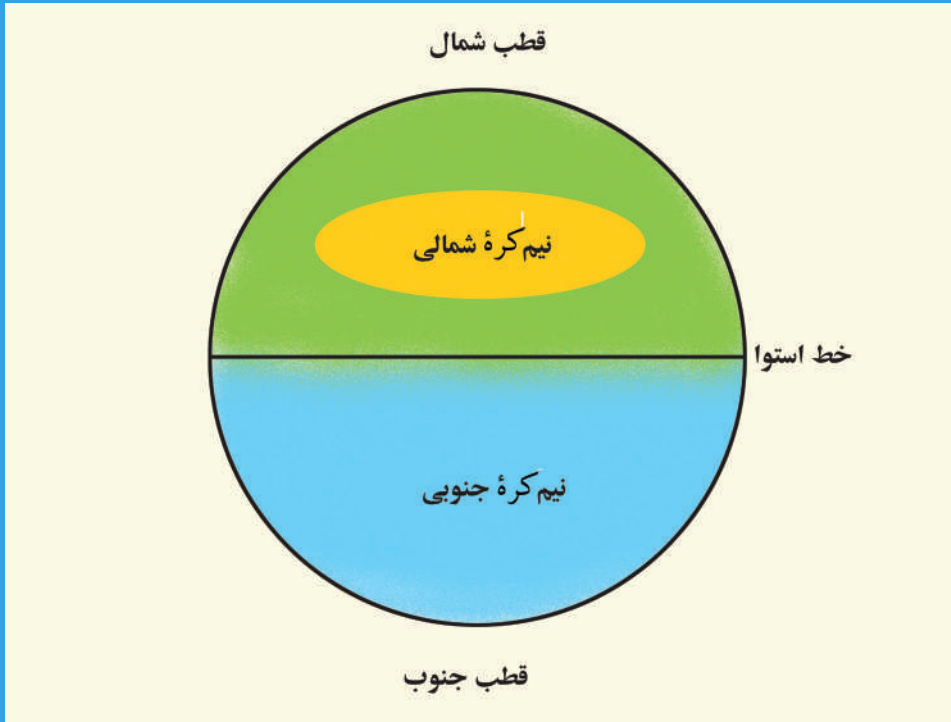
شاگردان به چند گروه تقسیم شوند. هر گروه شکل کره زمین را رسم نموده و بالای آن در مورد یکی از موضوعات خط استوا، خط سرطان، خط جدی، منطقه مدارین، مناطق معتدله و مناطق سرد و بارده با هم بحث نمایند و نتیجه مذاکرات خود را در پیش روی صنف به دیگران شرح دهند.

سوال ها

- ۱- خط استوا چیست؟
- ۲- شعاع آفتاب چه وقت بالای دایره استوا عمود می تابد؟
- ۳- خط جدی در کدام نیم کره واقع شده است؟
- ۴- دایره سرطان را چرا به نام دایره سرطان یاد می کنند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان جستجو کنند که چه وقت شعاع آفتاب در محل سکونت شان نزدیک به عمود و چه وقت بسیار مایل می باشد.

قطب شمال و جنوب

آیا می دانید که کشور ما افغانستان در کدام نیم کره موقعیت دارد؟

هرگاه به کره زمین توجه شود، خط استوا آن را به دو حصه مساوی تقسیم می کند. دایره استوا که به حیث مبدأ عرض البلد ها قبول شده صفر درجه عرض البلد است، نود درجه عرض البلد در نیم کره شمالی و نود درجه عرض البلد در نیم کره جنوبی وجود دارد؛ اگر دقت شود، خط استوا از شمال دریای آمازون در امریکای جنوبی، جهیل و کتوریا در افریقا و جزیره سوماترا در آسیا می گذرد. به این ترتیب اکثر حصه قطعات خشکه؛ مثل: امریکای شمالی، امریکای مرکزی، تمام براعظم اروپا و آسیا و حصه زیاد افریقا در نیم کره شمالی واقع شده است. انسان های اولی و مدنیت های قدیم نیز در همین براعظم ها به وجود آمده و انکشاف کرده است.

اما در نیم کره جنوبی تنها آسترالیا، افریقای جنوبی و حصه زیاد امریکای جنوبی و انتارکتیکا واقع شده است، از طرف دیگر حصه زیاد بحر ها در نیم کره جنوبی وجود دارد؛ مثلاً: بحر هند،

حصهٔ زیاد بحرالکاهل و حصهٔ جنوبی اوقیانوس اطلس در نیم کرهٔ جنوبی موقعیت دارد. بنابراین نیم کرهٔ جنوبی را نیم کرهٔ آبی و نیم کرهٔ شمالی را نیم کرهٔ خشکه نیز یاد می کنند. آب و هوای نیم کرهٔ جنوبی بحری و از نیم کرهٔ شمالی نسبتاً خشک است و نفوس جهان، بیشتر در نیم کرهٔ شمالی زنده گی دارند.

نقشهٔ جهان

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند و هر گروه در صنف نیم کره را در قوس نیم دایره تشکیل دهند. یک گروه نیم کرهٔ شمالی و گروه دیگر نیم کرهٔ جنوبی را تمثیل کنند.

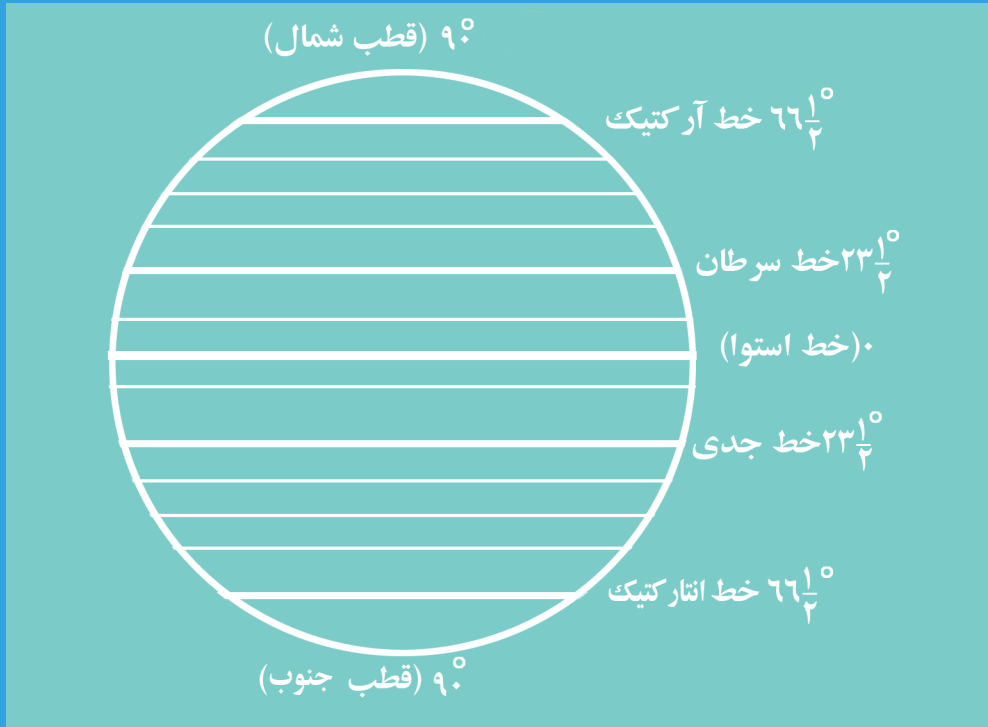
سؤال‌ها

- ۱- در نیم کرهٔ شمالی کدام قطعات خشکه وجود دارد؟
- ۲- در نیم کرهٔ جنوبی کدام ابحار موقعیت دارد؟
- ۳- استرالیا در کدام نیم کرهٔ واقع است؟
- ۴- افغانستان در کدام نیم کرهٔ موقعیت دارد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان شکل نیم کرهٔ شمالی و جنوبی را با قطعات خشکه و ابحار در کتابچه‌های خود ترسیم کنند.

قطب شمال و قطب جنوب زمین

قطب شمال و جنوب

آیا می‌دانید که در کدام قسمت زمین شش ماه شب می‌باشد؟

اگر به شکل کره زمین دقت شود دیده می‌شود که خط استوا از شرق به غرب زمین را به دو حصه مساوی تقسیم می‌کند که قسمت شمالی آن به نام نیم کره شمالی و قسمت جنوبی آن به نام نیم کره جنوبی یاد می‌شود. خط استوا صفر درجه عرض البلد بوده که نود درجه در شمال و نود درجه در جنوب کره زمین وجود دارد؛ اما انتهای نود درجه عرض البلد آنها انجام قطب‌های زمین را تشکیل می‌دهد.

قطب شمال و جنوب

قطب شمال نقطه آخری محور در شمال است که عرض البلد آن نود درجه شمالی است؛ همچنین قطب جنوب نقطه آخری محور زمین در جنوب است که عرض البلد آن نود درجه جنوبی می‌باشد. از این سبب عرض البلد صفر (خط استوا) خیلی طویل بوده، عرض البلد ۴۵ درجه طول متوسط و عرض البلد ۹۰ درجه قطبین کوچک‌ترین عرض البلد‌ها به شمار می‌رود که طول آن به صفر می‌رسد.

دایره آرکتیک

دایره قطب شمال (آرکتیک) عرض البلد $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه شمالی است.

دایره انتارکتیک

دایره قطب جنوب (انتارکتیک) عرض البلد $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه جنوبی است.

محور زمین

هر گاه نقطه آخری قطب شمالی را به قطب جنوبی وصل نماییم، خطی که این دو نقطه را وصل می کند به نام محور زمین یاد می شود. انجام شمال محور را به نام قطب شمال و انجام جنوب محور را به نام قطب جنوب یاد می کنند. قطب شمال جغرافیایی متوجه به ستاره قطب است که محور زمین را از حالت عمود به زاویه $۲۳\frac{۱}{۲}$ درجه طرف راست میلان داده است. قطب شمال جغرافیایی را به استقامت ستاره قطب در موازات به دب اصغر در فضای آسمان صاف در شب می توانیم تعیین موقعیت نماییم.

فعالیت داخل صنف

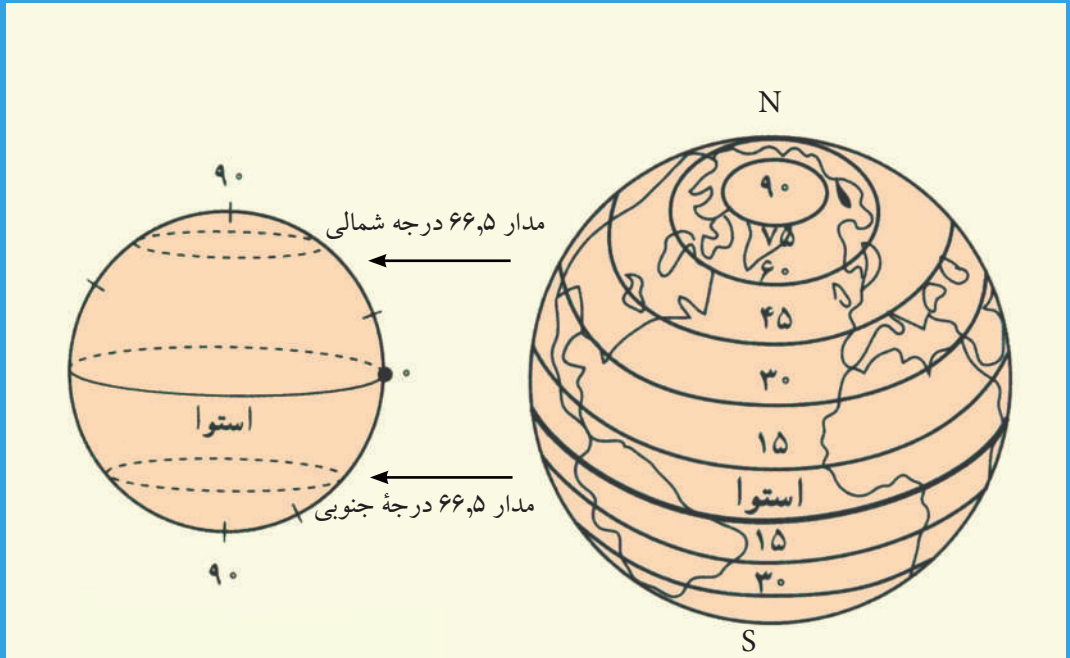
شاگردان به دو گروه تقسیم شوند؛ یک گروه راجع به محور زمین و گروه دیگر راجع به قطب شمال با هم بحث نموده؛ سپس نماینده هر گروه نتیجه بحث گروه خود را در صنف به دیگران شرح دهد.

سؤالها

- ۱- قطب شمال در کدام درجه عرض البلد قرار دارد؟
- ۲- قطب جنوب در کدام حصه زمین واقع است؟
- ۳- ستاره قطب به استقامت کدام حصه زمین است؟
- ۴- به کدام عرض البلد، خط استوا گفته می شود؟

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد شکل کره زمین را در کتابچه خود ترسیم کرده، نیم کره شمالی و جنوبی را در آن مشخص سازد.

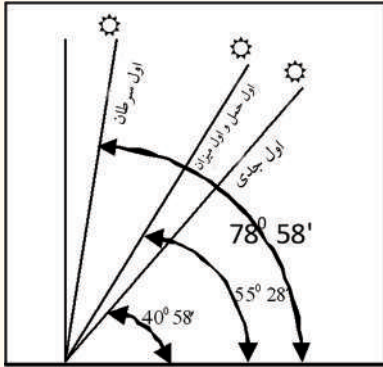
عرض البلد

آیا می‌دانید که دایره‌های عرض البلد چیست و چه اهمیت دارد؟

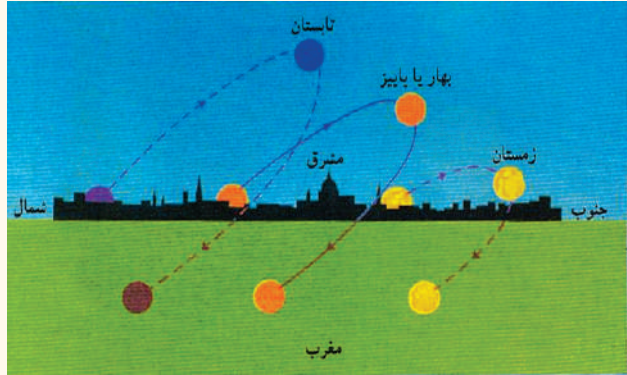
دایره‌های عرض البلد را دایره‌های موازی نیز می‌گویند؛ زیرا تمام این خطوط موازی به خط استوا استند که در روی نقشه و مجسمه کره زمین به وضاحت دیده می‌شوند. عرض البلد دایره‌هایی را گویند که موازی به خط استوا استقامت شرق-غرب را دارند، موازی همدیگر نیز بوده و به دایره‌های طول البلد عمود می‌باشند. چون زمین کره‌ای است، بزرگ‌ترین دایره عرض البلد، خط استوا است و مبدأ عرض البلد محسوب می‌شود؛ بنابراین آن صفر درجه قبول شده است. عرض البلد‌های شمال استوا را عرض البلد‌های شمالی گویند که به حرف (N) نشان داده می‌شود و عرض البلد‌های جنوب استوا را عرض البلد‌های جنوبی گویند که به حرف (S) ارائه می‌شود. هر درجه عرض البلد به ۶۰ دقیقه و هر دقیقه به ۶۰ ثانیه تقسیم شده که در نقشه‌ها به حساب درجه، دقیقه و ثانیه معرفی می‌شوند.

اگر در شکل توجه شود ۹۰ درجه عرض البلد در نیم کره شمالی و ۹۰ درجه در نیم کره جنوبی وجود دارد. بزرگ‌ترین دایره عرض البلد را خط استوا گویند که کره زمین را به دو حصه مساوی تقسیم می‌کند و عبارتند از: نیم کره شمالی و نیم کره جنوبی. کوچک‌ترین دایره عرض البلد نود

زاویه تابش آفتاب در ساعت ۱۲:۰۰ ظهر
 بالای عرض البلد ۳۴ درجه و ۳۲ دقیقه
 کابل در فصل‌های مختلف سال

میل زاویه آفتاب در فصل‌های مختلف سال

درجه شمالی و جنوبی است، که طول آن به صفر می‌رسد باید یادآور شد که بالای دایره استوا در اول حمل و میزان و بالای دایره سرطان در اول سرطان و بالای دایره جدی در اول جدی شعاع آفتاب عمود می‌تابد.

از همین سبب است که میل اشعه آفتاب و موقعیت آن در هر فصل مختلف است. توجه شود که تفاوت میل اشعه آفتاب، در تغییر فصل‌ها و نشو و نمای نباتات و مناطق اقلیمی اثر مهم دارد؛ به خصوص در مناطق معتدله و مناطق قطبی.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند، گروه اول دایره‌های عرض البلد شمالی و گروه دوم دایره‌های عرض البلد جنوبی را ترسیم کنند؛ سپس از هر گروه یک نفر و اشکال را در مقابل صنف به دیگران توضیح نماید.

سؤال‌ها

- ۱- دایره استوا را تعریف نمایید.
- ۲- دایره سرطان از کدام درجه می‌گذرد؟
 الف) $\frac{۱}{۳۳}$ شمالی   ب) $\frac{۱}{۲۳}$ شمالی   ج) $\frac{۱}{۲۳}$ جنوبی
- ۳- دایره‌های قطبین کدام عرض البلد‌ها را نشان می‌دهد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان دایره‌های عرض البلد را در یک کره ترسیم کنند و دایره‌های مهم آن را نام بگیرند.

دانستن طول البلد چه اهمیت دارد؟

طول البلد

آیا می‌دانید که مبدأ طول البلد‌ها کدام خط است؟

بر روی نقشه‌های جغرافیایی خطوطی رسم شده که توسط آن بالای نقشه، هر نقطه روی زمین را که خواسته باشیم پیدا کرده می‌توانیم.

این خطوط دایره‌های طول البلد و عرض البلد می‌باشند که به اصطلاح کمیات وضعیه جغرافیایی نیز یاد می‌شوند. زمین دو قطب دارد؛ قطب شمالی و قطب جنوبی. آن خطوط فرضی که از قطب شمال شروع شده و تا قطب جنوب می‌رسند به نام خطوط طول البلد (نصف النهار) یاد می‌شوند. چون محیط یک دایره (۳۶۰) درجه است بنا بر آن تعداد مجموعی طول البلد‌ها (۳۶۰) درجه می‌باشد.

خط طول البلدی که از شهر گرینویچ لندن می‌گذرد مبدأ طول البلد‌ها بوده و صفر درجه قبول شده است، که (۱۸۰) درجه طول البلد آن به طرف شرق گرینویچ لندن موقعیت دارد و به نام طول البلد‌های شرقی و (۱۸۰) درجه دیگر آن که به طرف غرب گرینویچ موقعیت دارد

به نام طول البلد های غربی یاد می شود. هر درجه طول البلد به ۶۰ دقیقه و هر دقیقه آن به ۶۰ ثانیه تقسیم می شود.

خطوط طول البلد به تنهایی خود تفاوت وقت را در مناطق مختلف جهان نشان می دهد. تقاطع خطوط طول البلد و عرض البلد یکجا بالای نقشه ها موقعیت جاها را نشان می دهد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه ها تقسیم شده، هر گروهی از شاگردان کره زمین را رسم نمایند و بالای آن قطب شمال و قطب جنوب، خط طول البلد گرینویچ و طول البلد های شرقی و غربی را نشان بدهند؛ سپس یک یک نفر به نماینده گی از گروه موضوع را به سایر شاگردان در صنف توضیح دهند.

سوال ها

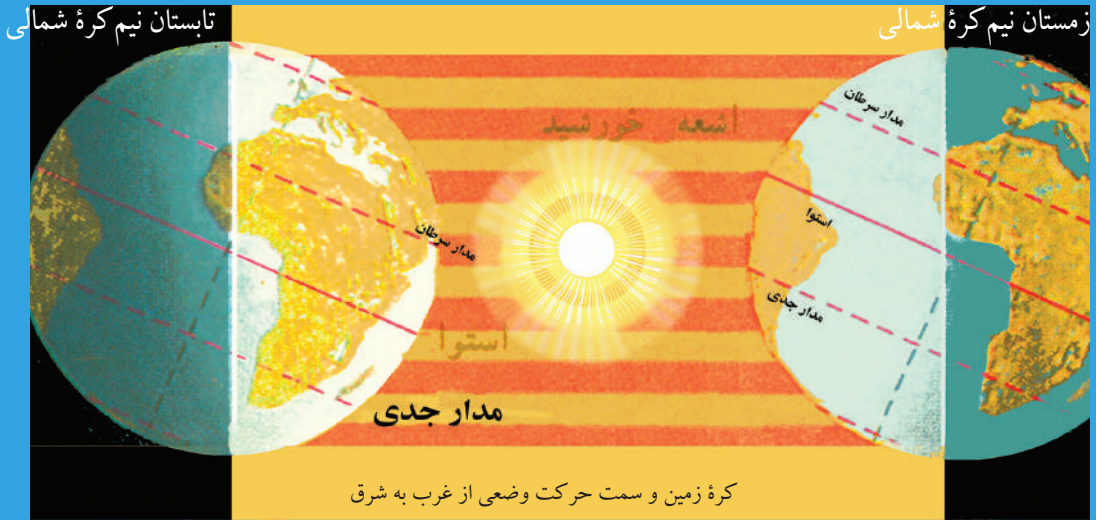
- ۱- توسط تقاطع کدام خطوط یک نقطه را بالای نقشه پیدا کرده می توانیم؟
- ۲- تعداد مجموعی طول البلد ها چند درجه است و چرا؟
- ۳- طول البلد صفر درجه از کدام شهر مهم می گذرد؟
- ۴- تفاوت وقت در جهان توسط کدام خطوط نشان داده می شود.

فعالیت خارج صنف

خلص درس امروز را در پنج سطر در کتابچه های تان بنویسید.

حرکت وضعی زمین و نتایج آن

چه نتایجی از حرکت وضعی زمین به وجود می آید؟

زمین دو نوع حرکت مهم دارد: حرکت وضعی و حرکت انتقالی. زمین در مدت ۲۴ ساعت به دور محور خود می چرخد و یک دور کامل خود را تکمیل می کند، که این حرکت به نام حرکت وضعی زمین یاد می شود. از نتایج حرکت وضعی زمین به وجود آمدن شب و روز است. آفتاب همیشه در یک طول البلد در حالت طلوع و به جهت مخالف آن در یک طول البلد در حالت غروب می باشد؛ بنابراین در تمام طول البلد ها شب و روز پی هم واقع می شود. کره زمین که شامل ۳۶۰ درجه طول البلد است، در مدت ۲۴ ساعت از مقابل شعاع آفتاب عبور می کند؛ بنابراین در مدت یک ساعت ۱۵ درجه طول البلد از مقابل شعاع آفتاب می گذرد.

$$(\text{طول البلد}) = 360 \div 24 = 15^\circ$$

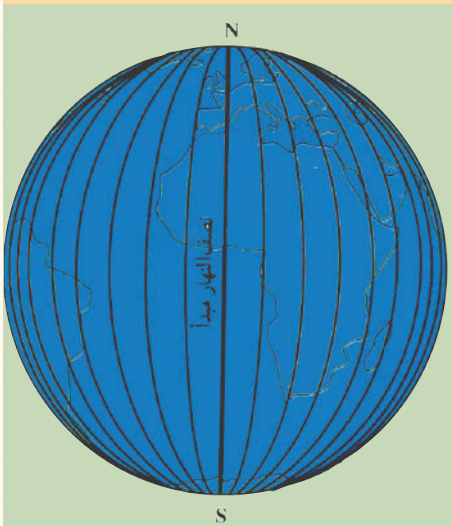
یک درجه طول البلد در مدت ۴ دقیقه از مقابل شعاع آفتاب می گذرد. (دقیقه) $4 = 15^\circ \div 60$
 نخست طول البلد های شرقی از مقابل شعاع آفتاب می گذرند و بعد به تعقیب آن طول البلد های غربی؛ بنابراین وقت طول البلد های شرقی ناوقت تر از طول البلد های غربی می باشد. مثلاً: شهر کابل که در ۶۹ درجه طول البلد شرقی واقع است و شهر مکه معظمه که در طول البلد ۴۰ درجه شرقی موقعیت دارد، تفاوت وقت بین آنها چند ساعت خواهد بود؟

یک ساعت و پنجاه و شش دقیقه ($1/56 = 116 \div 60 = 190 = 40 - 69$)
 بنابر این تفاوت وقت بین کابل و شهر مکه معظمه یک ساعت و پنجاه و شش دقیقه است که
 در این صورت اگر در کابل ساعت ۱:۵۶ دقیقه بعد از ظهر باشد، در شهر مکه معظمه ساعت
 ۱۲ ظهر خواهد بود.

در صورت پیدا نمودن وقت یک منطقه، درجه طول البلد آن را از نقشه پیدا می کنیم؛
 بعد تفاوت هر درجه را با شهر خود مقایسه می کنیم؛ چون هر درجه در چهار دقیقه از مقابل
 آفتاب می گذرد آن را ضرب در ۴ دقیقه می کنیم. به این صورت تفاوت وقت بین دو منطقه
 پیدا می شود.

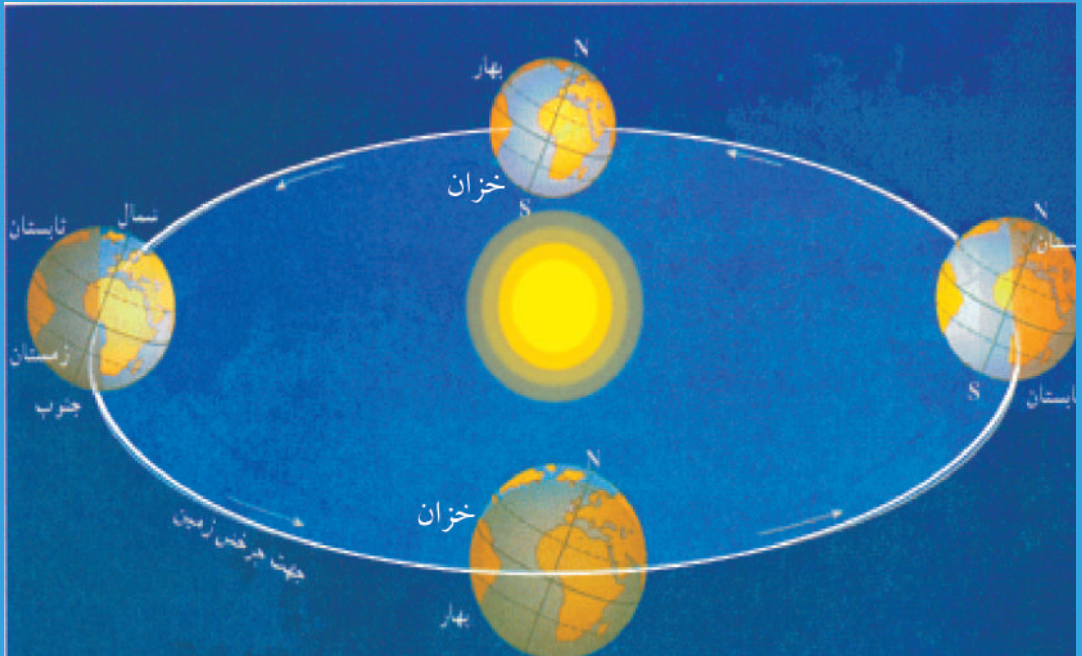
فعالیت داخل صنف

شاگردان به چند گروه تقسیم شوند. هر گروه تفاوت وقت بین شهر گرینویچ لندن
 که در صفر درجه طول البلد و شهر کابل را که در ۶۹ درجه شرقی واقع است محاسبه
 کرده، جواب صحیح را در پیش روی صنف شرح دهند.

سؤالها

- ۱- زمین چند نوع حرکت دارد؟
- ۲- حرکت وضعی زمین چگونه یک حرکت است؟
- ۳- در مدت ۲۴ ساعت چند درجه طول البلد از مقابل شعاع آفتاب می گذرد؟

حرکت انتقالی زمین

آیا می‌دانید که چهار فصل سال در اثر کدام حرکت زمین به وجود می‌آید؟

حرکت انتقالی زمین به دور آفتاب صورت می‌گیرد و مدار آن بیضوی است. آفتاب در یکی از محراق‌های بیضوی قرار دارد؛ از این سبب فاصله زمین از آفتاب در تابستان و زمستان تفاوت دارد. نزدیکترین فاصله آن به آفتاب ۱۴۷ میلیون کیلومتر و دورترین فاصله آن ۱۵۲ میلیون کیلومتر است. حرکت زمین در بالای مدار به سرعت ۳۰ کیلومتر فی ثانیه صورت می‌گیرد.

- در فصل بهار، اشعه آفتاب بالای خط استوا عمود است و آن هم در اول حمل.
- در اول سرطان، شروع فصل تابستان، شعاع آفتاب بالای دایره سرطان عمود می‌تابد.
- در اول میزان، فصل خزان، شعاع آفتاب بالای دایره استوا عمود می‌باشد.
- در اول جدی، شروع فصل زمستان، شعاع آفتاب بالای دایره جدی عمود می‌باشد.
- از جانب دیگر در اول سرطان شعاع آفتاب از عقب دایره آرکتیک ($۶۶\frac{۱}{۲}^{\circ}$ درجه عرض البلد)

شمالی مماس می گذرد و قطب شمال تماماً تحت اشعه آفتاب قرار می گیرد؛ اما در قطب جنوب اشعه آفتاب ناپدید می شود؛ بنا بر آن در قطب شمال روزهای شش ماه و در قطب جنوب شب های شش ماه رخ می دهد.

• بر خلاف در اول جدی شعاع آفتاب از عقب دایره آنتارکتیک ($66\frac{1}{2}^\circ$ درجه عرض البلد) جنوبی مماس گذشته قطب جنوب تماماً توسط اشعه آفتاب روشن می گردد و روزهای شش ماه در قطب جنوب رونما می شود، که این وضع بر خلاف قطب شمال می باشد.

• اول حمل را اعتدال بهار و اول میزان را اعتدال خزان گویند.^۱

• اول سرطان را انقلاب شمسی تابستان و اول جدی را انقلاب شمسی زمستان می نامند.^۲ رفت و برگشت شعاع آفتاب جانب خط سرطان و خط جدی در دوازده ماه تکمیل می گردد و در عرض البلد های متوسط چهار فصل (بهار، تابستان، خزان و زمستان) به وضاحت دیده می شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان حرکت انتقالی زمین را روی کاغذ ترسیم کنند و راجع به آن در صنف برای همصنفان خود توضیح دهند.

سؤال ها

- ۱- دایره آرکتیک در کدام حصه زمین واقع شده است؟
- ۲- دایره سرطان چه اهمیت دارد؟
- ۳- اعتدال بهار چیست؟
- ۴- انقلاب شمسی تابستان چه وقت صورت می گیرد؟
- ۵- روزهای شش ماه در نیم کره شمالی چه وقت به وجود می آید؟

فعالیت خارج صنف

مطلبی در ارتباط با حرکات زمین تهیه کرده و در صنف ارائه نمایید.

۱. اعتدال بهار را اعتدال ربیعی Vernal Equinox و اعتدال خزان را اعتدال خریف Autumnal Equinox

می نامند.

۲. انقلاب شمسی تابستان را Summer Solstice یا انقلاب سیفی و انقلاب زمستان را Winter Solstice یا شتوی نیز می گویند.

- جغرافیه علمی است که روابط متقابل انسان و محیط طبیعی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. با مطالعه علم جغرافیه در مورد مناطق دور دست معلومات صحیح و علمی به دست می‌آوریم.
- زمین که از جمله سیارات نظام شمسی است شکل کروی دارد. خط استوا دایره فرضی بی است که زمین را به دو نیم کره شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.
- دایره خط سرطان، خطی فرضی بی است که در $\frac{1}{2}$ ۲۳ درجه عرض البلد شمالی موقعیت دارد و در اول سرطان شعاع آفتاب بالای آن عمود می‌تابد.
- دایره خط جدی، خطی فرضی بی است که در $\frac{1}{2}$ ۲۳ درجه جنوبی موقعیت دارد و در اول جدی شعاع آفتاب بالای آن عمود می‌تابد. منطقه مدارین ساحه بین خط سرطان و خط جدی است. منطقه معتدله شمالی و جنوبی در هر دو نیم کره بین خطوط عرض البلد $\frac{1}{2}$ ۲۳ درجه و $\frac{1}{2}$ ۶۶ درجه واقع شده و اقلیم معتدل دارند.
- مناطق سرد در هر دو نیم کره بین عرض البلد های $\frac{1}{2}$ ۶۶ درجه قطب شمال و قطب جنوب واقع اند، که اقلیم سرد دارند.
- از خط استوا به طرف شمال را به نام نیم کره شمالی و از خط استوا به طرف جنوب را به نام نیم کره جنوبی یاد می‌کنند. از دایره قطب شمال (آرکتیک) تا به عرض البلد نود درجه شمالی را قطب شمال و از دایره قطب جنوب (آنتارکتیک) تا به عرض البلد نود درجه جنوبی را قطب جنوب گویند.
- عرض البلد $\frac{1}{2}$ ۶۶ درجه شمالی به نام دایره قطب شمال (آرکتیک) و عرض البلد $\frac{1}{2}$ ۶۶ درجه جنوبی به نام دایره قطب جنوب (آنتارکتیک) یاد می‌شود.
- محور زمین خط فرضی بی است که قطب شمال و قطب جنوب را به شکل مستقیم با هم وصل می‌کند و زمین به دور آن از غرب به طرف شرق می‌چرخد.
- خطوطی که از شرق به غرب در کره زمین امتداد دارند و موازی به خط استوا استند به نام خطوط عرض البلد یاد می‌شوند که ۹۰ درجه آن به طرف شمال خط استوا و ۹۰ درجه آن به طرف جنوب خط استوا موقعیت دارد.
- خطوطی که قطب شمال را به قطب جنوب وصل می‌کنند به نام طول البلد یاد می‌شوند. خطی که از گرینویچ لندن می‌گذرد صفر درجه طول البلد قبول شده که ۱۸۰ درجه به طرف شرق آن به نام طول البلد های شرقی و ۱۸۰ درجه به طرف غرب آن به نام طول البلد های غربی یاد می‌شوند.
- زمین در مدت ۲۴ ساعت به دور خود چرخ می‌خورد که این حرکت به نام حرکت وضعی زمین یاد می‌شود و در نتیجه آن شب و روز به وجود می‌آید. زمین در مدت ۳۶۵ روز و ۶ ساعت به دور آفتاب می‌چرخد که این حرکت به نام حرکت انتقالی زمین یاد می‌شود و در نتیجه آن چهار فصل سال به وجود می‌آید.

فصل دوم

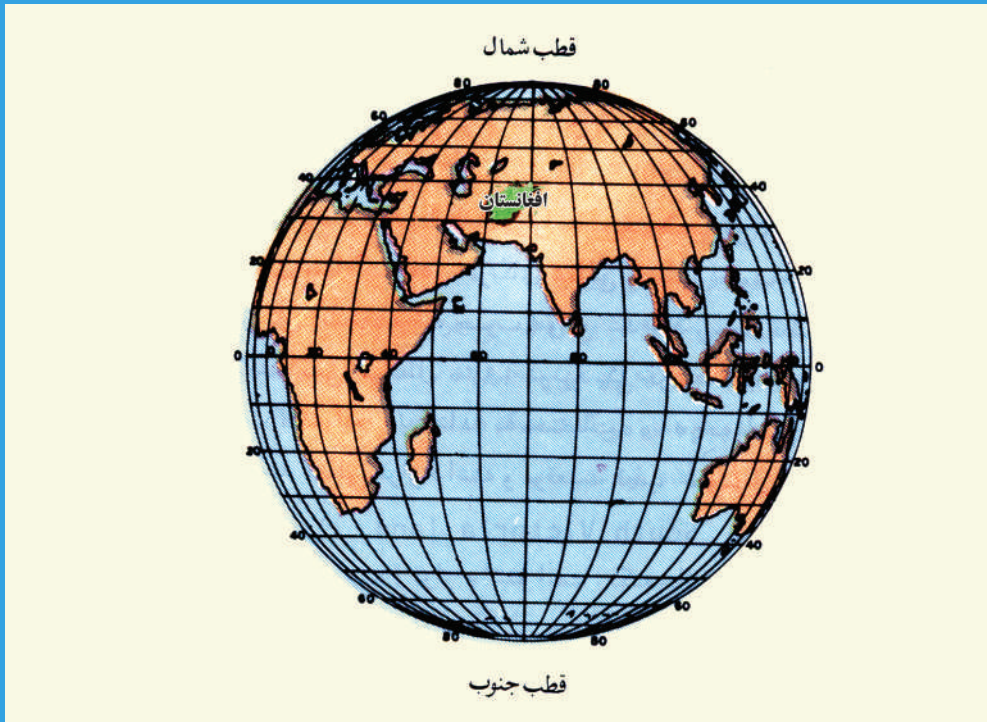
جغرافیای افغانستان

بعد از خواندن این فصل از شاگردان انتظار می‌رود که:

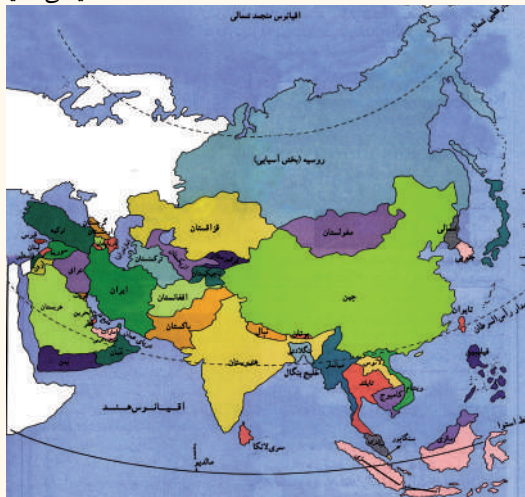
- ساختمان طبیعی کشور را بدانند.
  - با اقلیم افغانستان آشنا شوند.
  - راجع به کوه‌ها و دریا‌های مشهور افغانستان معلومات پیدا کنند.
  - با حوزه‌های آبگیر افغانستان و بزرگ‌ترین دریا‌های آن آشنا شوند.
  - در مورد جهیل‌های افغانستان آگاهی یابند.
  - با نفوس و قوای بشری افغانستان آشنا شوند.
  - با زبان‌ها و دین مردم افغانستان آشنا شوند.
  - با جغرافیای اقتصادی و زراعت در افغانستان آشنا شوند.
  - با انواع نباتات صنعتی آشنا شوند.
  - با نباتات طبی آشنا شوند.
  - به مالداري و تربیه حیوانات علاقمندی پیدا کنند.
  - با جنگل‌ها و علفچرها که ثروت‌های طبیعی‌اند آشنا شوند.
  - به منابع معدنی علاقمند شوند.
  - به اهمیت تجارت پی ببرند.
  - اهمیت و انواع حمل و نقل را بدانند.
- از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی ذیل دست یابند:
- تحلیل خصوصیت‌های نفوس در افغانستان
  - تفسیر اختلاف تراکم نفوس از یک منطقه به منطقه دیگر
  - توزیع ثروت‌های معدنی روی نقشه

موقعیت و حدود افغانستان

به مودل کره زمین نظر اندازید که افغانستان در کدام قسمت قاره آسیا و جهان موقعیت دارد؟

افغانستان کشوری است کوهستانی، که در جنوب بر اعظم آسیا در نیم کره شمالی (از خط استوا به طرف شمال) و نیم کره شرقی (از خط گرینویچ لندن به طرف شرق) موقعیت دارد. مساحت افغانستان نقشه سیاسی آسیا

بیش از ۶۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع است. کشور ما افغانستان از چهار طرف با خشکه احاطه شده است و به بحر آزاد راه ندارد. نزدیکترین فاصله آن به بحیره عرب تقریباً به ۴۰۰ کیلومتر می رسد.

به طرف شمال افغانستان جمهوریت های تاجکستان، ازبکستان و ترکمنستان آسیای میانه موقعیت دارند. سرحدات کشور ما در سمت های جنوب و شرق با جمهوری اسلامی

پاکستان به واسطه خط تحمیلی دیورند نشانی شده است که مردم افغانستان آن را به رسمیت نشناخته اند. به طرف غرب کشور ما جمهوری اسلامی ایران موقعیت دارد. در سمت شمال شرق، کشور ما به یک فاصله کم با جمهوری چین هم سرحد می‌باشد. کشورهای آسیای میانه هم به بحر آزاد راه ندارند؛ از این سبب تجارت آن‌ها از راه افغانستان با ممالک جنوبی قاره آسیا صورت می‌گیرد که این موضوع به موقعیت افغانستان اهمیت خوبی می‌دهد.

فعالیت داخل صنف

از روی نقشه پیدا کنید که افغانستان با کدام کشورها بیشترین سرحد را دارد؛ به ترتیب از بیشترین آغاز کنید:

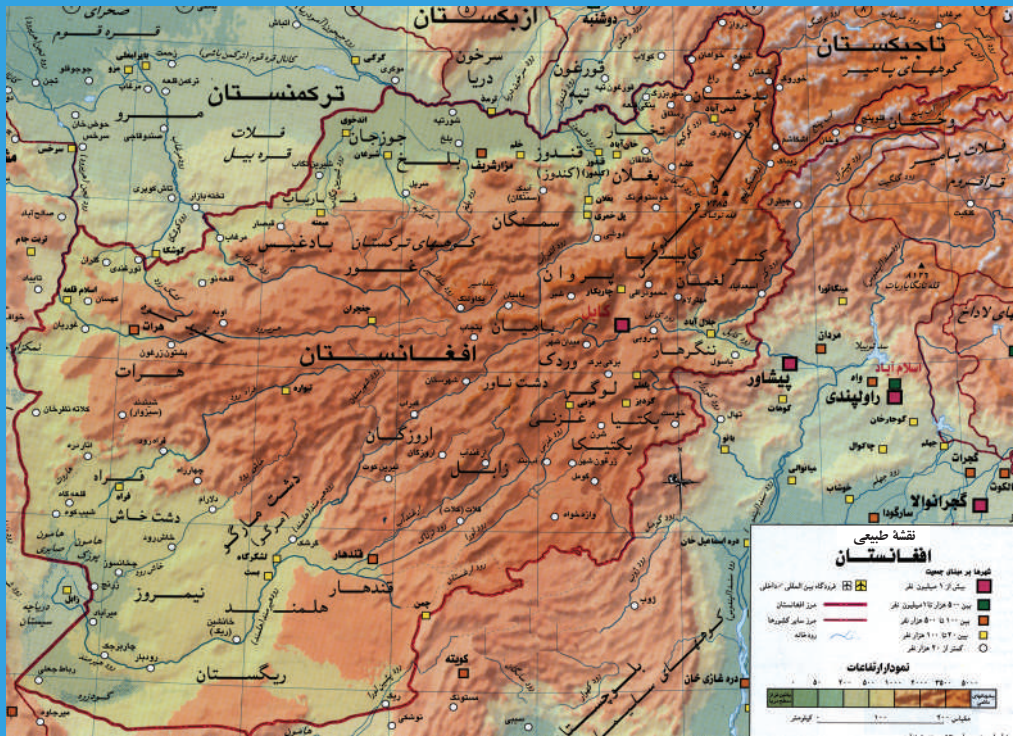
- پاکستان
-
-

سؤال‌ها

- ۱- افغانستان در کدام قسمت براعظم آسیا موقعیت دارد؟
- ۲- افغانستان در کدام قسمت جهان موقعیت دارد؟
- ۳- مساحت افغانستان چقدر است؟
- ۴- افغانستان محاط به خشک‌ه است یا متصل بحر؟ نزدیکترین فاصله آن با کدام بحیره و چقدر است؟
- ۵- به طرف شمال افغانستان کدام کشورها قرار دارند؟ هر یک را نام گرفته، در نقشه نشان دهید.
- ۶- افغانستان به طرف شمال شرق با کدام مملکت هم سرحد است؟ در نقشه نشان دهید.

فعالیت خارج صنف

کشورهای اسلامی همجوار افغانستان را با سمت و موقعیت آن‌ها در کتابچه‌های تان فهرست نموده، در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه دهید.

نقشه طبیعی افغانستان

راجع به وضع طبیعی افغانستان چه می‌دانید؟

به نقشه توجه کنید، یک سوم حصه خاک کشور ما کوهستانی بوده و بخشی هم مناطق هموار را تشکیل داده است.

سلسله کوه‌های هندوکش، کوه بابا، سفید کوه و سیاه کوه، تیربند ترکستان، سپین غر و تورغر مناطق بلند را تشکیل داده اند.

این کوه‌ها در نواحی مرکزی، شمال شرقی و شرقی کشور قرار دارند. مناطق بلند کوهستانی در زمستان هوای بسیار سرد دارد و بارنده گی زیاد آن به شکل برف می‌باشد، برف‌ها در کوه‌ها ذخیره شده منابع اصلی آب دریاها را در موسم بهار و تابستان برای مناطق هموار می‌سازد.

دریاهای زیادی از این سلسله کوه‌های افغانستان سرچشمه می‌گیرد که مردم برای نوشیدن و آبیاری مزارع خود از آب آن‌ها استفاده می‌کنند.

در بالای یک تعداد از دریاها افغانستان بندهای برق ساخته شده است تا از یک طرف از برق آن‌ها استفاده کنیم و از طرف دیگر از ذخیره آب آن‌ها به آبیاری زمین‌های زراعتی پردازیم.

سطوح مرتفع

اراضی همواری که در بین کوه‌ها واقع شده و نسبت به مناطق اطراف خود بلندتر باشند به نام سطوح مرتفع یاد می‌شوند. مشهورترین سطوح مرتفع کشور ما عبارت‌اند از: سطح مرتفع پامیر، واخان و سطح مرتفع مرکزی.

سطح مرتفع پامیر در مرکز براعظم آسیا موقعیت دارد، که بلندی آن از سطح بحر بین ۶۰۰۰ الی ۷۰۰۰ متر بوده و به نام بام دنیا شهرت دارد. یک قسمتی از این سطح مرتفع در خاک افغانستان واقع است.

دشت‌ها

ساحه جنوب غربی کشور که دارای آب و هوای گرم و خشک است، بارنده گی در آن کم است. در این نواحی دشت‌های مارگو، سیستان و بکوا واقع‌اند. دشت‌های دیگر کشور ما عبارت‌اند از:

همدم آب در هرات، چمنله در کابل، کیلگی در بغلان، گمبیری در لغمان، دشت سقاوه در لوگر، دشت توپ در وردک و دشت لیلی در جوزجان.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد کوه‌های افغانستان و شکل افتاده گی و موقعیت آن، گروه دوم در مورد سطوح مرتفع افغانستان و گروه سوم در مورد دشت‌های افغانستان با هم بحث نموده؛ سپس نماینده هر گروه موضوع را در پیش روی صنف تشریح نمایند.

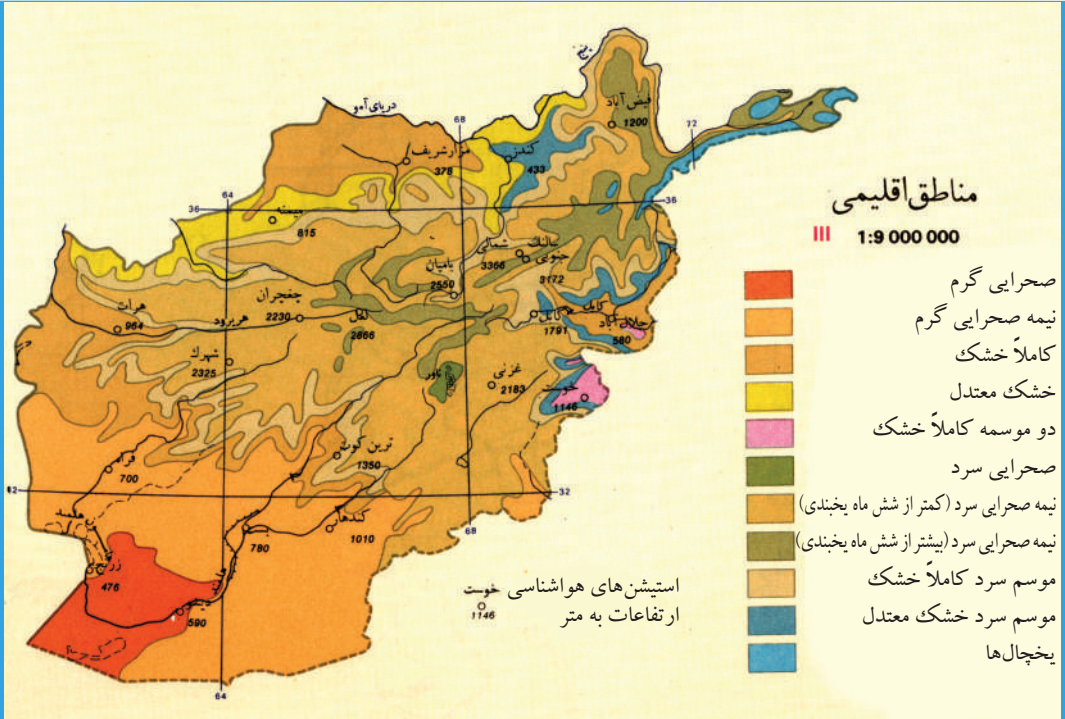
سؤال‌ها

- ۱- مشهورترین کوه‌های افغانستان را نام بگیرید.
- ۲- سطوح مرتفع یعنی چه؟ معلومات دهید.
- ۳- سطوح مرتفع کشور را نام بگیرید.
- ۴- بلندترین سطح مرتفع چه نام دارد و چقدر بلندی دارد؟
- ۵- دشت‌های مهم کشور را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

کوه‌ها، دریاها و دشت‌های محل خویش را نام گرفته، در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف بیان دارید.

راجع به اقلیم افغانستان چه می دانید؟

نقشه اقلیمی افغانستان با خطوط عرض البلد

آیا می دانید که کشور ما در کدام منطقه اقلیمی موقعیت دارد؟

کلمه اقلیم ریشه لاتین داشته از کلاهما (Klima) گرفته شده که مفهوم میلان شعاع آفتاب را وانمود می کند. میلان شعاع آفتاب در نقاط مختلف سطح زمین از هم فرق می کند. اقلیم عبارت از مطالعه حد وسط تمام حالات جوی یک محل در مدت ۳۰ سال است که در وقت و جای معین اوصاف جداگانه را اختیار می کند. افغانستان از نظر موقعیت جغرافیایی و ساختمان طبیعی به شش منطقه اقلیمی ذیل تقسیم شده است:

۱- اقلیم صحرائی

نواحی جنوب غربی کشور؛ مثل: گرشک، نیمروز و جنوب فراه را در بر دارد. بارنده گی در این نواحی کم است و در زمستان برف در آن مناطق نمی بارد. گرمی زیاد و بارنده گی کم از خصوصیات آن است.

تفاوت هوا بین شب و روز آن زیاد است؛ چنانچه هوای شب‌ها خیلی سرد و از روزها بسیار گرم می‌باشد. دشت‌های مارگو، بکوا، خاشرود و سیستان در این مناطق واقع اند. در این نواحی انواع بته‌های خاردار که در مقابل خشکی و کمی رطوبت مقاومت دارند، می‌رویند.

۲- اقلیم کوهستانی

ارتفاعات در تغییرات اقلیم سطح

زمین تأثیر زیاد دارد که منجر به تشکیل اقلیم سرد کوهستانی می‌شود. از این که حرارت هوا در هر هزار متر ارتفاع حدود شش درجه سانتی‌گراد کاهش می‌یابد و میزان بارش برف و باران افزایش می‌یابد. به همین دلیل در مناطق بلند کوهستانی با هوای سرد مواجه می‌شوید.

درخت‌های مدیترانه‌یی

بخش زیاد بارنده گی در این نواحی به صورت برف می‌باشد.

این برف‌ها در کوه‌ها ذخیره شده، منبع اصلی دریاها را تشکیل می‌دهد.

آب و هوای مناطق مرکزی هندو کش و سالنگ‌ها نمونه این نوع اقلیم در کشور است.

۳- اقلیم مدیترانه‌یی

منطقه اقلیم مدیترانه‌یی تابستان خشک و

بسیار گرم دارد.

بارنده گی آن اکثراً به شکل باران در

زمستان صورت می‌گیرد.

برنج، نیشکرو میوه‌های خاندان ستروس در آن

می‌روید. ولایات ننگرهار و لغمان دارای اقلیم

نوع مدیترانه‌یی است.

۴- اقلیم مونسونی

بعضی مناطق ولایات پکتیا، خوست و ننگرهار دارای اقلیم مونسونی است. در این نواحی در تابستان باران می‌بارد. هوای مرطوب این نواحی مساعدترین منطقه برای رشد درخت‌های ارچه، بلوط، جلغوزه و قهوه می‌باشد. اکثر جنگل‌های طبیعی وطن ما در همین منطقه‌ها واقع شده است.

۵- اقلیم ستپی (علفزار)

بارنده گی در این مناطق بیشتر در زمستان صورت می‌گیرد. در این مناطق علفزارها خوب نشو و نما دارند. این مناطق برای انکشاف زراعت و پرورش حیوانات بسیار مناسب است. در این مناطق ولایات بغلان، قندز، فاریاب، پروان، غزنی، کاپیسا، کابل و هرات شامل اند.

تصویر یک علفزار ستپی

۶- اقلیم کوهستانی (آلپی)

مناطق مرتفع بلند که ساحة جنگل‌ها و درخت‌ها در آن به پایان رسیده و نباتات به شکل علف و بته در آن رویده باشند، اقلیم توندرا آلپی را تشکیل می‌دهند.

در این مناطق برف زیاد می‌بارد و زمستان آن بسیار سرد و طولانی و تابستان آن معتدل و کوتاه است. به دلیل سردی زیاد هوا درخت در آن نمی‌روید. مناطق پامیر در بدخشان، نقاط مرتفع هندوکش و ناور غزنی در این منطقه موقعیت دارند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد اقلیم و اقلیم صحرائی، گروه دوم در مورد اقلیم کوهستانی و اقلیم مدیترانه‌یی و گروه سوم در باره اقلیم مونسونی، اقلیم ستپی و اقلیم توندرا آآلی، با هم بحث نموده؛ سپس از هر گروه یک یک نفر موضوع خویش را در پیش روی صنف شرح دهند.

سؤال‌ها

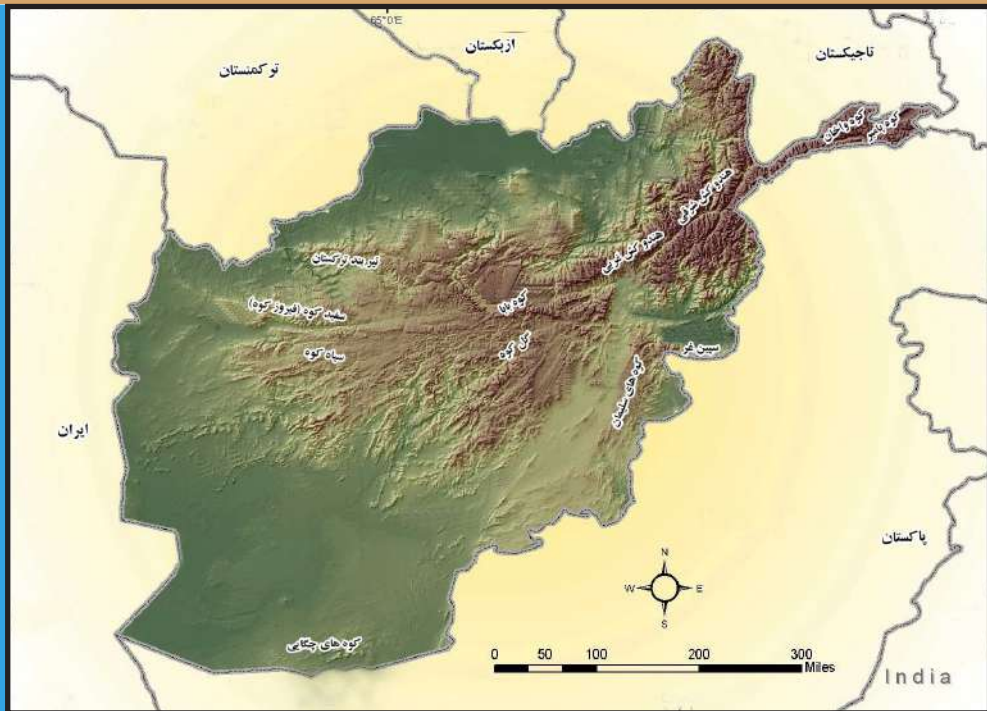
- ۱- اقلیم را تعریف کنید.
- ۲- جدول اقلیمی افغانستان را در کتابچه‌های خود تکمیل کنید.

نام اقلیم	خصوصیات	پوشش نباتی
اقلیم صحرائی		
		پوشش نباتی مختلف
اقلیم مونسونی		
	بارنده گی در زمستان	میوه‌های خاندان ستروس

فعالیت خارج صنف

محل سکونت شما دارای کدام نوع اقلیم می‌باشد؟ در چند سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف به همصنفان تان بخوانید.

کوه‌های افغانستان

کوه‌های افغانستان چه فایده‌یی برای ما دارند؟

افغانستان کشوری است کوهستانی، که تقریباً $\frac{1}{3}$ حصه خاک آن را کوه‌ها در بر گرفته است. این کوه‌ها بیشتر در ساحة مرکزی و شرقی افغانستان موقعیت دارند. بعضی از کوه‌های وطن ما پوشیده از جنگل است. در کوه‌های بلند کشور ما، برف‌های دایمی وجود دارد. این برف‌ها در فصل‌های گرم سال آب شده منبع دریاها را می‌سازند.

اگر کوه‌های بلند در افغانستان نمی‌بود، کشور ما تبدیل به یک بیابان خشک بی‌آب و علف می‌شد؛ علاوه بر آن ذخایر بزرگ مواد معدنی از قبیل آهن، مس، سرب، سنگ‌های قیمتی؛ مانند: یاقوت، لاجورد، زمرد و غیره در کوه‌های کشور ما موجود است. از این سبب کوه‌ها ثروت طبیعی افغانستان محسوب می‌شوند. موقعیت کوه‌ها در آب و هوای یک محل تأثیر زیاد دارد؛ مثلاً: در ولایت ننگرهار سلسله کوه سپین غر از شرق به استقامت غرب امتداد دارد، که مانع ورود بادهای مونسونی از طرف بحر هند در آن منطقه می‌گردد؛ بنابراین تنها در نقاط بلند سپین غر بارنده گی به صورت برف؛ ولی در نقاط هموار این ولایت بارنده گی کم و به شکل باران صورت می‌گیرد. مناطق بلند کوهستانی به نسبت جاهای پست، آب و هوای سرد دارند. کوه‌ها از لحاظ نظامی هم اهمیت دارند.

کوه‌های مهم افغانستان

۱- هندوکش

هندوکش از جمله بزرگ‌ترین کوه‌های افغانستان است که از پامیر خُرد در شمال شرق افغانستان شروع شده به طرف جنوب غرب تا درهٔ بامیان امتداد دارد. این سلسله کوه در حصص مرکزی ساحهٔ وسیعی را در بر گرفته است. هندوکش برای مطالعهٔ خوب تر به دو حصه تقسیم شده است: هندوکش شرقی و هندوکش غربی.

هندوکش شرقی از درهٔ زیباک بدخشان تا کوتل خاواک امتداد دارد. هندوکش شرقی بلندی زیاد دارد و بلندترین قلهٔ آن تراجمیر در چترال قرار دارد که ۷۷۵۰ متر ارتفاع دارد. بلندترین قلهٔ آن در خاک افغانستان به نام نوشاخ یاد شده که ۷۴۸۵ متر از سطح بحر بلندی دارد.

هندوکش غربی از کوتل خاواک تا درهٔ بامیان امتداد دارد که بلندی آن از هندوکش شرقی کمتر است؛ از همین سبب عبور و مرور از کوتل‌های آن نسبتاً آسان تر است. کوتل سالنگ به ارتفاع ۳۴۰۰ متر و کوتل شیبیر به ارتفاع ۳۲۰۰ متر از کوتل‌های مشهور هندوکش غربی است، که راه عبور و مرور مردم از شمال به جنوب و برعکس آن می‌باشد.

کوه‌های هندوکش

۲- کوه بابا

کوه بابا در مرکز افغانستان از شرق به غرب از کوتل حاجیگک شروع شده تا جنوب کوه حصار امتداد دارد. بلندترین قله آن به نام شاه فولادی یاد شده که ۵۱۴۰ متر از سطح بحر ارتفاع دارد. قله‌های این کوه اکثر اوقات پوشیده از برف می‌باشد. در دامنه‌های شمالی و جنوبی آن چراگاه‌های خوبی برای تربیه حیوانات وجود دارد.

کوه بابا

۳- سپین غر

سپین غر در شرق افغانستان واقع شده، بلندترین قله آن سیکارام است که ۴۷۵۵ متر از سطح بحر بلندی دارد. دامنه‌های شمالی و جنوبی آن پوشیده از جنگل‌های وسیع طبیعی است. دره معروف خیر که از لحاظ تاریخی و ارتباطی دارای اهمیت است در این رشته کوه قرار دارد.

افغانستان کوه‌های زیادی دارد. کوه‌های مهم دیگر آن عبارت اند از: فیروز کوه یا سفید کوه، سیاه کوه، گل کوه، تیربند ترکستان، کوه‌های سلیمان، چگایی، تورغر و غیره.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شده، بعد از بحث در موارد ذیل موضوع را در پیش روی صنف شرح دهند.

گروه اول: نقشه افغانستان را رسم کرده، کوه بابا را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

گروه دوم: نقشه افغانستان را رسم کرده، سپین غر را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

گروه سوم: نقشه افغانستان را رسم کرده، کوه هندو کش را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

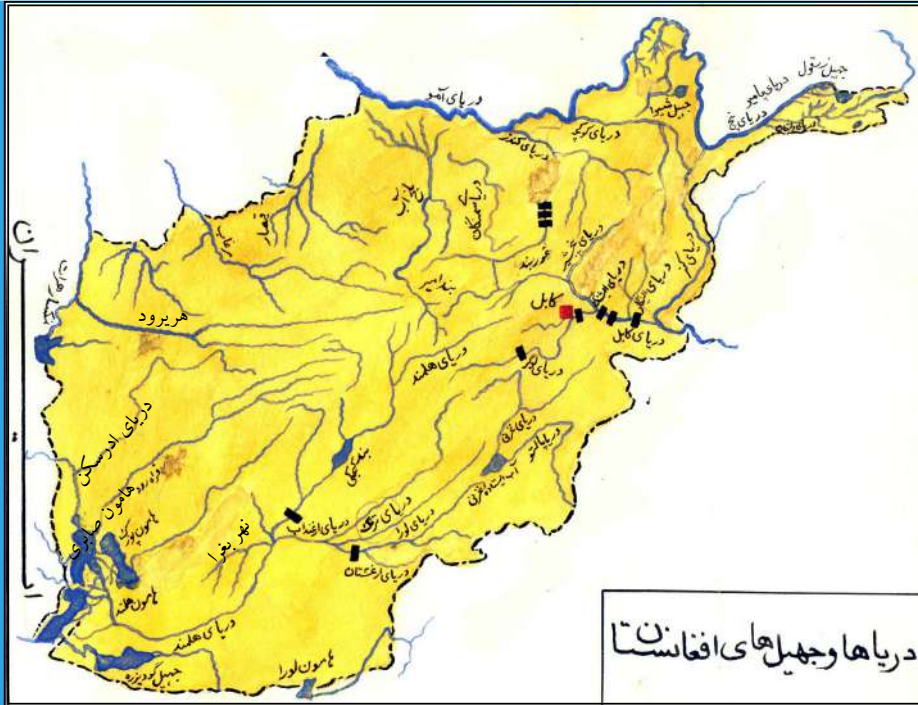
سؤال‌ها

- ۱- کوه‌های افغانستان بیشتر در کدام منطقه موقعیت دارند؟
- ۲- چرا در کوه‌های بلند برف دائمی وجود دارد؟
- ۳- کوه هندو کش در کدام قسمت وطن ما واقع است؟
- ۴- کوه بابا در کدام قسمت کشور ما واقع است؟
- ۵- کوه سپین غر در کدام قسمت کشور موقعیت دارد؟
- ۶- اهمیت کوه‌های افغانستان را شرح دهید.

فعالیت خارج صنف

نقشه افغانستان را در کتابچه‌های تان رسم نموده، کوه‌های مهم را از روی نقشه کتاب تان در آن نشانی کنید.

دریاهای افغانستان به حیث منابع زراعتی و تولید انرژی

نقشه دریاهای افغانستان

آیا آب‌های جاری و دریاها در یک منطقه به طور مستقیم بالای فعالیت انسان‌ها تأثیر دارد؟

در درس کوه‌ها خواندیم که در بسیاری از کوه‌های بلند کشور ما، برف‌های دایمی وجود دارد. این برف‌ها در فصل گرمای سال آب شده منبع آب دریاها را می‌سازند. دریاها در سرچشمه خود خرد بوده و آب کمی دارند. در مسیر راه آب چندین دره با هم یکجا شده، دریا بزرگتر شده می‌رود. طوری که دریاهای افغانستان عموماً از ارتفاعات کوه‌های بلند سرچشمه گرفته است، در نواحی یی که نشیب دریا زیاد باشد، دارای قوه و نیروی آبی استحصال انرژی برق به اندازه زیاد است. در مسیر هر یک از دریاها در بعضی نواحی امکان ساختمان بندهای تولید برق به فاصله‌های چند کیلومتری آن به مشاهده می‌رسد.

اما نسبت به نشیب زیاد اراضی از سرچشمه تا مصب و سنگلاخ بودن بستر، دریاهای افغانستان اکثراً قابلیت کشتی‌رانی را ندارند؛ همچنین در کارهای زراعت و ماهی‌گیری از آب دریاها استفاده می‌شود.

دریاهای بزرگ به صورت عموم دارای معاونین و شاخه‌ها می‌باشند. معاونین دریاها در کنار راست و چپ آن‌ها در جریان بوده، بلاخره آب آن‌ها با دریاهای بزرگ یکجا می‌شود.

یکجا شدن این دریا‌های کوچک با دریای بزرگ به نام سیستم دریاها یاد می‌گردد.
علمای جغرافیه، افغانستان را از لحاظ جریان آب‌های جاری به ۵ حوزه آبگیر تقسیم

نموده‌اند که عبارت اند از:

اول: دریا‌های حوزه کابل

دوم: دریا‌های حوزه آمو

سوم: دریا‌های حوزه هلمند

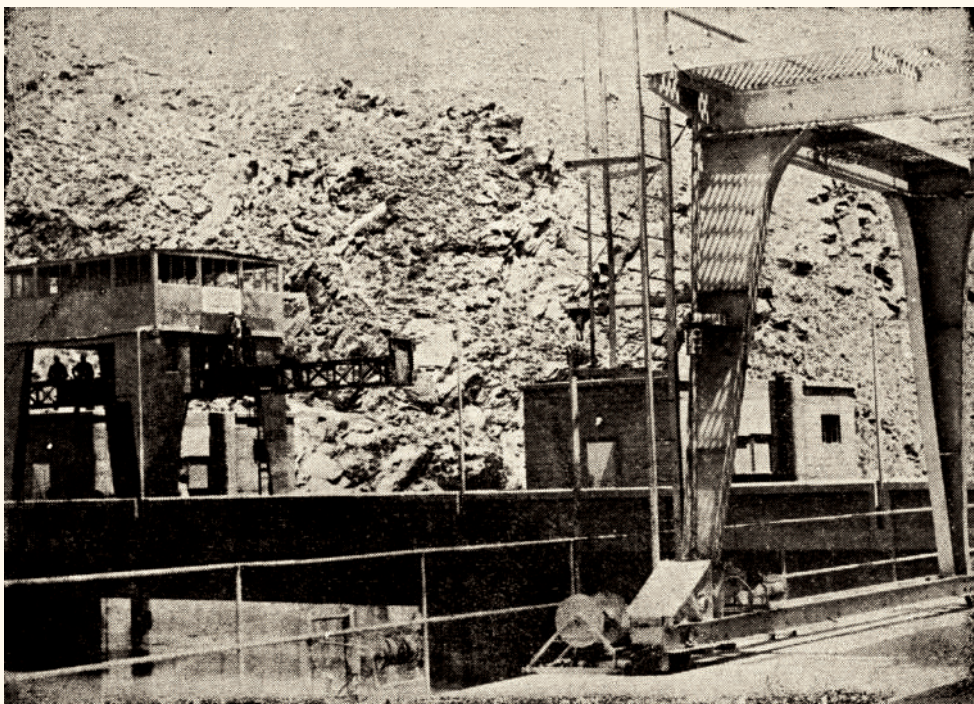
چهارم: دریا‌های حوزه هریرود

پنجم: دریا‌های حوزه‌های بسته

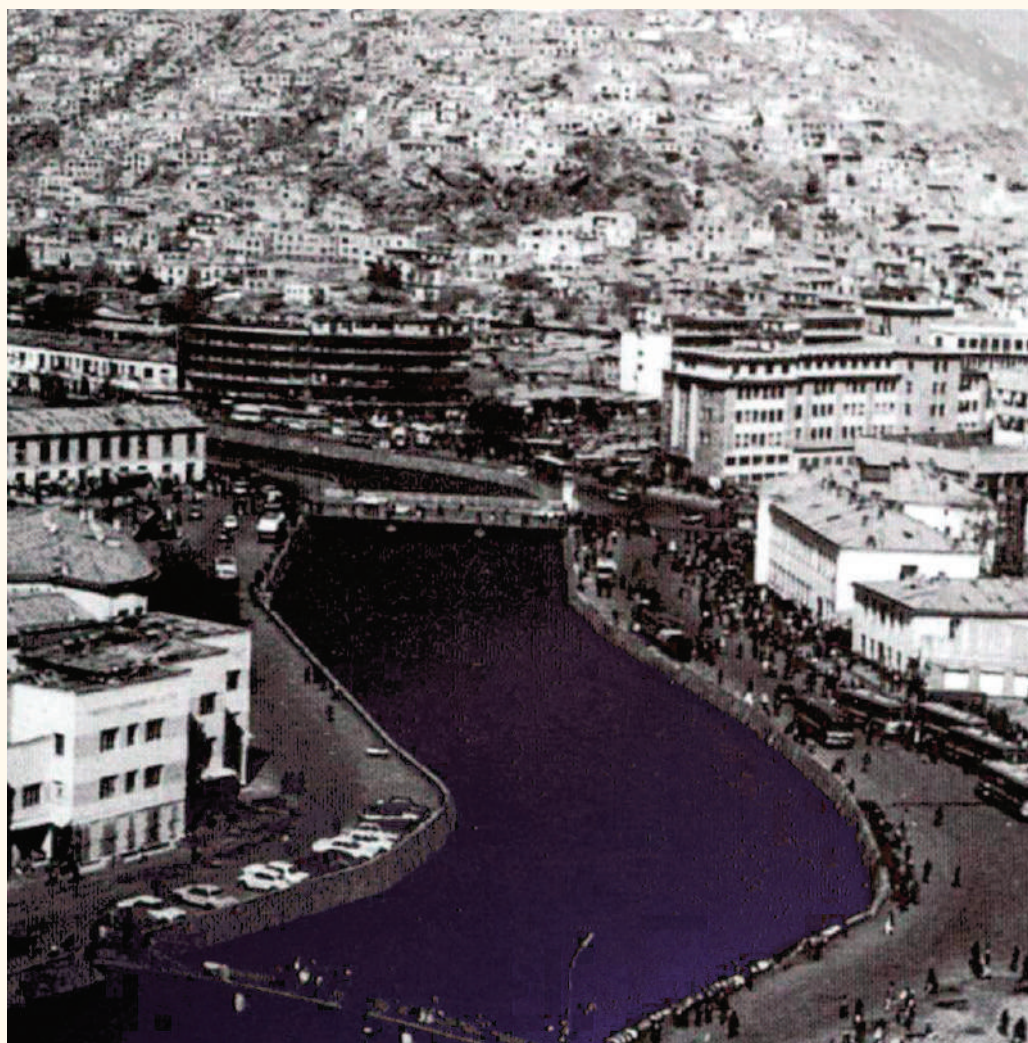
اول: دریا‌های حوزه کابل

بزرگ‌ترین دریای این حوزه دریای کابل است که از کوتل اونی کوه پغمان سرچشمه گرفته از غرب به طرف شرق جریان دارد. از شهر کابل، ولایت لغمان و ننگرهار گذشته، در قسمت اتک پاکستان به دریای سند می‌ریزد.

معاونین دریای کابل عبارت اند از:

دریای لوگر، پنجشیر، لغمان (الیشنگ و الینگار) و دریای کنر. از آب دریای کابل در آبیاری زمین‌های زراعتی استفاده می‌شود. بندهای برق ماهیپر، نغلو، سروبی و درونته در مسیر آن ساخته شده که از برق آنها برای تنویر شهرهای کابل، جلال‌آباد و لغمان استفاده می‌شود.

دوم: دریا‌های حوزهٔ آمو

دریای آمو که یونانی‌ها آن را به نام اکسوس و عرب‌ها آن را به نام جیحون یاد کرده اند، بزرگ‌ترین دریای این حوزه می‌باشد، که از پامیر خُرد سرچشمه گرفته و در جهیل ارال می‌ریزد.

این دریا از زرقول تا خم آب به طول ۱۲۰۰ کیلومتر سرحد طبیعی بین افغانستان و جمهوری‌های تاجکستان، ازبکستان و ترکمنستان را تشکیل می‌دهد. معاونین آن از خاک افغانستان دریا‌های کندز و کوکچه می‌باشند. از آب دریای آمو به نسبت این که دریا پایین و زمین‌های مجاور مسیر دریا در خاک افغانستان بلند است، استفاده نمی‌شود.

فعالیت داخل صنف

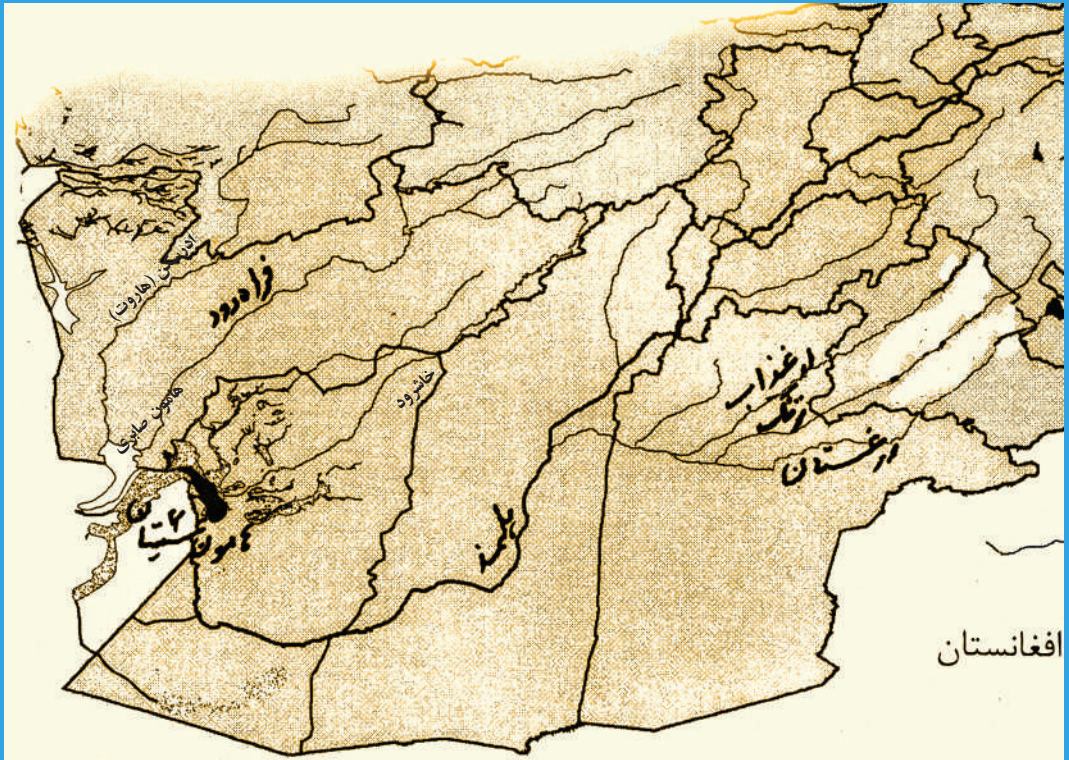
شاگردان به چهارگروه تقسیم شوند. دو گروه دربارهٔ دریا‌های حوزهٔ آمو و دو گروه در مورد دریا‌های حوزهٔ کابل طور جدا گانه با هم بحث نموده، نمایندهٔ هر گروه موضوع را در پیش روی صنف تشریح نماید.

سوال‌ها

- ۱- دریاها از چه طور کوه‌ها سرچشمه می‌گیرند؟
- ۲- آیا آب دریا دفعتاً زیاد می‌شود؟
- ۳- از دریاها چه استفاده می‌کنیم؟
- ۴- چرا دریا‌های افغانستان قابل کشتی‌رانی نیستند؟
- ۵- در نواحی بی که دریا نشیب زیاد داشته باشد از آن چه استفاده کرده می‌توانیم؟
- ۶- حوزه‌های آبرگیر افغانستان را نام ببرید.
- ۷- دریای آمو سرحد طبیعی بین افغانستان و کدام کشورها را می‌سازد؟
- ۸- دریای کابل از کدام کوه سرچشمه گرفته و سمت جریان آن به کدام طرف می‌باشد؟
- ۹- معاونین دریای کابل را نام ببرید.
- ۱۰- از آب دریای کابل چه استفاده صورت می‌گیرد؟

فعالیت خارج صنف

در بارهٔ اهمیت دریا‌های منطقهٔ خویش معلومات تهیه کنید و به صنف ارائه دهید.

دریای هلمند و معاونین آن

آیا با طویل ترین دریای افغانستان آشنا هستید؟

سوم: دریاهای حوزه هلمند

بزرگ‌ترین و طویل‌ترین دریای افغانستان دریای هلمند است، که از دامنه‌های غربی کوتل اونی کوه پغمان سرچشمه گرفته به طرف جنوب غرب جریان دارد. طول آن ۱۴۰۰ کیلومتر است. معاونین آن، دریاهای موسی قلعه، ارغنداب، ترنگ و ارغستان می‌باشند.

بعضی از دریاها با هلمند یکجا نشده و در جهیل سیستان می‌ریزند که عبارت اند از: خاشرود، فراه‌رود و ادرسکن یا هاروت. در کنار دریای هلمند در منطقه گرشک نهر بغرا اعمار گردیده است. این نهر مناطق نادعلی و دشتی را که در غرب قلعه بست واقع است آبیاری می‌کند.

چهارم: دریاهای حوزه هریرود

مهم‌ترین دریای این حوزه، هریرود است که از غرب کوه بابا سرچشمه گرفته از شرق

به طرف غرب جریان دارد. این دریا از اسلام قلعه تا ذوالفقار سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را تشکیل می‌دهد. هریرود در مسیر خود ولایت هرات را سرسبز می‌سازد. دریای مهم دیگر این حوزه دریای مرغاب می‌باشد.

پنجم: دریا‌های حوزه‌های بسته

دریاهایی که از مناطق مرتفع کوهستانی سرچشمه گرفته و در یک مسیر بسته جریان دارند و با دریای دیگری یکجا نمی‌شوند، به نام دریا‌های حوزه بسته یاد می‌شوند مانند: دریای غزنی که بعد از عبور از شهر غزنی به آب ایستاده غزنی می‌ریزد. دریا‌های دیگر این حوزه عبارتند از: دریای بلخاب، دریای سمنگان، دریای اندخوی و دریای قیصار.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هر گروه در مورد یکی از موضوعات ذیل با هم بحث نموده و نماینده هر گروه موضوع خویش را در پیش روی صنف توضیح نماید.

- دریا‌های حوزه هلمند
- دریا‌های حوزه هریرود
- دریا‌های حوزه‌های بسته

سوال‌ها

- ۱- طویل‌ترین دریای افغانستان کدام است و چند کیلومتر طول دارد؟
- ۲- معاونین دریای هلمند را نام بگیرید.
- ۳- دریا‌هایی که به شکل مستقل جریان دارند و در جهیل سیستان می‌ریزند آن‌را نام بگیرید.
- ۴- از دریای هلمند تا اکنون چه استفاده‌هایی صورت گرفته است؟
- ۵- هریرود از کدام کوه سرچشمه گرفته و کدام ولایت را سرسبز می‌سازد؟
- ۶- هریرود سرحد طبیعی بین کدام کشورها را تشکیل می‌دهد؟ آن کشورها را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

دریا‌های حوزه‌های باز مثل هلمند و ... را با دریا‌های حوزه‌های بسته مقایسه کنید و معلومات خود را در صنف ارائه دهید.

در بارهٔ جهیل های افغانستان چه می دانید؟

آیا تاکنون در محیط اطراف خود با آب ایستاده که از چهار طرف به واسطهٔ خشکه احاطه شده باشد رو به رو شده اید و می دانید که به آن چه می گویند؟

آب ایستاده‌یی را که چهار طرف آن خشکه باشد جهیل می نامند. وطن ما افغانستان در بعضی نواحی دارای حوزه‌های بسته بوده که باعث به وجود آمدن جهیل‌ها گردیده است. بعضی از این جهیل‌ها از لحاظ مساحت خرد و بعضی بزرگ می باشند. یک تعداد از این جهیل‌ها در مناطق بلند و مرتفع از آب‌های یخچالی به وجود آمده و برخی در مناطق هموار و کم ارتفاع، آبریزهٔ دریا‌های منطقه‌یی را تشکیل داده و به نام‌های مختلفی چون هامون، کول، آب ایستاده و یا جهیل یاد می شوند.

هامون سیستان

هامون هلمند، هامون صابری، هامون پوزک و گود زیره در گوشهٔ جنوب غرب کشور در ولایت نیمروز، آبریزهٔ دریا‌های منطقه‌یی را تشکیل می دهند. ساحل این هامون‌ها نظر به وضع آب‌خیزی دریاها فرق می کند. هامون هلمند قسمتی از سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را تشکیل داده است. طوری

که یک قسمت آن به افغانستان و یک بخش دیگر آن به ایران تعلق دارد.

جهیل شیوا

جهیل شیوا در ولایت بدخشان موقعیت دارد. آب آن صاف بوده در موسم زمستان یخ می‌بندد. ارتفاع جهیل شیوا از سطح بحر ۳۰۵۰ متر می‌باشد.

جهیل زرقول

جهیل زرقول یا زرکول در سطح مرتفع پامیر در قسمت خط سرحدی بین افغانستان و تاجکستان واقع است. این جهیل منبع اول آب دریای پامیر و آمو را تشکیل می‌دهد. طول ساحل شمالی آن شش کیلومتر و از ساحل جنوبی آن ده کیلومتر و عرض آن چهار و نیم

کیلومتر است. این جهیل هم یخچالی بوده در اکثر وقت سال آب آن منجمد و یخ بسته می‌باشد.

جهیل چقمقتین

این جهیل هم در پامیر موقعیت دارد. دریای واخان از این جهیل سرچشمه می‌گیرد. طول این جهیل هفده کیلومتر و عرض آن دو و نیم کیلومتر است. اطراف آن سرسبز و شاداب بوده، چراگاه حیوانات مردم قرغز را تشکیل داده است.

آب ایستاده غزنی

به سمت جنوب ولایت غزنی موقعیت دارد و دریای غزنی به آن می‌ریزد. آب این جهیل طعم خوب ندارد.

جهیل نمکسار هرات در بین خط مرزی افغانستان و ایران موقعیت دارد. آب آن نمکی بوده، از آن نمک استحصال می‌کنند.

علاوه بر جهیل‌های فوق، یک تعداد بندهای طبیعی که جهیل‌های خرد منطقه‌ی را تشکیل داده‌اند نیز در کشور ما وجود دارند، که مناظر زیبا و جالبی را تشکیل می‌دهند؛ مانند: بند امیر (بند هیبت، پنیر، جداسل، پودینه و ذوالفقار) در ولایت بامیان که این‌ها همه به نام بند امیر یاد می‌شوند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد جهیل‌ها و طرق به وجود آمدن آن‌ها، گروه دوم در مورد هامون سیستان و آب ایستادهٔ غزنی، گروه سوم در بارهٔ جهیل‌های ولایت بدخشان (شیوا، زرقول و چقمقتین) و گروه چهارم در مورد بند امیر با هم بحث کنند و نتیجهٔ بحث‌های خود را به نوبت در پیش روی صنف شرح دهند.

سؤال‌ها

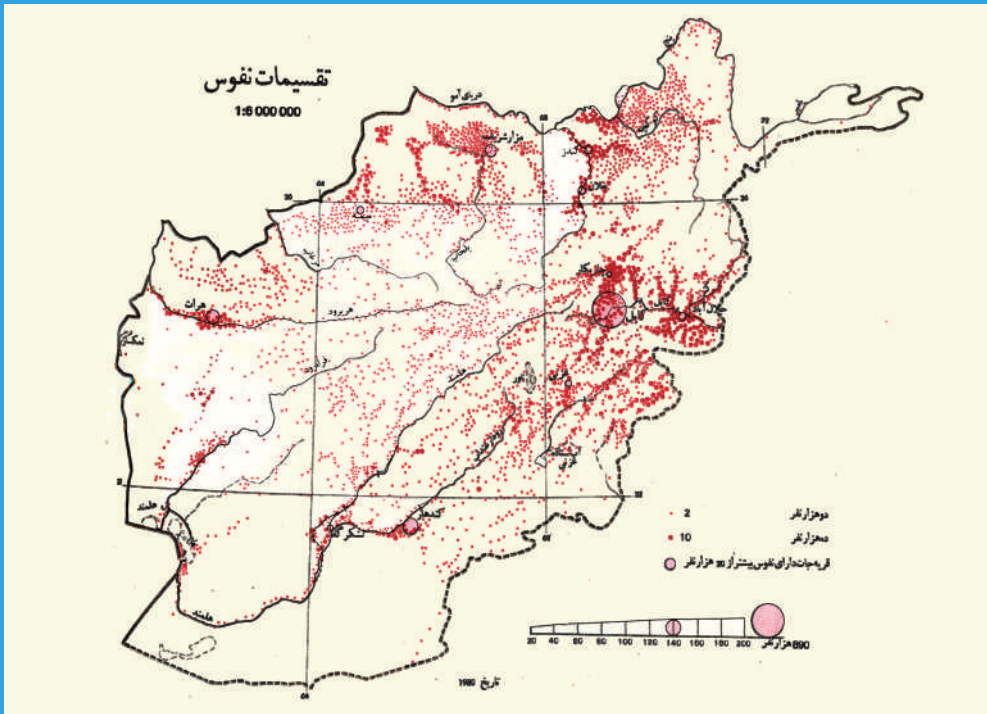

- ۱- جهیل را تعریف کنید.
- ۲- جهیل‌های مناطق مرتفع و مناطق پست از هم چه تفاوتی دارند؟
- ۳- جهیل‌ها به کدام نام‌ها و اصطلاحات یاد می‌شوند؟
- ۴- هامون هلمند قسمتی از سرحد بین کدام کشورها را تشکیل نموده است؟
- ۵- جهیل زرقول در کدام قسمت افغانستان واقع است؟
- ۶- کدام دریا از جهیل زرقول سرچشمه می‌گیرد؟
- ۷- بند امیر در کدام قسمت افغانستان موقعیت دارد؟

فعالیت خارج صنف

جهیل‌هایی را که خودتان دیده‌اید نام گرفته، در مورد آن‌ها چند سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف به هم‌صنفان تان ارائه دهید.

علم جغرافیه به شاخه‌های مختلفی تقسیم می‌شود که یکی از آن شاخه‌های اصلی جغرافیای بشری است، که در موضوعاتی چون نفوس، اقوام، زبان‌ها، دین‌ها و... بحث می‌کند.

نفوس

افغانستان سرزمین پهناوری است که تقریباً ۳۰ میلیون نفر جمعیت دارد. در سال ۱۳۹۳ تراکم نفوس افغانستان ۴۶ نفر در هر کیلومتر مربع بود. پراکنده‌گی نفوس در افغانستان در تمام جاها یکسان نیست. در مناطق شرقی تراکم زیاد و در مناطق جنوب غربی و مرکزی تراکم نفوس کم است، باشندگان کشور بنابر عوامل مختلف سیاسی، اقتصادی و اقلیمی از قریه‌ها و دهات به سوی شهرها مهاجرت می‌کنند، که این امر سبب تراکم نفوس در شهرها گردیده است.

اقوام

– کدام اقوام در افغانستان زنده گی می‌کنند؟

کشور عزیز ما افغانستان به نام دولت جمهوری اسلامی و مردم وطن ما همه افغان نامیده می‌شوند. از لحاظ جغرافیای بشری، افغانستان از اقوام مختلفی چون: پشتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوچ، نورستانی و غیره تشکیل یافته است. پشتون‌ها و تاجک‌ها که از جمله نژاد آریایی

این سرزمین می‌باشند، تقریباً در تمام نواحی کشور زنده‌گی می‌کنند. هزاره‌ها، ازبک‌ها و ترکمن‌ها نیز از جمله اقوام دیگر افغانستان اند که زیاده‌تر در مرکز و مناطق شمال افغانستان زنده‌گی می‌کنند. نورستانی‌ها و پشه‌یی‌ها نیز از جمله اقوام آریایی اند که در ولایات شرقی زنده‌گی دارند؛ همچنان بلوچ‌ها هم از جمله باشندگان اصلی مملکت اند که به زبان بلوچی صحبت و در جنوب غرب افغانستان زنده‌گی می‌کنند.

زبان‌ها

در افغانستان بیش از سی زبان و لهجه وجود دارد که بعضی از آن‌ها عبارت اند از: پشتو، دری، ازبکی، ترکمنی، بلوچی، پراچی، منجی، واخی، زیباکی، اشکاشمی، پشه‌یی، نورستانی، تیرایی، جتی، سندی، پنجابی و غیره که از میان آن‌ها دو زبان پشتو و دری که اکثریت مردم کشور ما با آن‌ها آشنایی دارند، زبان‌های رسمی وطن ما می‌باشند. زبان‌های محلی مانند: ازبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی و پشه‌یی در مناطق خود به حیث زبان سوم رسمیت دارند.

دین

مردم وطن ما پیرو دین مقدس اسلام استند. اکثریت مردم ما پیرو مذهب حنفی اند و عده‌یی از پیروان مذاهب جعفری و اسماعیلیه هم در این کشور زیست دارند؛ همچنان یک تعداد اهل هندو هم در افغانستان زنده‌گی می‌کنند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. هر گروه در مورد یکی از موضوعات جغرافیای بشری چون: نفوس، اقوام، زبان‌ها و دین مردم افغانستان با هم بحث و مذاکره نموده، یک یک نفر از هر گروه نتیجه بحث‌ها را در پیش روی صنف تشریح نماید.

سؤال‌ها

- ۱- تراکم نفوس در کدام مناطق افغانستان زیاده‌تر و در کدام مناطق کم‌تر است؟
- ۲- تعداد زبان‌ها در افغانستان چقدر است؟ چند زبان مهم را نام بگیرد.
- ۳- زبان‌های رسمی افغانستان را نام بگیرد.
- ۴- پیروان کدام ادیان در افغانستان زیست دارند؟

فعالیت خارج صنف

در ولایت و محل زنده‌گی شما مهاجرت از روستا به شهر زیاد است یا برعکس؟ آن را در چند سطر بنویسید و به صنف ارائه دهید.

فعالیت زراعتی افغانستان

آیا می‌دانید که زراعت در افغانستان چه اهمیتی دارد؟

از تصاویر چه آموختید؟

رشد و نمو نباتات به هوا، آب، خاک، آفتاب و مواد غذایی مفید و مختلف ضرورت دارد. خاک زمین بستر نباتات بوده و در خود مواد مختلفه غذایی را دارا است. افغانستان کشوری است که ۸۵ فیصد مردم آن از محصولات زراعتی امرار حیات می‌کنند. شیوه زراعت در کشور ما از دوران آریایی‌ها تا به حال به شکل عنعنوی قلبه توسط حیوانات و کار پرزحمت توسط دست و بازوی دهقان

شخم زمین به وسیله تراکتور

صورت می‌گیرد.

حاصلات زراعتی در سرزمین ما شامل حبوبات: گندم، جو، جواری، برنج، ارزن، لوبیا، نخود، ماش، مشنگ، باقلی و غیره می‌باشد.

گندم

زرع گندم به شکل آبی و للمی در فصل خزان و بهار در زمین‌های زراعتی انجام می‌یابد. گندم خزانی در مناطق گرم سیر در ارتفاع ۲۵۰۰ متر و گندم بهاری به شکل آبی و للمی تا ارتفاع ۳۳۰۰ متر زرع می‌گردد. در مناطق سردسیر در یک سال یک فصل یا دو فصل حاصل به دست می‌آید و در بعضی مناطق گرم سیر؛ مثل: ننگرهار در یک سال از زمین‌های زراعتی تا سه فصل حاصل‌گیری صورت می‌گیرد.

گندم للمی در برج حوت و حمل در دامنه‌های تپه‌ها و زمین‌های هموار کشت می‌شود که از آب باران‌های بهاری سیراب می‌گردد.

افغانستان با داشتن ۶۶ میلیون هکتار زمین فقط تا به حال ۳,۳۷ میلیون هکتار زمین آن برای کشت گندم اختصاص داده شده است.

مزارع گندم

تولید مجموعی غله در سال ۱۳۸۶ هـ. ش. ۵,۶ میلیون تن حساب شده و غرض خوراکه جمعیت کشور به تورید ۵۲۷ هزار تن گندم دیگر ضرورت بود. با استفاده از ماشین آلات زراعتی محصولات گندم در هر هکتار زمین ۲,۶ تن بوده و تولید گندم در سطح مجموعی افغانستان در سال ۱۳۸۶ هـ. ش. به ۴,۵ میلیون تن افزایش یافته است.

برنج

به نظر شما اهمیت برنج به حیث مواد غذایی مردم چه است؟
 زرع برنج باریک و لک که از جمله مواد غذایی مردم ما بعد از گندم شمرده می شود، در ساحه ۲۱۴ هزار هکتار زمین صورت می گیرد. زرع نبات برنج در مناطقی که اقلیم گرم و مرطوب و آب فراوان باشد خوب حاصل می دهد؛ بنابراین برنج باریک باره بغلان، برنج پشد کتر، برنج باریک لغمان، برنج مناطق خان آباد کندز و مزار شریف از شهرت بیشتری برخوردار است.

تصویر کشت برنج

جواری

جواری از جمله مواد خوب غذایی مردم وطن ما است که زرع آن در ارتفاع ۲۶۰۰ مترصورت گرفته و ساحة کشت آن ۵۰۰ هزار هکتار زمین را در بر می گیرد. زرع جواری حد اکثر در ولایات وردک، لوگر، پکتیا و ننگرهار صورت می گیرد.

محصول جواری

فعالیت داخل صنف

- شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. هر گروه در مورد یکی از فعالیت های زیر با هم بحث و گفتگو کنند و یک یک نفر به نماینده گی از گروه خویش نتیجه مذاکرات خود را در پیش روی صنف شرح دهند:
- راجع به کشت گندم معلومات دهند.
  - راجع به کشت برنج در کشور معلومات ارائه کنید.
  - راجع به کشت جواری معلومات دهید.

سؤال ها

- ۱- از مهم ترین محصولات زراعتی کشور نام بگیرید.
- ۲- به کدام دلیل گفته می توانید که افغانستان یک کشور زراعتی است؟
- ۳- در مورد گندم آبی و زمان کشت آن، چه می دانید؟
- ۴- در مورد کشت گندم للمی معلومات ارائه کنید.
- ۵- در مورد کشت برنج و انواع آن در کشور چه می دانید؟
- ۶- گندم آبی و گندم للمی از هم چه فرقی دارند؟

فعالیت خارج صنف

در منطقه شما کدام محصولات زراعتی کشت می شوند؟ معلومات خود را به همصنفان تان ارائه کنید.

مزارع کشت پنبه

آیا می دانید که در کشور ما کدام نباتات صنعتی کشت می گردند.

الف: نباتات صنعتی

به نظر شما، نباتات صنعتی در اقتصاد کشور چه اهمیتی را دارا می باشد؟
 نباتات صنعتی در وطن ما حد اکثر شامل پنبه، لبلبو، نیشکر و... می باشد.

۱- پنبه

پنبه شامل تریشه به نام لیفه و پنبه دانه می باشد که در فابریکه های نساجی از هم جدا ساخته شده و از لیفه مخلوج آن در فابریکه های نساجی اقسام تکه های نخ، شطرنجی، جوال و ریسمن می سازند و همین گونه از پنبه دانه آن روغن نباتی، صابون کالاشویی و از تفاله آن کنجاره حیوانی تهیه می گردد. قبل از ناآرامی های چند دهه اخیر در کشور ما فابریکه های نساجی بگرامی، گلپهار، پلخمیری، کندز، مزار شریف، بلخ، هرات، هلمند، قندهار و ننگرهار فعالیت داشتند که پارچه های گوناگون نخ را تولید می کردند.

نبات پنبه در برج ثور کشت شده و در اواخر خزان به درجه های اول، دوم، سوم و چهارم

توسط دست چیده و جدا می شود.

نبات پنبه در بهار پر باران و تابستان گرم حاصل خوب می دهد. ولایاتی که نبات پنبه در آن کشت می گردد عبارت اند از: بغلان، کندز، تخار و بدخشان که حد اکثر نود فیصد پنبه کشور را تهیه می کنند. نبات پنبه در ولایات سمنگان، بلخ، هرات، هلمند، ننگرهار، لغمان، پروان و کاپیسا نیز زرع می شود. یک قسمت پنبه مخلوج در بازارهای داخلی کشور به فروش می رسد.

۲- لبلبو

زمین هایی که دارای مواد آهکی و بدون سنگ می باشند برای کشت لبلبو مناسب اند؛ چنانچه ساحه وسیع کشت آن در ولایت های بغلان و کندز می باشد. در فابریکه قند بغلان از لبلبو بوره و از تفاله آن کنجاره برای حیوانات تهیه می کنند.

۳- نیشکر

نبات نیشکر در مناطقی که دارای هوای گرم و مرطوب و آب فراوان باشد می روید. این نبات بیشتر در ولایات ننگرهار، لغمان و کونر زرع می شود که از آن گر تولید می گردد و از تفاله آن به حیث خوراکه حیوانات استفاده می شود. در این اواخر قلمه آن از هند وارد شده است و در ولایات کندهار و هلمند نیز زرع می شود.

کشتزار نیشکر

شماره	نام نبات	ساحه کشت به جریب
۱	پنبه	۲۷۲۸۷۰
۲	لببو	۲۲۵۹۰
۳	نیشکر	۱۱۸۴۰

جدول شماره ۱: نباتات صنعتی

ب- نباتات طبی

از نباتات طبی چه فایده‌هایی گرفته می‌شود؟

در جمله نباتات طبی زعفران، جوانی و بادیان در زمین‌های زراعتی کشت شده و متباقی نباتات؛ مثل: شیرین بویه، هنگ، کاسنی، پنیرک، مستار، اسپند، ختمی، خاکشیر، شیر خشت، گربه خورک، ملنگان، اسفرزه، پیاز و سیرکوهی، زیره و... تماماً به شکل خودرو

در دامنه‌های کوه‌ها، تپه‌ها، دشت‌ها و کنار جویبارها و در مزارع زراعتی می‌رویند و به حیث ادویه شفا بخش در طبابت یونانی در بازارهای داخلی به فروش می‌رسند. زعفران، شیرین بویه، هنگک، زیره و بعضی نباتات طبی دیگر اقلام مهم صادراتی کشور ما را تشکیل می‌دهند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد پنبه و طرق استفاده از آن، گروه دوم در باره لبلبو و نیشکر و استفاده از آن‌ها و گروه سوم در مورد نباتات طبی و استفاده از آن‌ها شیرین‌ها بحث نموده، از هر گروه یک نفر به نماینده‌گی از گروه خویش نتایج بحث خود را در پیش روی صنف برای همصنفان خود بیان کند.

سؤال‌ها

- ۱- ولایاتی را که پنبه در آن‌ها کشت می‌شود، نام بگیرید.
- ۲- از نبات پنبه چه استفاده صورت می‌گیرد؟
- ۳- از لبلبو چگونه استفاده می‌شود؟
- ۴- نیشکر در چه نوع آب و هوایی خوب تر رشد می‌کند؟
- ۵- نباتات طبی را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

در منطقه شما چه نوع نباتات صنعتی و طبی رشد می‌کنند؟ در کتابچه‌های تان اسم‌های آن‌ها را بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه آن را به همصنفان خود ارائه کنید.

از مالرداری، علفچرها و جنگل‌های افغانستان چه می‌دانید؟

حیوانات اهلی، گوسفند

به نظر شما در کشور ما کدام حیوانات نگهداری می‌شوند؟

الف- مالرداری

با حیوانات اهلی و وحشی کشور خود آشنا شوید:

مالرداری و نگهداری حیوانات یکی از منابع مهم ثروت در عواید داخلی کشور ما شمرده می‌شود که به دو نوع تقسیم می‌شود.

۱- **حیوانات اهلی:** شامل گوسفند، بز، گاو شیری و قلبه‌یی، مرکب، اسپ، اشتر و مرغ‌های خانه گی می‌باشند.

گوسفند: انواع گوسفند هزاره گی، ترکی و قندهاری شهرت دارند. رمه‌های خرد و بزرگ گوسفند توسط زمینداران و کوچی‌ها نگهداری می‌شوند، که از گوشت، پوست، پشم و روده آن‌ها استفاده می‌گردد.

پشم، پوست و روده گوسفند به خارج هم صادر می‌شود. روده گوسفند ترکی خریداران زیادی دارد.

حیوانات اهلی، گاو

گوسفند قره‌قل که زیاده‌تر توسط مالداران صفحات شمال و شمال غرب کشور؛ مثل: سمنگان، بلخ، جوزجان فاریاب، کندز و هرات نگهداری می‌شود، از پوست آن پوستین و پوستینچه ساخته می‌شود که به ممالک سردسیر؛ مثل: کانادا، روسیه و ایالات متحده آمریکا زیاده‌تر به فروش می‌رسد. پوست بره قره‌قل به نام پوست سور، کبودچه و سیاه‌تقر به ممالک اروپای غربی، ایالات متحده آمریکا، هند و کانادا صادر می‌شوند.

گاو شیری: از آن لبنیات به دست می‌آید و زیاده‌تر نزد زمین‌داران و دهاقین در دهات کشور نگهداری می‌شود.

حیوانات باربر

اسب: اسب قطغنی، مزاری، ترکمنی و هراتی مشهور است و برای سواری، بزکشی، نیزه‌بازی، باربری، دهقانی و در کراچی و گادی از آن‌ها استفاده می‌گردد.

اشتر: زیاده‌تر نزد کوچی‌ها نگهداری می‌شود و در موقع کوچ‌کشی به مناطق سرسبز و علفچرها از آن در باربری استفاده می‌کنند و می‌گویند که: اشتر حیوان وفادار است که خار می‌خورد و بار می‌برد.

مرکب (خر): مرکب که برای بارکشی به کار می‌رود زیاده‌تر نزد دهاقین و خراکاران نگهداری می‌شود. مرکب صفحات شمال قوی بوده و جسامت بزرگ دارد.

حیوانات وحشی

۲- حیوانات وحشی: در کشور ما ۱۲۰

نوع حیوان پستاندار وحشی وجود دارد، که از جمله پلنگ، شیر، گرگ، روباه، شغال، خرگوش و غیره می‌باشد و در حدود ۵۰۰ نوع پرنده مختلف نیز وجود دارد که از آن جمله می‌توان به اسم‌های کلنگ، قاز، شاهین، مرغ آبی، کبک، مرغ دشتی، و اقسام گنجشک اشاره نمود.

ب - علفچرها

چراگاه‌های افغانستان در حدود ۳,۲ میلیون هکتار زمین را در بر می‌گیرند. چمنزارهای مناطق گرم‌سیر در صفحات شمال، جنوب و شرق کشور، چراگاه‌های دایمی حیوانات را تشکیل می‌دهند. در ساحة جنگلات، دره‌ها و دامنه‌های سلسله کوه‌های هندوکش و کوه‌های دیگر افغانستان واقع در شمال، ولایات مرکزی، شرقی و جنوبی و دشت ناور غزنی در هوای معتدل بهار و هوای گرم تابستان چراگاه‌های خوبی برای مالداران و کوچی‌های مالدار کشور موجود می‌باشند. این ثروت خداداد از ارزش مهم حیاتی برخوردار است.

ج - جنگل‌ها

جنگل‌ها در افغانستان چه اهمیتی دارند؟

جنگل هدیه‌ خدایی، ثروت طبیعی و دارایی ملی در سرزمین ما می‌باشد. جنگل‌ها مناظر دلچسپ و تماشایی داشته و پناه‌گاه حیوانات وحشی و پرندگان می‌باشند. هوای مناطق جنگل‌زار، تازه شفاف و دلپذیر می‌باشد.

در افغانستان حدود دو میلیون هکتار زمین را ساحة جنگل‌زار در بر دارد. مناطق جنگل‌زار در کشور ما در ولایات نورستان، کنر، ننگرهار، لغمان، پکتیا، پکتیکا، بدخشان، بغلان، سمنگان، سرپل، بادغیس و هرات قرار دارد.

جنگل

چوب چار تراش کمر و نورستان خریداران زیادی در سطح جهانی دارد و قلم مهم صادراتی کشور ما را تشکیل می‌دهد.
توجه جدی دولت در ممانعت از قطع درختان در این اواخر صورت گرفته و غرس اقسام نهال‌ها در این نقاط لازم می‌باشد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. هر گروه در باره یکی از موضوعات زیر با هم بحث نمایند؛ سپس از هر گروه یک نفر نتیجه بحث خود را در پیش روی صنف به دیگران شرح دهد.

- در باره گوسفند و گاو معلومات دهید.
- در باره حیوانات وحشی کشور خود چه می‌دانید؟
- در مورد علفچرها معلومات دهید.
- درباره جنگل‌های طبیعی معلومات دهید.

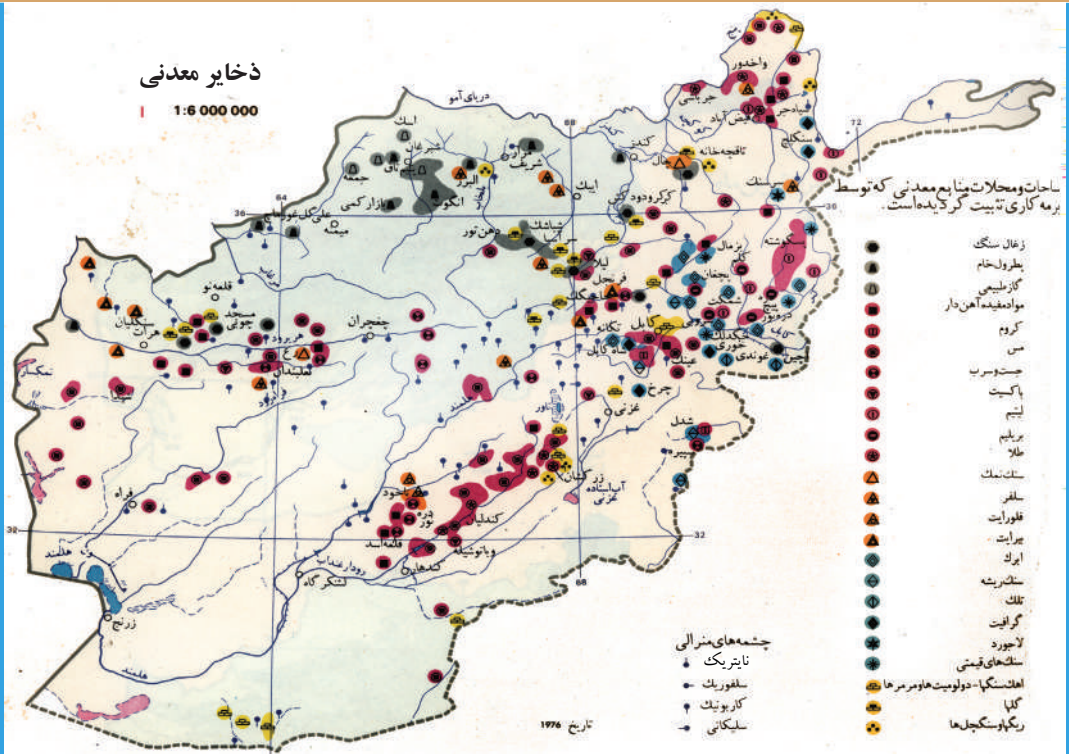
سؤال‌ها

شاگردان عزیز، به جدول زیر با دقت توجه کنید. اعداد پهلوی کلمه‌ها و اصطلاحات را در برابر الفبای مربوط توضیحات آن در کتابچه‌های خود بنویسید؛ مثلاً: عدد ۴ به حرف الف ارتباط دارد.

۱	اشتر	الف	پوست آن قلم مهم صادراتی کشور ما است.
۲	گاو شیری	ب	برای پیدا کردن چراگاه‌ها از یک جا به جای دیگر کوچ می‌کنند.
۳	کوچی‌ها	ج	از آن در سواری، بارکشی، بزکشی و نیزه‌بازی استفاده می‌شود.
۴	گوسفند قره‌قل	د	حیوان وفادار است که خار می‌خورد و بار می‌برد.
۵	اسب	هـ	مناطق سرسبز و علف دار است که رمه‌های گوسفند، بز، اسب، گاو و خر در آن می‌چرند.
۶	جنگل‌ها	و	از آن لبنیات به دست می‌آید.
۷	پسته و بادام	ز	از جمله میوه‌های صادراتی کشور ما است.
۸	چراگاه	ح	ثروت طبیعی و دارایی ملی ما است.

فعالیت خارج صنف

حیوانات وحشی را نام گرفته و برای هر کدام مطلبی در کتابچه‌های تان بنویسید که در برابر آن‌ها چه باید کرد.

نقشه معدن افغانستان

استفاده از معدن در اقتصاد کشور چه اهمیتی دارد؟

افغانستان دارای معادن مختلف نفت، گاز طبیعی، زغال سنگ، آهن، مس، طلا، نقره، سرب، جست، نمک، سلفر، سنگ‌های قیمتی و سنگ مرمر می‌باشد.

آهن

آهن به رنگ‌های نضواری، سرخ، سیاه و زرد لیمویی در قشر زمین فراوان پیدا می‌شود. افغانستان معدن آهن زیاد دارد که مهم‌ترین آن معدن حاجی گکک می‌باشد که مقدار آهن آن به ۶۳ فیصد می‌رسد؛ هم‌چنین معدن آهن در ولایات ارزگان، خاکریز قندهار، فیض آباد جوزجان، پکتیا، هرات و جبل‌السراج پروان دستیاب شده است.

در صنایع دستی آهنگران کشور ما از آهن دست‌داشته‌شان، آلات و ابزار دهقانی، نجاری و کارآمد خانه‌ها را می‌سازند.

مس

در زمان‌های قدیم جای اسلحه و وسایل سنگی و چوبی را فلز نرم سرخ‌رنگ مس گرفت و انسان‌ها یک قدم به سوی ترقی گذاشتند، معادن آن در کشور ما در عینک لوگر، کهنه‌خمار میدان، منار چکری کابل، خاکریز قندهار، غوربند، بدخشان و ولایت بلخ موجود است.

استفاده از مس

مس هادی قوی برق و حرارت است و از سیم‌های آن در لاین‌های برق استفاده می‌شود. مسگران وطن ما از مس دست‌داشته، شان دیگ‌های خُرد و کلان مسی، چلو صاف، مجمع، آبگردان، ملاقه، کفگیر، قاشق، آفتابه، لگن دستشویی و سایر ابزارشان را می‌سازند.

طلا

طلا فلز قیمتی، رنگ و جلای مقبول و قابل توجه دارد و زنگ نمی‌گیرد. این فلز به حیث پشتوانه بزرگ پولی بوده و اقسام زیورات آن، زینت خانم‌ها را تشکیل می‌دهد. طلا در ولایات زابل، قندهار و بستر دریای کوکچه ولایت بدخشان وجود دارد.

نقره

نقره را مثل طلا زنگ نمی‌زند و هادی قوی برق و حرارت بوده، به حیث زیورات استعمال زیاد دارد. معادن آن در مناطق پنجشیر، سیم کوه هرات و بی‌بی گوهر قندهار وجود دارند.

سنگ‌های قیمتی

لاجورد در کوه‌های بدخشان از زمان‌های قدیم شناخته شده و مورد استفاده قرار گرفته است و شهرت جهانی دارد این سنگ به درجه های ۱ الی ۵ تقسیم شده و به خارج از کشور صادر می شود. یاقوت، لعل، لاجورد بدخشان و زمرد پنجشیر نه تنها در میان سنگ‌های قیمتی کشور، بلکه در منطقه و جهان شهرت داشته و خریداران زیادی دارد.

معادن سرب و جست

این معادن در هزاره‌جات، دامنه‌های کوه هندوکش، مزار شریف، بدخشان و قندهار یافت می شود.

معادن نمک

معادن نمک در مناطق تالقان تخار، اندخوی جوزجان، هرات، مزار شریف بلخ، و مقر غزنی وجود دارد. نمک سنگی کوهی سبزرنگ در مناطق هزاره‌جات پیدا می شود. از معادن نمک تالقان و نمک سنگی هزاره‌جات در مواد غذایی استفاده زیاد صورت می گیرد.

سلفر

معادن سلفر یا گوگرد به ذخیره ۶۰۰ تن در مزار شریف و یک مقدار در اشکاشم بدخشان تثبیت شده است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شده، هر گروه راجع به دو عنوان از معادن افغانستان بحث کنند و نتایج آن را نماینده هر گروه در صنف به دیگران ارائه دهد.

سؤال‌ها

۱- هر یک از معادن جدول زیر بیشتر در کدام مناطق افغانستان وجود دارند؟ آن‌ها را در کتابچه‌های خود با کشیدن خط با هم ارتباط دهید.

مناطق جغرافیایی	معادن
زابل و قندهار	آهن
هزاره‌جات و دامنه‌های کوه هندوکش	مس
ولایت ارزگان و حاجی گک بامیان	طلا
تالقان تخار و اندخوی جوزجان	نقره
عینک لوگر و کهنه‌خمار میدان، پنجشیر و بدخشان	سنگ‌های قیمتی
مزار شریف	سرب و جست
کوه‌های بدخشان	نمک
پنجشیر و سیم کوه هرات	سلفر

۲- اهمیت معادن آهن را بیان دارید.

۳- مهم‌ترین خصوصیت معادن مس را توضیح دهید.

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد راجع به یک معدن منطقه خود معلومات تهیه نموده، در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه دهد.

معدن زغال سنگ

به نظر شما منشأ پیدایش زغال سنگ از چه است؟

زغال سنگ

زغال سنگ منشأ نباتی داشته و از جمله احجار رسوبی است که به حیث مواد سوخت از آن استفاده می‌شود. معدن زغال سنگ کشور ما همزمان با تشکیل کوه هندوکش به وجود آمده است. در آن وقت بقایای جنگل‌ها در لا به لای احجار قرار گرفته و به اثر فشار و حرارت زیاد در نبودن هوا در زمان طولانی به کتله‌های زغال سنگ مبدل شده است، که اکنون در دره صوف سمنگان، کرکر پلخمیری، آشپشته دره سیغان بامیان، کرخ هرات و بنگی تخار ذخایر بزرگ آن به دست آمده است.

معدن زغال سنگ دره صوف از دوره امیر عبدالرحمن خان به شکل ابتدایی مورد استفاده قرار گرفته و در حدود ۷۶ میلیون تن ذخیره آن تثبیت شده است.

ذخیره معدن زغال سنگ کرکر پلخمیری که جنس خوب کوچک دارد در حدود چهار میلیون تن تخمین شده است. زغال سنگ کرخ هرات در زیر کوتل سبزک موقعیت دارد و ذخیره زغال سنگ بنگی تخار هنوز دست ناخورده باقی مانده است.

نفت

از نفت چه استفاده‌هایی می‌شود؟

این ماده منشأ حیوانی داشته از گندیده شدن و پوسیدن اجساد حیوانات بحری تحت فشار زیاد در زمان‌های طولانی در بین طبقات رسوبی زمین به وجود می‌آید. از تصفیه نفت، تیل طیاره، تیل دیزل برای سوخت ماشین‌های دیزلی، تیل پترول برای سوخت ماشین‌های سوخت پترولی، تیل خاک و دیگر مشتقات آن مثل مبالیل، گریس، وایکم، قیر، واسلین و غیره به دست می‌آید. تفحصات نفت و گاز طبیعی در افغانستان از سال ۱۳۱۴ هـ. ش. تا ۱۳۴۳ هـ. ش. صورت گرفته و در نتیجه آن فهمیده شد که از ولسوالی رستاق تخارالی سرحد ایران در شرق، غرب و جنوب دریای آمو تا دامنه‌های شمالی تیربند ترکستان هندوکش غربی و کوه بابا برای پیدایش نفت مساعد است. ذخایر نفت در رستاق تالفان، آبدان میرعلم، شبرغان، میمنه، هرات و هلمند تثبیت گردیده است.

گاز طبیعی

گاز طبیعی در ولایت جوزجان در مناطق خواجه گوگردک (یتیم تاق) خواجه برهان و جر قودوق موجود است که قبلاً استخراج آن توسط روس‌ها صورت گرفته و یک مقدار آن توسط پایپلین به شوروی سابق صادر گردیده بود. از سوخت گاز طبیعی در گرم کردن منازل در زمستان، پخت و پز مواد غذایی و روشن کردن چراغ‌های گازی استفاده می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شده، هر گروه راجع به یکی از معادن: زغال سنگ، نفت و گاز طبیعی با هم بحث کنند و نتایج بحث‌ها را از هر گروه یک نفر به دیگران در صنف ارائه دهد.

سؤال‌ها

- ۱- از کدام مناطق افغانستان زغال سنگ به دست می‌آید؟
- ۲- منشأ پیدایش نفت را بیان دارید.
- ۳- از سوخت گاز طبیعی چه استفاده‌هایی صورت می‌گیرد؟

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد راجع به اهمیت مواد محروقاتی در افغانستان معلومات تهیه نموده و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه دهد.

قالین

در مورد صنایع دستی کشور چه معلوماتی دارید؟

تعریف

صنعت عبارت است از: تغییر شکل مواد اولیه و تبدیل آن به یک کالای قابل استفاده. این مواد و محصولات اولیه ممکن است محصولات زراعتی، مالداري یا معدنی باشند که برای تولید کالا به کارخانه‌ها برده می‌شوند. صنعت به دو بخش، صنایع دستی و صنایع ماشینی تقسیم می‌شود.

الف - صنایع دستی

از زمان‌های قدیم که نیاکان ما به زراعت مشغول بودند برای رفع ضروریات شان به تولید صنایع دستی پرداختند. این شغل یک مصروفیت خوب و یک عاید پولی برای رفع مشکلات مردم می‌باشد. ۶۰۰۰ سال قبل، دهاقین بلخ گندم و جو رسیده را با داسی که از سنگ چقماق ساخته شده بود درو می‌کردند. تا آخر قرن ۱۹ تقریباً ۹۸ فیصد نفوس کشور ما به حیات

روستایی اشتغال داشتند و از صنایع دستی استفاده می کردند. ایشان فن پخت و پز، ریشتن و بافتن را آموختند. از منابع حیوانی پشم، پت، پوست، ابریشم و از منابع نباتی پنبه و سند و از منابع معدنی آهن، مس، طلا و نقره و خاک در صنایع دستی کار می گرفتند.

قالین بافی: صنعت قالین بافی از زمان های قدیم تا به حال در بین مردم صفحات شمال کشور ما رواج دارد. مردم دولت آباد فاریاب، اندخوی، آقچه و دولت آباد بلخ در بافتن و ساختن قالین با جنس عالی به رنگ و طرح های مقبول و دلچسپ شهرت دارند و در قرقین، کندز و هرات نیز بافتن قالین رواج دارد. قالین به نام مروی، دولت آباد فاریاب، اندخوی و آقچه خریداران داخلی و خارجی زیادی دارد. جنس خوب قالین، قلم عمده صادرات کشور ما را تشکیل می دهد که به هند، پاکستان، اروپا، روسیه و امریکا صادر می شود.

فلز کاری: آهنگران کشور ما از آهن دست داشته شان، وسایل و لوازم دهقانی، نجاری و ضروریات منازل را می سازند. در میان این وسایل بیل آهنگران دهانای کابل، چاقوی آهنگران چاریکار و حیدرخانی لغمان شهرت دارد. فلزکاران وطن ما در ترمیم موتر، ساختن دروازه، کتاره، زین آهنی و سیم کاری برای ساختمان های تعمیرات مصروف اند.

ب - صنایع ماشینی در افغانستان

افغانستان از جمله کشورهای رو به انکشاف، از نظر صنایع ماشینی است. صنایع ماشینی بار اول در دوره امیر شیرعلی خان بنیان گذاری شد و در دوره امیر عبدالرحمن خان دو فابریکه صنعتی به نام «ماشین خانه» و «فابریکه پشمینه بافی» تأسیس شد که فعالیت های تولیدی آنها ضروریات قطعات عسکری را مرفوع می ساخت. از سایر صنایع ماشینی مهم در افغانستان می توان به فابریکه جنگلک کابل، فابریکه قند بغلان، روغن سپین زر کندز، فابریکه کود و برق مزار شریف، فابریکه سمند، دستگاه های تولید برق آبی نغلو، سروبی، درونته، ماهیپر، کجکی و گرشک اشاره کرد.

تجارت افغانستان

به نظر شما، تجارت چه نقشی در رونق اقتصاد کشور دارد؟

پیشرفت و ترقی هر کشوری مربوط به مقدار تولیدات متنوع داخلی آن است. به هر اندازه‌یی که تولیدات مختلف و صادرات زیاد وجود داشته باشد به همان اندازه یک کشور خودکفا بوده و مردم آن در آسایش و آرامش زنده گی می‌کنند و قدرت و قیمت پول آن هم ارتقا می‌یابد. بعد از کسب استقلال در ۱۲۹۸ هـ.ش. توجه به نظارت در تجارت کشور ما صورت گرفت. نماینده‌گان افغانی به مسکو، لندن، برلین، انقره و تهران فرستاده شدند تا سهولت در تجارت به میان آید و پیداوار افغانستان به پیمانۀ زیادتر صادر گردد. صادرات کشور ما به درجۀ اول شامل محصولات حیوانی، پشم، پوست، روده، پوست قره‌قل، قالین، گلیم و به درجۀ دوم محصولات نباتی شامل میوه تازه و خشک، سنگ‌های قیمتی و نباتات طی بوده که به ممالک مختلف صادر می‌گردد.

فعالیت داخل صنف

دانش آموزان به گروه‌های مختلف تقسیم شوند هر گروه راجع به یکی از انواع صنایع دستی یا ماشینی با هم بحث کنند؛ بعد نتیجه را به سایر همصنفان خود ارائه دهند.

سؤال‌ها

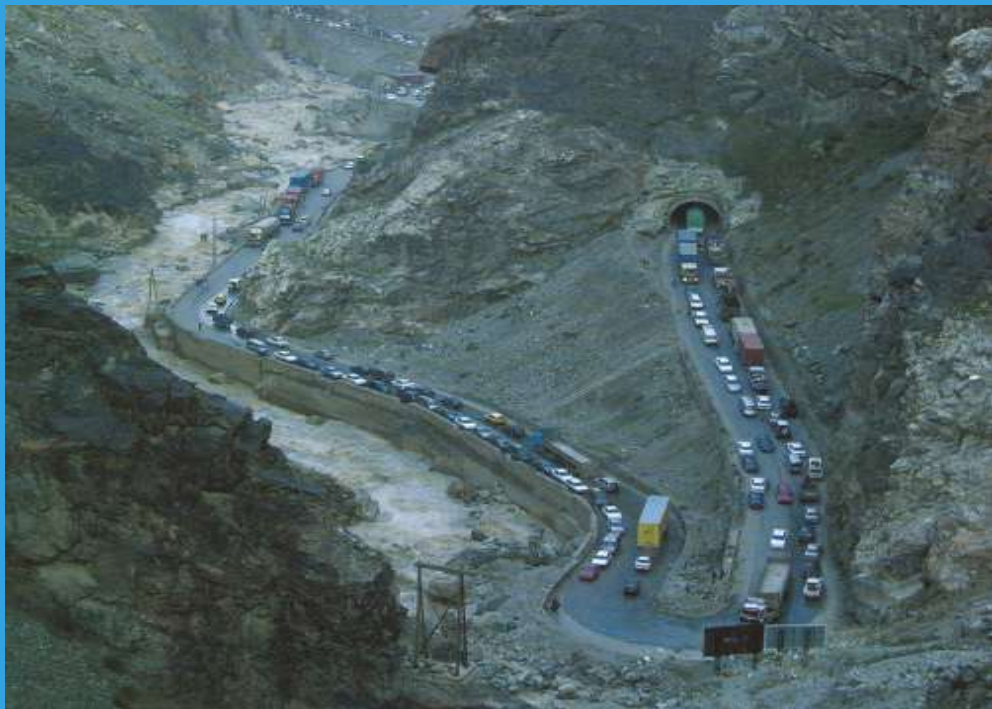

- ۱- صنعت را تعریف کنید.
- ۲- صنعت قالین‌بافی در کدام مناطق کشور بیشتر رواج دارد؟
- ۳- از مهم‌ترین صنایع ماشینی افغانستان نام ببرید.
- ۴- در چه مواقع اقتصاد کشور می‌تواند رشد پیدا کند؟
- ۵- مهم‌ترین محصولات صادراتی افغانستان را نام برده و بگویید که به کدام کشورها صادر می‌شوند؟

فعالیت خارج صنف

در ولایت شما کدام صنایع دستی و یا ماشینی رایج است؟ معلومات خود را تهیه و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف بیان دارید.

راه مواصلاتی خشکه

به نظر شما، راه‌ها و وسایط حمل و نقل در زنده‌گی مردم چه اهمیتی دارند؟

راه

راه وسیله ارتباطی انسان‌ها است. راه عامل مهم در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور محسوب می‌شود. نقش راه‌ها در توسعه فرهنگ و تمدن و در نزدیکی و ارتباط بین اقوام و ملت‌ها زیاد ارزنده می‌باشد. راه وسیله زیادت در ثروت می‌شود. دست‌آوردهای زراعتی و صنعتی از طریق راه‌ها از محل تولید به محل مصرف رسانیده می‌شوند.

راه‌های مواصلاتی افغانستان به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- راه‌های خشکه ۲- راه‌های هوایی ۳- راه‌های آبی

در افغانستان اقسام موتر در سرک‌ها و اقسام طیارات در خطوط هوایی برای حمل و نقل مردم و کالاها در فعالیت اند. قبل از وارد شدن اقسام موتر در افغانستان، تجارت داخلی و خارجی در کشور ما توسط کاروان‌های حیوانی اشتر، اسب و قاطر صورت می‌گرفت.

وقتی که موتر در دورهٔ امیر حبیب الله خان در وطن وارد شد، اقسام موترهای باربر و تیزرفتار در کشور ما زیاد گردید و به ساختن سرک‌های موتررو نیز اقدامات صورت گرفت. از آن زمان تا به حال بیش از ۱۵۰۰۰ کیلومتر سرک‌های موتررو ساخته شده که تقریباً نیم آن سرک‌ها قیر و کانکریتی می‌باشند و متباقی سرک‌ها به حالت خامه استند که مناطق مختلف کشور را با هم ارتباط می‌دهند.

حمل و نقل اموال تجارتي در افغانستان از طريق بنادر سرحدي تورخم، سپين بولدک، اسلام‌قلعه، تورغندی و بنادر آبی کنار دریای آمو تاشگذر، شیرخان بندر، حیرتان و کلفت صورت می‌گیرد. این سرک‌ها و شاهراه‌ها باعث انکشاف در زمینه‌های زراعتی، صنعتی و اموال تجارتي گردیده و ارتباط بین آسیای جنوبی و ممالک آسیای میانه را برقرار می‌سازند.

جدول سرک‌های مهمی که کابل را به ولایات و بنادر کشور وصل می‌کنند.

شماره	نام سرک	فاصله به کیلومتر
۱	کابل - قندهار	۴۸۳
۲	قندهار - هرات تورغندی	۶۷۹
۳	هرات - اسلام قلعه	۱۲۴
۴	قندهار - سپین بولدک	۱۰۴
۵	کابل - تورخم	۲۳۱
۶	کابل - شیرخان بندر	۴۰۵
۷	پلخمری - مزار شریف - شیرخان	۳۶۰
۸	کابل - گردیز	۱۳۲
۹	گردیز - خوست	۱۱۷

حمل و نقل هوایی

پروازهای داخلی و خارجی طیارات در زنده گی مردم چه اهمیتی دارد؟ مسیر خطوطی که طیاره در فضا از شهری به شهر دیگر می‌پیماید راه هوایی و خطوط هوایی گفته می‌شود. طیاره سریع‌ترین و راحت‌ترین وسیلهٔ مسافرت است که مسافران و اموال تجارتی قیمتی و نازک را در وقت کم به مناطق دور و نزدیک دیگر انتقال می‌دهد. بعد از کسب استقلال کشور در سال ۱۲۹۸ هـ.ش. چند فروند طیاره از کشورهای آلمان و روسیه خریداری شد و اولین میدان هوایی در خواجه رواش شهر کابل ساخته شد. امروز اقسام طیاره‌های ملکی و نظامی در انتقال مسافرین و اموال تجارتی در داخل و خارج از کشور در پرواز و فعالیت قرار دارند.

پروازهای داخلی از کابل به ولایات و مناطقی که میدان هوایی در آن‌ها ساخته شده صورت می‌گیرد. پروازهای خارجی از کابل به اسلام‌آباد، دهلی جدید، تهران، دوی، شارجه، اورومچی، فرانکفورت و عکس آن به میدان هوایی بین‌المللی کابل و قندهار صورت می‌گیرد. میدان هوایی خواجه رواش کابل کانکرتی و از قندهار قیرریزی می‌باشد؛ بعداً میدان‌های هوایی ننگرهار، کندز، مزار شریف، هرات و پکتیا ساخته شد که دیگر میدان‌ها در مناطق مختلف کشور به شکل خام می‌باشند. آخرین میدان هوایی در بامیان به نام ((شیرتو)) در ۱۳۷۶ هـ.ش. ساخته شده است.

میدان‌های هوایی شامل طیارات، خطوط پرواز (Runway)، ترمینال، وسایل مخابراتی و وسایل نقلیه در داخل میدان، زینهٔ طیاره، هتل و مسافرخانه و پرسونل فنی و مسلکی می‌باشند. شرکت ملی هوایی آریانا به نام ((د آریانا افغان الوته)) در سال ۱۳۳۳ با سرمایهٔ ۵۱ فیصد از سرمایهٔ ملی افغانستان و ۴۹ فیصد از سرمایهٔ شرکت اندیمار که بعداً جای آن را پان‌امریکن گرفته ساخته شد. در اوایل طیاره‌های نوع داکوتا که ظرفیت سی نفر مسافر را داشت در میدان‌های هوایی داخلی و خارجی به کار آغاز کرد؛ بعداً شرکت ملی دیگری به نام ((د باخترا افغان الوته)) تأسیس شد که اکنون فعالیت ندارد. فعلاً شرکت‌های هوایی خصوصی هم در کشور ما فعالیت دارند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه مختلف تقسیم شده، هر گروه راجع به اهمیت یکی از راه‌های خشکه و هوایی بحث کنند و نتیجه را به تمام همصنفان خود ارائه دهند.

سؤال‌ها

- ۱- اهمیت راه‌ها را بیان کنید.
- ۲- قبل از وارد شدن اقسام موتر در افغانستان تجارت داخلی و خارجی توسط..... صورت می‌گرفت.
- ۳- منظور از خطوط هوایی چه است؟
- ۴- پروازهای طیاره‌ها از کابل به کدام شهرهای داخلی و خارجی صورت می‌گیرد؟
- ۵- حمل و نقل اموال تجارته افغانستان از طریق کدام بنادر صورت می‌گیرد؟

فعالیت خارج صنف

اعداد پهلوی لغات و اصطلاحات را به الفبای مربوط ارتباط داده و در کتابچه‌های خود بنویسید.

۱	طیاره	الف	به سه دسته راه‌های خشکه، هوایی و آبی تقسیم شده است.
۲	موتر	ب	قبل از وارد شدن موتر و ساختن سرک اموال تجارته توسط حیوانات چون؛ اشتر، اسپ و قاطر از یک جا به جای دیگر انتقال می‌شد.
۳	کاروان حیوانی	ج	بالای سرک موتر در عبور و مرور قرار گرفته، مسافرن و اموال را انتقال می‌دهد.
۴	بنادر افغانستان	د	در پروازهای هوایی مسافرن و اموال نازک و قیمتی را به وقت کم و راحت از یک جا به جای دیگر حمل می‌کند.
۵	راه‌ها	هـ	باعث انکشاف در زمینه‌های زراعتی، صنعتی و اموال تجارته و ارتباط بین آسیای جنوبی و آسیای میانه می‌باشد.

- افغانستان کشوری است کوهستانی که در جنوب براعظم آسیا با مساحت ۶۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع واقع شده است.
- $\frac{1}{4}$ حصه خاک افغانستان کوهستانی بوده و بخشی نیز از مناطق هموار تشکیل شده است.
- قسمتی از خاک افغانستان را دشت‌های مارگو، سیستان، بکوا و غیره تشکیل می‌دهند.
- افغانستان از نظر موقعیت جغرافیایی و ساختمان طبیعی به شش منطقه اقلیمی صحرائی، کوهستانی، مونسونی، مدیترانه‌یی، ستیپی و توندراآلپی تقسیم می‌شود.
- سلسله کوه‌های مهم افغانستان شامل هندوکش، کوه بابا، سفیدکوه، سیاهکوه و سپین‌غر می‌باشد که دارای ذخایر بزرگ مواد معدنی، و سرچشمه دریا‌های زیاد و عامل مهم و اثرگذار بر آب و هوای کشور می‌باشد.
- دریا‌های افغانستان به پنج حوزه آبخیز کابل، آمو، هلمند، هریرود و حوزه بسته تقسیم شده است.
- طولی‌ترین دریای افغانستان دریای هلمند است که از دامنه‌های غربی کوه پغمان سرچشمه گرفته و به طرف غرب جریان دارد.
- دریای هریرود سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را از اسلام قلعه تا منطقه ذوالفقار تشکیل می‌دهد.
- در بعضی از نواحی افغانستان که دارای حوزه‌های بسته بوده، جهیل‌هایی به وجود آمده اند؛ مانند: هامون سیستان، جهیل شیوا، جهیل زرقول، بند امیر و آب ایستاده غزنی.
- افغانستان سرزمین پهناوری است که پراکنده گی نفوس در تمام جاهای آن یکسان نیست؛ مناطق شرقی پر نفوس و مناطق جنوب‌غربی و مرکزی کم نفوس است.
- افغانستان کشور زراعتی است. مهم‌ترین محصولات آن شامل گندم، برنج، جواری، جو و غیره است.
- با توجه به موقعیت جغرافیایی و ویژه گی‌های طبیعی و فضایی، نباتات صنعتی و طبی مانند پنبه، لبلبو، نیشکر، زعفران، شیرین‌بویه جوانی و بادیان و غیره در افغانستان رشد می‌کنند.
- نگهداری از حیوانات، یکی از منابع مهم ثروت کشور افغانستان است که شامل پرورش گوسفند، بز، گوسفند قره‌قل، گاو و غیره می‌باشد.
- افغانستان دارای معادن مختلف آهن، مس، طلا، نقره، سنگ‌های قیمتی، سرب و جست، نمک و سلفر می‌باشد.
- افغانستان دارای مواد محروقاتی معدنی مختلفی؛ مانند: زغال سنگ، نفت و گاز طبیعی می‌باشد که در رشد و توسعه اقتصادی کشور نقش زیادی دارد.
- صنایع در افغانستان به دو بخش صنایع دستی (قالین‌بافی و ...) و صنایع ماشینی (فابریکه جنگلک کابل و ...) تقسیم می‌شود.
- در افغانستان اقسام موتر در سرک‌های موتررو (راه‌های خشکه) و اقسام طیارات در راه‌های هوایی برای حمل و نقل مسافران و اموال تجارتي در فعالیت اند.

فصل سوم

بر اعظم آسیا

اهداف فصل سوم

از شاگردان انتظار می‌رود که بعد از خواندن این فصل:

- با موقعیت قاره آسیا در جهان آشنا شوند.
- درباره جغرافیای طبیعی آسیا معلومات پیدا کنند.
- با جغرافیای بشری آسیا آشنا شوند.
- با جغرافیای اقتصادی قاره آسیا آشنا شوند.
- درباره جغرافیای حمل و نقل در قاره آسیا معلومات پیدا کنند.
- با جغرافیای سیاسی قاره آسیا آشنا شوند.
- با اقلیم قاره آسیا آشنایی حاصل کنند.
- با ثروت‌های اقتصادی در قاره آسیا معلومات پیدا کنند.
- با دریا‌های مهم، بحیره‌ها و جهیل‌های قاره آسیا آشنایی حاصل کنند.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی

زیر دست یابند:

- رسم کردن نقشه قاره آسیا و مشخص کردن سرحدات، بحیره‌ها، دریا‌های مهم، جهیل‌ها، کوه‌ها و غیره.
- پدیده‌های طبیعی قاره آسیا را بر روی نقشه نشان دهند.
- مشخص کردن سرحدات، بحیره‌ها، دریا‌های مهم، جهیل‌ها و کوه‌ها بر روی نقشه سفید آسیا.

درس بیست و پنجم موقعیت و حدود اربعه آسیا

نقشه براعظم آسیا با حدود آن

آیا می‌دانید آسیا وسیع‌ترین قاره جهان است؟

آسیا بزرگ‌ترین براعظم است که اکثریت ساحه آن در نیم کره شرقی و نیم کره شمالی موقعیت دارد. براعظم آسیا در بین طول البلد ۲۵ درجه شرقی، ۱۷۰ درجه طول البلد غربی، ۱۰ درجه عرض البلد جنوبی و ۸۰ درجه عرض البلد شمالی واقع است. مساحت آن ۴۴/۲ میلیون کیلومتر مربع است. به طرف شمال براعظم آسیا بحر منجمد شمالی، به طرف جنوب آن بحر هند و به طرف شرق آن بحرالکاهل واقع است. به طرف غرب سرحد طبیعی بین قاره آسیا و اروپا را کوه‌های اورال، دریای اورال، بحیره کسپین، بحیره سیاه و آبنای باسفورس تشکیل می‌دهد. به سمت جنوب غرب بحیره سرخ و کانال سوئز آسیا را از افریقا جدا می‌سازد و به طرف شمال شرق آبنای بیرنگ آسیا را از براعظم امریکا جدا می‌سازد. قاره آسیا و اروپا را یک جا به نام یوریشیا هم یاد کرده اند. از این که در مورد سه قاره آسیا، اروپا و افریقا، مردم از زمانه های قدیم شناخت داشتند بنابراین به نام دنیای قدیم هم از آن‌ها نام برده شده است.

براعظم آسیا سه جزیره‌نمای بزرگ دارد که عبارت اند از: جزیره‌نمای عربستان، جزیره‌نمای هند و جزیره‌نمای چین. در این براعظم بلندترین نقاط جهان واقع است.

قاره آسیا گهواره قدیمی‌ترین تمدن‌ها و ادیان است. مردم دنیا آسیا را با تمدن‌های قدیمی کلد، آسور و بابل می‌شناسند. آثار دیدنی و تاریخی؛ چون: خانه کعبه در مکه معظمه و آرامگاه پیامبر بزرگ اسلام در مدینه منوره اهمیت زیاد دارد.

نقشه ادیان و مذاهب مردم آسیا

حضرت آدم و بی‌بی حواد در آسیا زنده‌گی می‌کردند. مهم‌ترین و بزرگ‌ترین ادیان الهی چون: دین مقدس اسلام، دین عیسویت و یهودیت و بزرگ‌ترین آیین‌ها چون: بودیزم، کنفوسیوس و غیره در این قاره به میان آمده‌اند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌های مختلف تقسیم شوند و هر گروه به پیش روی صنف با استفاده از نقشه، موقعیت جغرافیایی، بحرهای اطراف، کانال و آبناها و جزیره‌نماهای آسیا را روی نقشه نشان دهند.

سؤال‌ها

- ۱- اقیانوس‌های اطراف براعظم آسیا را نام ببرید.
- ۲- جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب تکمیل کنید.
  - الف) کوه‌های ..... سرحد طبیعی بین قاره آسیا و اروپا را تشکیل می‌دهند.
  - ب-) بحیره ..... و کانال ..... آسیا را از آفریقا جدا می‌سازد.
  - ج) آبناى ..... آسیا را از براعظم امریکا جدا می‌سازد.
- ۳- سه جزیره‌نمای آسیا را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در ارتباط با قدیمی‌ترین تمدن‌ها و ادیان مختلف در براعظم آسیا معلومات تهیه کرده و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه نمایند.

در باره کوه‌های براعظم آسیا چه می‌دانید؟

قاره آسیا دارای بلندترین کوه‌ها و سطوح مرتفع و وسیع‌ترین دشت‌ها می‌باشد. همه زمین‌های قدیمی آسیا در دوران دوم جیولوژی زیر آب بحر بزرگی به نام تیتس واقع بود که جهیل‌های ارال، بالخاش و بحیره‌های کسپین و سیاه از بازمانده بحر تیتس می‌باشد. اکنون بحر تیتس از بین رفته و در جای آن براعظم آسیا واقع است. کوه‌های قاره آسیا از سطح مرتفع پامیر شروع شده به طرف شرق تا قسمت شرق چین و جنوب شرق سایبریا و به طرف غرب تا آخر ترکیه امتداد دارد.

بلندترین سلسله کوه‌های آسیا عبارت از کوه همالیا در شمال هند می‌باشد که از شرق به غرب افتاده است. بلندترین قله آن به نام ایورست یاد شده که ۸۸۴۸ متر از سطح بحر بلندی دارد. از کوه‌های همالیا به طرف غرب کوه‌های هندوکش در افغانستان، کوه‌های البرز و زاگروس در ایران، کوه‌های قفقاز، کوه‌های پونتیک و اناتولی در ترکیه می‌باشند؛ همچنان به طرف شرق کوه‌های بلند تیانشان و آلتایی در شمال چین است. سطوح مرتفع مغولستان، تبت، گوبی و پامیر

که در مرکز براعظم آسیا موقعیت داشته بزرگ‌ترین سطوح مرتفع آسیا را تشکیل می‌دهند؛ همچنان براعظم آسیا دشت‌های وسیعی دارد که عبارت‌اند از: دشت‌های مغولستان، دشت‌های کویر و لوت در ایران، دشت‌های سوریه، عراق و ربع‌الخالی در عربستان.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند. هر گروه یکی از پدیده‌های طبیعی آسیا شامل کوه‌ها، دشت‌ها، جهیل‌ها و بحیره‌های به جا مانده از تیتس و سطوح مرتفع آسیا را بر روی نقشه نشان دهند.

سؤال‌ها

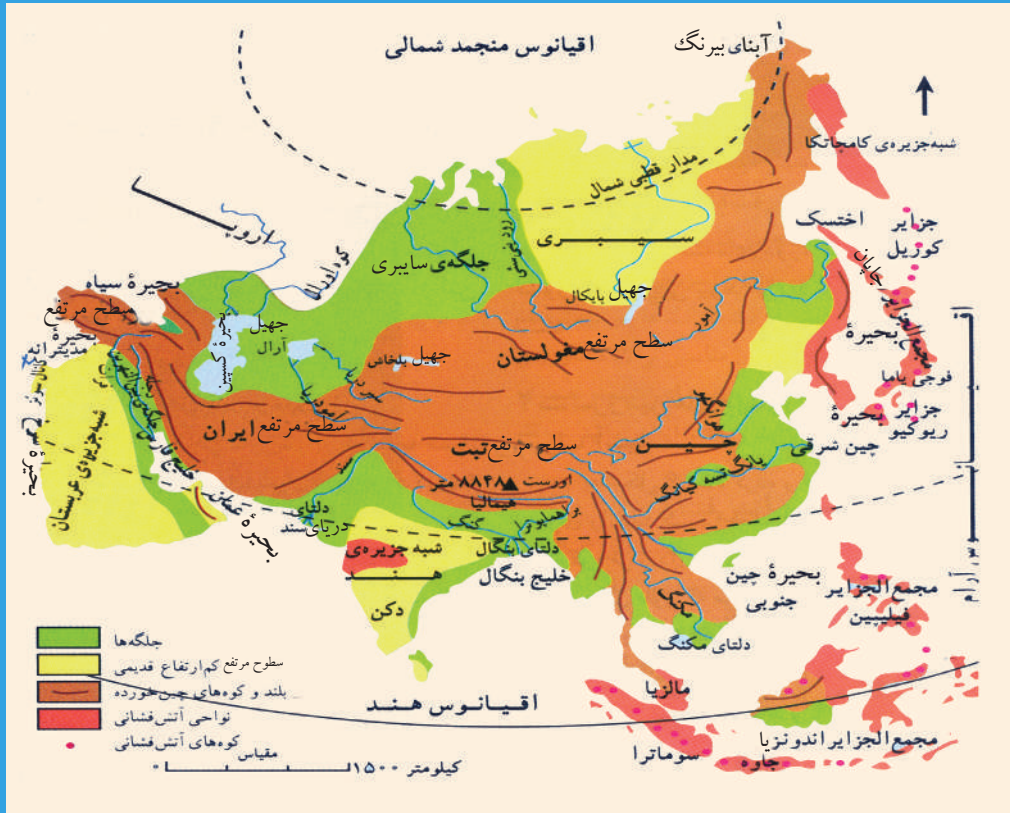
- ۱- سلسله کوه‌های هندوکش در کدام کشور واقع بوده؟ شکل افتاده‌گی آن چگونه است؟
- ۲- همالیا در کدام قسمت آسیا موقعیت دارد و بلندترین قله آن چقدر ارتفاع دارد؟
- ۳- کوه‌های ایران و ترکیه به چه نام یاد می‌شوند و سمت افتاده‌گی آن‌ها چگونه است؟
- ۴- بحر تیتس در کجا موقعیت داشت و چه نشانه‌ی از آن باقی مانده است؟
- ۵- دشت‌های آسیا را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مرکز یک چوکات، سطح مرتفع پامیر را نشانی کرده؛ سپس کوه‌های آسیا را رسم و نام‌گذاری کنند و در ساعت درسی آینده در صنف ارائه نمایند.

راجع به دریا‌های براعظم آسیا چه می‌دانید؟

با وجودی که در قاره آسیا دشت‌های وسیعی وجود دارد که از بی‌آبی در آن‌ها مردم رنج می‌برند؛ اما باز هم قاره آسیا دارای دریا‌های زیادی می‌باشد. دریا‌های آسیا را از جهت سمت جریان آن‌ها به طرف اقیانوس‌ها به چهار حوزه تقسیم کرده‌اند:

۱- دریا‌های که از کوه‌های جنوب سایبریا سرچشمه گرفته و از جنوب به طرف شمال جریان دارند و به بحر منجمد شمالی می‌ریزند، از غرب به شرق عبارت‌اند از: دریا‌های اوب (Ob)، نیسی و لینا. آب این دریاها بعضی اوقات در نزدیکی بحر منجمد شمالی یخ بسته می‌باشند.

۲- دریا‌هایی که در شرق آسیا جریان دارند و به بحیره‌های بحرالکاھل می‌ریزند به ترتیب از شمال به جنوب عبارت‌اند از: دریای آمور که از کوه‌های شمال مغولستان سرچشمه گرفته در شمال بندر ولادی و استوک به بحیره اخوتسک می‌ریزد؛ دریای هوانگهو که از کوه‌های

چین مرکزی سرچشمه گرفته و در خلیج چیهلی که در غرب خلیج کوریا واقع است، می‌ریزد و دریای میکانگ که از کوه‌های چین جنوبی سرچشمه گرفته و در جنوب کمبودیا به بحیره چین جنوبی می‌ریزد.

۳- دریاهایی که به بحیره‌های بحر هند، بحیره عرب و خلیج فارس می‌ریزند از شرق به غرب عبارت‌اند از: ایراودی در قسمت میانمار به خلیج مارتابان می‌ریزد؛ دریای گنگا که نزد هندی‌ها مقدس است و در قسمت بنگله‌دیش به خلیج بنگال می‌ریزد؛ دریای سند که در بحیره عمان می‌ریزد و دریای کارون و دریاهای دجله و فرات که شط‌العرب (اروند رود) را تشکیل داده و بعداً به خلیج فارس می‌ریزند.

۴- دریاهایی که در جهیل‌های داخلی آسیا می‌ریزند عبارت‌اند از: آمو (جیحون) و سیر دریا (سیحون) که به جهیل ارال می‌ریزند و دریای اورال که در سرحد بین آسیا و اروپا قرار دارد و به بحیره کسپین می‌ریزد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شده، هر گروه در مورد یکی از دریاهای چهارگانه فوق با هم بحث کرده و به ارتباط با نقشه، نماینده هر گروه به نوبت موضوع را در پیش روی صنف شرح نماید.

سؤال‌ها

- ۱- دریاهای آسیا به چند بخش یا حوزه تقسیم شده‌اند؟
- ۲- دریاهای سمت شمال آسیا را نام بگیرید.
- ۳- دریاهایی را که به بحیره‌های بحرالکاهل می‌ریزند نام بگیرید.
- ۴- دریاهایی را که در خلیج بنگال و بحیره عرب می‌ریزند نام بگیرید.
- ۵- کدام دریای افغانستان در جهیل ارال می‌ریزد؟
- ۶- دریاهایی را که در خلیج فارس می‌ریزند، نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

از دریاها چه استفاده می‌کنیم؟ یک مقاله در حدود پنج سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف بخوانید.

بحیره‌ها و جهیل‌های آسیا

آیا راجع به خلیج‌های براعظم آسیا معلومات دارید؟
سواحل آسیا بریده‌گی‌ها و انحناهای زیادی دارد، از این سبب
تعداد زیاد خلیج‌ها در اطراف سواحل آسیا دیده می‌شود که بعضی از
آن‌ها برای کشتی‌رانی زمینهٔ مساعدی را تشکیل می‌دهند.
خلیج‌های سواحل شمالی آسیا: معروف‌ترین آن‌ها خلیج اوب بوده،
اما خلیج‌های خُرد دیگر نیز وجود دارد.
خلیج‌های سواحل شرقی آسیا: خلیج کرونوتسکی و غیره.
خلیج‌های سواحل جنوبی آسیا: خلیج سیام، خلیج بنگال، خلیج
فارس، خلیج عدن و غیره.

خلیج‌های سواحل غربی آسیا: خلیج کوچکی به نام خلیج عقبه بحیره‌های خُرد و بزرگی نیز
در آسیا دیده می‌شوند. بحیره، کسپین در داخل آسیا از بزرگ‌ترین بحیره‌های داخل قارهٔ آسیا
می‌باشد. بحیره‌های شرق آسیا بحیرهٔ بیرینگ، بحیرهٔ اخوتسک، بحیرهٔ جاپان، بحیرهٔ زرد و
بحیرهٔ چین شرقی می‌باشند.
بحیره‌های جنوب آسیا: بحیرهٔ چین جنوبی، بحیرهٔ جاوا، بحیرهٔ اندامان، بحیرهٔ عرب و بحیرهٔ
عمان که اهمیت تجارتی زیاد دارند.
در غرب آسیا بحیرهٔ احمر بیشتر قابل اهمیت است.

فعالیت داخل صنف

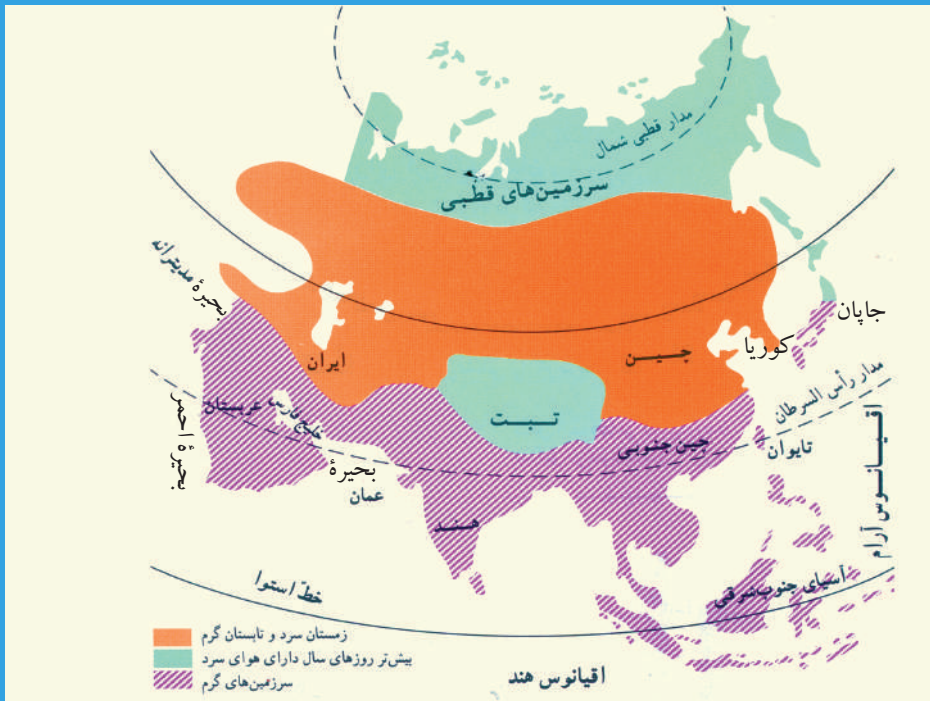
شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول جهیل‌های آسیا، گروه دوم خلیج‌های آسیا
و گروه سوم بحیره‌های آسیا را روی نقشهٔ نصب شدهٔ طبیعی آسیا، در پیش روی صنف
نشان دهند.

سؤال‌ها

- ۱- سه بحیرهٔ شرق آسیا را نام بگیرید.
- ۲- بحیرهٔ جاپان کدام کشورها را از هم جدا می‌کند؟
الف) ترکیه و سوریه ب) جاپان و کوریا
- ۳- بحیرهٔ کسپین در کدام حصهٔ آسیا موقعیت دارد؟
الف) شرق ب) غرب ج) شمال د) جنوب ه) مرکز
- ۴- چرا در کناره‌های سواحل آسیا خلیج‌های زیادی وجود دارد؟

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد در کتابچه خود نقشهٔ آسیا را کاپی کند و در آن نام بحیره‌ها و خلیج‌های
مهم را بنویسد.

نقشه اقلیمی براعظم آسیا

آیا می‌دانید که اقلیم آسیا بالای زنده‌گی مردمان این براعظم چه تأثیراتی از خود به جا می‌گذارد؟

براعظم آسیا، یک قاره وسیع و بزرگ است که از ساحه خط استوا الی قطب شمال و از شرق الی غرب آن مناطق مختلف اقلیمی وجود دارد، از همین سبب است که در براعظم آسیا پیداوار نباتی، جنگلات، خاک، طرز منازل و لباس به اشکال گوناگون و مختلف می‌باشد. انواع مختلف اقلیم آسیا از این قرار است:

۱- اقلیم ساحه قطبی و یخچالی

در امتداد سواحل شمالی براعظم آسیا از عرض البلد های $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه شمالی الی ۸۵ درجه اقلیم قطبی انکشاف یافته است. این ساحه اقلیمی را به نام منطقه تندرا یاد می‌کنند. بته‌های پست قامت در اینجا زیاد بوده، خاک آن حاصل خیز نبوده و توأم با یخ و برف می‌باشد. حرارت آن بسیار کم است که تقریباً به ۶۰- درجه سانتی گراد می‌رسد.

۲- اقلیم تحت قطبی

این منطقه اقلیمی از شرق به غرب ساحه وسیع سایبریا را در بر می‌گیرد. زمستان آن بسیار

سرد و تابستان آن کمی سرد؛ یعنی بین ۱۸ و ۱۹ درجه سانتی گراد می باشد. جنگلات سوزنی برگ همیشه سرسبز (تایگا) در این منطقه اکثریت دارد.

۳- اقلیم منطقه ستپ

این نوع اقلیم در آسیای مرکزی که از شمال غرب چین شروع شده مثل یک نوار بزرگ تا ترکیه امتداد دارد و کشورهای آسیای مرکزی را به شمول افغانستان و ایران در بر می گیرد. مقدار بارنده گی آن خیلی کم بوده، تقریباً بین ۱۵۰ و ۲۰۰ میلی متر قرار می گیرد. حرارت آن در تابستان تقریباً ۴۰ درجه سانتی گراد و در سردی زمستان به منفی ۱۰ الی ۱۵ درجه سانتی گراد می رسد. شبیه این صحراها در ایران، افغانستان، هند و پاکستان نیز به ملاحظه می رسد.

۴- اقلیم کوهستانی و نقاط مرتفع

سلسله همالیا، قراقرم، تیان شان، هندوکش، البرز و زاگروس اقلیم مناطق مرتفع و کوهستانی را تشکیل داده مقدار بارنده گی آن ها در زمستان، بهار و خزان زیاد می باشد. در این مناطق بارنده گی به طور دائمی به شکل برف بوده؛ همچنان این سلسله کوه ها منبع اصلی آب دریا های آسیا را نیز تشکیل می دهند.

آیند که اقلیم آسیا بالای زنده گی مردمان این براعظم چه تأثیری از خود به جای گذارد؟

۵- اقلیم صحرائی

شبه جزیره عربستان سعودی در امتداد صحرای اعظم افریقا واقع شده است. در این شبه جزیره درجه حرارت در تابستان از ۴۵ درجه سانتی گراد بالا می رود و در زمستان به ۲۰ و ۱۵ درجه سانتی گراد پایین می آید. در آنجا اکثر سالها بارنده گی دیده نمی شود؛ یعنی بارنده گی آن تقریباً به ۵۰ میلی متر در سال می رسد که آن هم سیلابی و تخریبی می باشد.

۶- اقلیم معتدله

بارنده گی سالانه آن از ۴۰۰ میلی متر اضافه تر بوده و حرارت وسطی زمستان از ۱۵ درجه سانتی گراد بلندتر و تابستان آن به ۳۰ درجه سانتی گراد می رسد. تمام کشورهای چین، جنوب همالیا و شمال هند در این جمله شامل هستند.

۷- اقلیم مدیترانه یی

یک حصه محدود سواحل ترکیه، حصه شمال شرق عراق، یک ناحیه کوچک ساحل جنوب شرقی بحیره کسپین و ساحل شرقی مدیترانه در جمله اقلیم مدیترانه یی شامل است. تابستان آن گرم و خشک و زمستان آن بارانی است. نباتات ستروس (نارنج، مالت و لیمو) و مدیترانه یی در اینجا به کثرت می رویند.

۸- اقلیم سوانای استوایی

بارنده گی تابستان آن خیلی زیاد بوده از ۸۰۰ میلی متر زیادتر می باشد. حرارت تابستان و زمستان آن زیاد اختلاف نداشته بین ۲۰ و ۳۰ درجه سانتی گراد در تحول می باشد. جزیره نمای هند و چین و حصه زیادتر نیم قاره هند دارای همین نوع اقلیم استوایی سوانا می باشد. بته های بلند قامت و اشجار مثمر و غیر مثمر در آن می رویند.

۹- اقلیم جنگلات بارانی استوا

جزایر شرق الهند، سواحل غربی هند و چین به شمول جنوب بنگله دیش و یک حصه شمال غربی هند در این جمله شامل است. بارنده گی سالانه آن خیلی زیاد است و در هر ماه از ۵۰۰ میلی متر اضافه تر بارنده گی دارد. فصل های سال در اینجا وجود ندارد و حرارت وسطی سالانه آن بین ۲۵ و ۳۰ درجه سانتی گراد است. هوای آن به طور دایمی گرم و مرطوب است و درخت رابر از پیداوار مهم آنها می باشد.

فعالیت داخل صنف

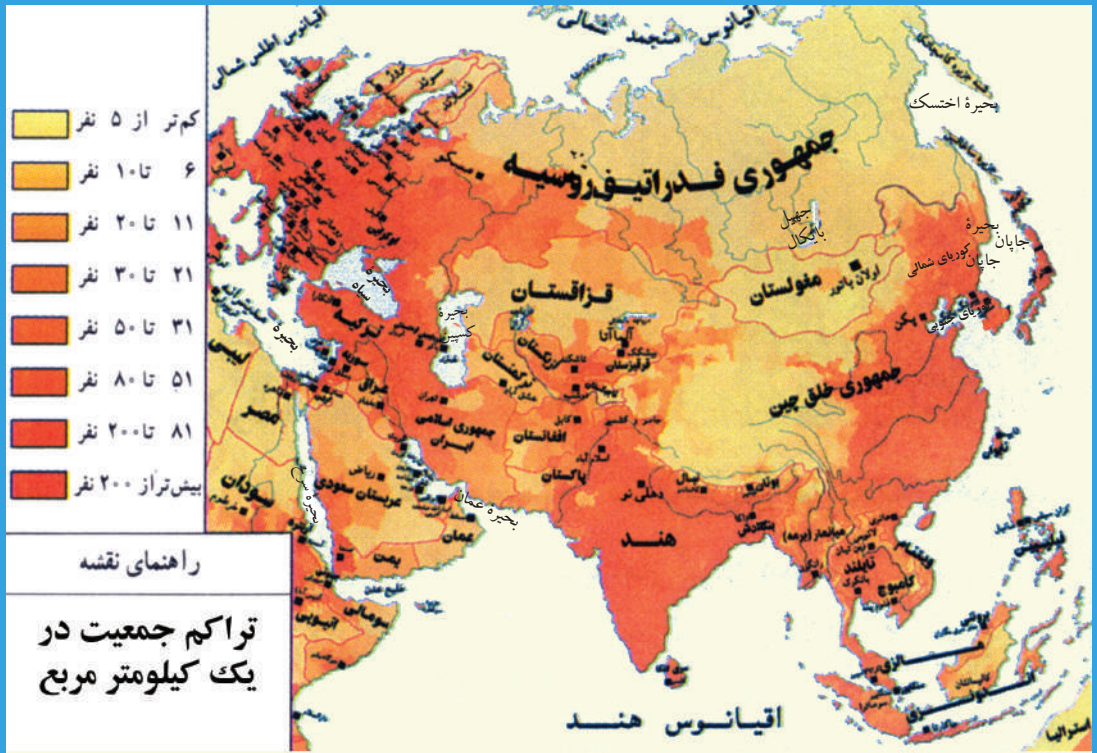
شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هر گروه سه منطقه اقلیمی آسیا را مورد بحث قرار داده، نتیجه بحث ها را از هر گروه یک نفر برای سایر همصنفان خود توضیح دهد.

سؤال ها

- ۱- منطقه تندرا در کدام نوع اقلیم آسیا وجود دارد؟
الف) تحت قطبی ب) ساحه قطبی ج) صحرایی د) کوهستانی
- ۲- اقلیم جنگلات استوایی دارای چه اوصافی است؟
الف) بارنده گی زیاد با درجه حرارت گرم
ب) بارنده گی کم و حرارت تحت صفر
- ۳- بنگله دیش دارای کدام نوع اقلیم است؟
الف) اقلیم قطبی ب) اقلیم تحت قطبی ج) اقلیم استوایی د) اقلیم صحرایی
- ۴- اقلیم صحرایی در کدام حصه آسیا اکثریت دارد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان نقشه اقلیمی آسیا را در کتابچه های شان ترسیم کنند و محدوده انواع اقلیم ها را در آن به وسیله رنگ نشان دهند.

در مورد نفوس، زبان، ادیان و نژاد مردم در قاره آسیا چه می‌دانید؟

به نقشه پراکنده گی نفوس آسیا توجه کنید. آیا پراکنده گی نفوس در تمام جاهای این قاره یکسان است؟ در کدام نواحی تراکم نفوس زیاد و در کدام نواحی تراکم نفوس کم دیده می‌شود؟

قرار احصائیه سال ۲۰۱۷ میلادی تعداد نفوس در قاره آسیا تقریباً به ۴٫۱ میلیارد نفر محاسبه گردیده است. مناطق پر نفوس و کم نفوس نظر به شرایط زنده گی در نقاط مختلف آسیا فرق می‌کند.

در مناطقی که شرایط خوب و بهتر زنده گی مثل اقلیم گوارا، موجودیت اراضی وسیع زراعتی و مالداری، موجودیت فابریکه‌های صنعتی، شهری و بنادر تجارتي، خطوط متراکم ترانسپورتي، وسایل و وسایط مواصلاتی و کاریابی زیادتر میسر باشد، تعداد نفوس در آن جا رو به افزایش می‌رود.

در مناطق کوهستانی دارای اقلیم سرد و طولانی، اراضی کوچک و محدود زراعتی، نبودن فابریکه‌های صنعتی، کم و ابتدایی بودن خطوط و وسایط ترانسپورتي، عدم کاریابی و بیکاری و مناطق گرم و مرطوب جنگلی و باتلاقی تعداد نفوس کم و ناچیز می‌باشد.

ممالک پرنفوس در آسیا: کشورهای چین، هند، اندونیزیا، پاکستان، بنگله دیش، جاپان و کشورهای جنوب شرقی آسیا می باشد.

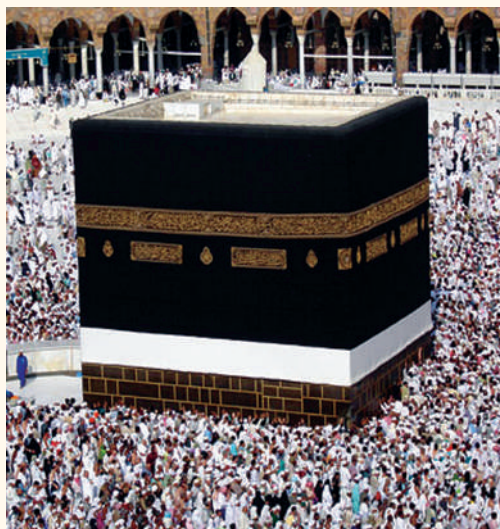
زبان

مردم آسیا به زبان های مختلف تکلم می کنند. زبان مردم آسیا به دو دسته بزرگ تقسیم شده که شامل زبان زردپوستان مثل زبان مردم چین، کوریا و مغولستان و زبان سفیدپوستان مثل زبان های عربی، اردو، پشتو، فارسی و ترکی می باشد.

ادیان

قاره آسیا، قاره ادیان بزرگ و آیین های قدیمی است. ادیان بزرگ آن عبارت است از: دین مقدس اسلام، مسیحیت و یهودیت. دین کشورهای عربی، کشورهای آسیای میانه، افغانستان، ایران، پاکستان، بنگله دیش و اندونیزیا اسلام است و در دیگر کشورها نیز مسلمان ها با فیصدی مختلف زنده گی می کنند که اماکن مقدسه آن ها در مکه معظمه، مدینه منوره و بیت المقدس می باشد.

بودایی، برهمنی، شنتو، کنفسیوس و غیره آیین های قدیمی قاره آسیا اند، که ممالک چین، هند، جاپان و کوریا پیروان این آیین ها می باشند.

تصویر مکه معظمه

مسجد اقصا در بیت المقدس

نژاد

مردم آسیا شامل سه نوع نژاد سفید، زرد و سیاه کم‌رنگ می‌باشند.
نژاد سفید: در آسیای میانه، آسیای غربی و جنوب غربی و یک قسمت آسیای جنوبی سکونت دارند.

نژاد زرد: در نواحی شرقی، جنوب شرقی و سایبریا زنده گی دارند.
نژاد سیاه: در جنوب هند، سریلانکا و جزایر مالدیو بود و باش دارند.

فعالیت داخل صنف

- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند؛ سپس اعضای هر گروه بعد از مشوره بین هم به یکی از سؤال‌های زیر با توجه به نقشه جواب دهند.
- ۱- کشورهای پرنفوس آسیا را نام بگیرید.
  - ۲- مناطق کم‌نفوس در کدام جاهای آسیا وجود دارد؟ چرا کم‌نفوس اند؟
  - ۳- اماکن مقدسه اسلامی در کدام کشور قرار دارند و به چه نام یاد می‌شوند؟
  - ۴- زبان‌های مشهور مردم آسیا را نام بگیرید.
  - ۵- زردپوستان در کدام کشورهای آسیایی سکونت دارند؟
  - ۶- مردم جاپان، هند و بنگله‌دیش پیرو چه دین و آیین هستند؟

سؤال‌ها

در جدول زیر با دقت مشاهده کنید و اعداد پهلوی الفبا را در ستون جمله‌های مربوط آن برسانید.

۱	الف	اماکن مقدسه مسلمانان	در نواحی شرقی و جنوب‌شرقی آسیا و سایر یا زنده گی دارند.
۲	ب	ممالک پرنفوس آسیا	در جنوب هند، سریلانکا و جزایر مالدیو زنده گی دارند.
۳	ج	زردپوستان	در مناطق کوهستانی اقلیم سرد، مناطق گرم مرطوب جنگلی و باتلاقی می‌باشند.
۴	د	تراکم نفوس	در عربستان سعودی و فلسطین جای دارد.
۵	هـ	سیاه‌پوستان کم‌رنگ	وسیلهٔ افهام و تفهیم بین انسان‌ها می‌باشد.
۶	و	مناطق کم‌نفوس	چین، هند، اندونیزیا، پاکستان، بنگله‌دیش، جاپان و ممالک هند و چین است.
۷	ز	زبان	مناطق که دارای شرایط خوب زنده گی و کاریابی باشند.

فعالیت خارج صنف

کدام عوامل باعث تراکم نفوس در یک منطقه می‌شود؟ در این مورد در کتابچه‌های تان مطلبی بنویسید و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بیان دارید.

آیا می‌توانید چند کشور تولیدکننده چای را در قاره آسیا نام ببرید؟

به نقشه اقتصادی قاره آسیا نظر اندازید. در گذشته اقتصاد قاره آسیا متکی به زراعت و مالداری بود که به شیوه ابتدایی صورت می‌گرفت اما با افزایش جمعیت و توسعه شهرها نیاز به مواد غذایی روز به روز بیشتر شده

است. از این رو کشورهای آسیایی می‌کوشند برای تأمین مواد غذایی مردم، با به کارگیری شیوه‌های جدید زراعت و استفاده از ابزار و آلات ماشینی، تولیدات زراعتی را بالا ببرند. در قاره آسیا نظر به شرایط خاص اقلیمی در جاهایی که زمین‌های حاصل‌خیز و آب فراوان وجود دارد، مردم مصروف کشت و زراعت می‌باشند.

هماهنگی زراعت با اقلیم را در مناطق مختلفه قاره آسیا باید در نظر داشت. در مناطق خشک قاره آسیا غله‌هایی؛ مانند: گندم، جو و جواری کشت می‌شوند. در بخش مرکزی و جنوب شرق آسیا در کنار اقیانوس آرام و اقیانوس هند به علت رطوبت کافی و بارنده‌گی زیاد کشت برنج صورت می‌گیرد. در سال‌های اخیر کشت و برداشت مکانیزه در همه این مناطق؛ به خصوص در کشورهایی که بیشتر به صنعت توجه داشته اند، افزایش یافته است. تولید چای و کنف در هند، پاکستان، سیلون و بنگله‌دیش اهمیت فراوان دارد.

مالداری

پرورش و نگهداری حیوانات اهلی در قاره آسیا؛ به خصوص در مناطق مرکزی و غربی بیشتر رایج است. در این مناطق و نقاط کوهستانی بیشتر به پرورش گاو و گوسفند می‌پردازند. پرورش اسب به خصوص اسب‌های زیبای ترکمنی در آسیای میانه صورت می‌گیرد. پرورش گوسفند قره‌قل در افغانستان و ایران رواج دارد. پرورش فیل در کشورهای جنوب شرق آسیا و قسمتی از هند رواج دارد. از فیل در کارهای زراعتی و حمل و نقل استفاده می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند. هر گروه در ارتباط موضوعات زیر با هم بحث کنند و نتیجه بحث را از هر گروه یک نفر به همصنفان خود ارائه نماید.

زراعت .....

مالداری .....

سؤال‌ها

جمله‌های صحیح و غلط ذیل را از هم تشخیص دهید:

- ۱- اقتصاد قاره آسیا متکی به صنایع است. ( )
- ۲- کشورهای آسیا می‌کوشند برای تأمین مواد غذایی میزان تولیدات زراعتی را بالا ببرند. ( )
- ۳- در مناطق خشک قاره آسیا برنج بیشتر تولید می‌شود. ( )
- ۴- در قاره آسیا تولید چای در هند، پاکستان، سیلون و بنگله‌دیش اهمیت فراوان دارد. ( )

فعالیت خارج صنف

در مورد فیل که چه قسم حیوانی است و در کجا و برای چه منظور نگهداری می‌شود، مطلبی بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف بیان دارید.

تصفیه گاز

آیا می‌دانید کشورهای صنعتی آسیا کدام کشورها هستند؟

بهره‌برداری از منابع زیرزمینی و استخراج معادن که بخش دیگری از تولیدات و درآمدهای اقتصادی قاره آسیا را تشکیل می‌دهد خیلی دیرتر از زراعت مورد استفاده قرار گرفته است. رقابت‌های استعماری علت عمده عقب‌مانی در استخراج معادن این قاره بوده است. قاره آسیا از نظر معادن و منابع زیرزمینی؛ به خصوص نفت و گاز و زغال سنگ بسیار غنی می‌باشد. کشورهای جنوب غربی که در اطراف خلیج فارس موقعیت دارند؛ مثل: عربستان، عراق، ایران، کویت و امارات متحده عربی دارای منابع بزرگ نفت و گاز جهان هستند که به کشورهای مختلف صادر می‌کنند. استخراج زغال سنگ در ایران، ترکیه و هند (غرب کلکته) شهرت دارد.

جاپان در شرق آسیا از بزرگ‌ترین کشورهای صنعتی این قاره است. با آن‌که این کشور از جهت مواد معدنی ضعیف است؛ اما با حد اقل استخراج سنگ آهن، نمک و سلفر صنایع اش را گسترش داده است. جاپان از تولیدکننده گان بزرگ برق آبی جهان است. روسیه در بخش آسیایی علاوه بر نفت، منابع وسیعی از زغال سنگ، آهن و سایر فلزات را دارا است. اندونزی و میانمار بزرگ‌ترین تولیدکننده گان نفت در جنوب شرق آسیا هستند.

صنایع

صنایع در آسیا رشد زیادی نکرده است؛ لیکن صنایع سنگین در روسیه، جمهوری خلق چین، هند و جاپان به وجود آمده است. با آنکه جاپان از مهم‌ترین کشورهای صنعتی آسیا است ولی؛ می‌توان از کوریای جنوبی، چین و تایوان نیز نام برد.

کالاهای صنعتی این کشورها به سراسر جهان صادر می‌گردد که بعضی از آنها عبارت اند از:

انواع ماشین‌آلات، هواپیما، موتر، تراکتور، کمپاین ماشین‌های راه‌سازی، موتر سایکل، رادیو و لوازم عکاسی، صنایع غذایی و صنایع زراعتی. در جاپان کشتی بزرگ نفت کش نیز ساخته می‌شود. بعضی از کشورهای آسیا هنوز به زراعت اتکا دارند، در این کشورها صنعت عمده قالین‌بافی و صنایع دستی می‌باشد؛ ولی به تدریج به کشورهای صنعتی تبدیل می‌گردند. کشورهای آسیایی که به آب‌ها ارتباط دارند، تجارت آنها بیشتر از طریق حمل و نقل آبی صورت می‌گیرد. ماهیگیری نیز در آسیا رونق دارد.

در آسیا جاهای دیدنی توریستی فراوانی؛ چون زیارتگاه‌ها، مناظر طبیعی و تفریحی وجود دارد. هر سال هزاران نفر از جاهای تاریخی و طبیعی این براعظم دیدن می‌کنند که در اقتصاد این قاره اهمیت زیاد دارد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند، هر گروه در مورد موضوعات زیر با هم بحث کنند و از هر گروه یک نفر نتیجه بحث‌ها را در صنف ارائه نماید.

- ۱- معادن
- ۲- صنایع
- ۳- توریسم

سؤال‌ها

- ۱- نفت در کدام کشورهای آسیایی بیشتر است؟
- ۲- صنایع ثقیل کشورهای آسیایی را کدام تولیدات تشکیل می‌دهند؟
- ۳- مهم‌ترین کشورهای صنعتی آسیا را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

در مورد نقش نفت در کشورهای شرق میانه معلومات تهیه نموده و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه نماید.

آیا راجع به راه ابریشم چیزی می‌دانید؟

جادهٔ ابریشم راه قدیمی بود که چین و هندوستان را به بحیرهٔ مدیترانه و اروپا وصل می‌کرد. این راه از بسیاری کشورهای آسیا؛ به خصوص افغانستان می‌گذشت که ابریشم و ادویه را از آسیا به اروپا می‌برد. امروز راه‌ها نسبت به گذشته توسعه بیشتری پیدا کرده است. راه‌ها را به سه قسمت تقسیم می‌کنند:

۱- راه‌های خشکه، شامل جاده‌ها و خطوط آهن ۲- خطوط هوایی ۳- خطوط آبی یا بحری

۱- راه‌های مواصلاتی خشکه

این راه‌ها شامل سرک‌های موتوررو و خطوط آهن می‌باشند. خطوط آهن یکی از مهم‌ترین، ارزان‌ترین و امن‌ترین راه‌ها است که بسیاری از ممالک آسیایی از آن استفاده می‌کنند. طویل‌ترین خط آهن در روسیه است که بندر ولادی و استوک را که در کنار ((بحیرهٔ جاپان)) موقعیت دارد به مسکو و اروپا وصل می‌کند. در حال حاضر کشورهای ترکیه، ایران، پاکستان و هند با یکدیگر توسط خطوط آهن وصل بوده و کالاهای تجارتي و مسافری را به نقاط مختلف انتقال می‌دهند. در بعضی شهرهای بزرگ آسیا خطوط آهن به شکل زیر زمینی (مترو) وجود دارد.

۲- راه های بحری

مردم آسیا از زمان های قدیم تا به حال در جاهایی که بحیره ها و دریا های دارای آب فراوان و نشیب کم و قابل کشتی رانی وجود داشت از آنها برای انتقال مسافرین و کالاهای تجارتي استفاده می کردند. آبناها و کانال های مهمی؛ مانند: آبناي باب المندب، ملاکا و هرمز در اطراف قاره آسیا وجود دارند. روزانه کشتی های زیادی از آبناي هرمز که بین بحیره عمان و خلیج فارس قرار دارد عبور می کنند و هزاران بشکه نفت را به نقاط مختلف جهان انتقال می دهند. کانال سویز بحیره احمر را به بحیره مدیترانه وصل می کند که اموال تجارتي زیادی را بین آسیا، اروپا و افریقا مبادله می کند. آبناي ملاکا که بین ممالک مالیزیا و اندونیزیا موقعیت دارد نیز ارتباط ممالک شرق و جنوب شرق آسیا را با سایر نقاط جهان برقرار می کند.

۴- خطوط هوایی

خطوط هوایی شهرهای بزرگ را با هم وصل می کند. در اواخر قرن ۲۰ در ساختمان طیاره ها پیشرفت های زیادی صورت گرفته است. طیاره سریع ترین وسیله نقلیه است که سهولت های زیادی را در پروسه حمل و نقل به وجود آورده است. شهرهای بزرگ هر مملکت دارای میدان های هوایی می باشد که مسافرین و اموال تجارتي را به وقت کم از یک جا به جای دیگر انتقال می دهند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هر گروه در مورد موضوعات ذیل بحث کنند و از هر گروه یک نفر نتیجه را به همصنفان ارائه نماید.

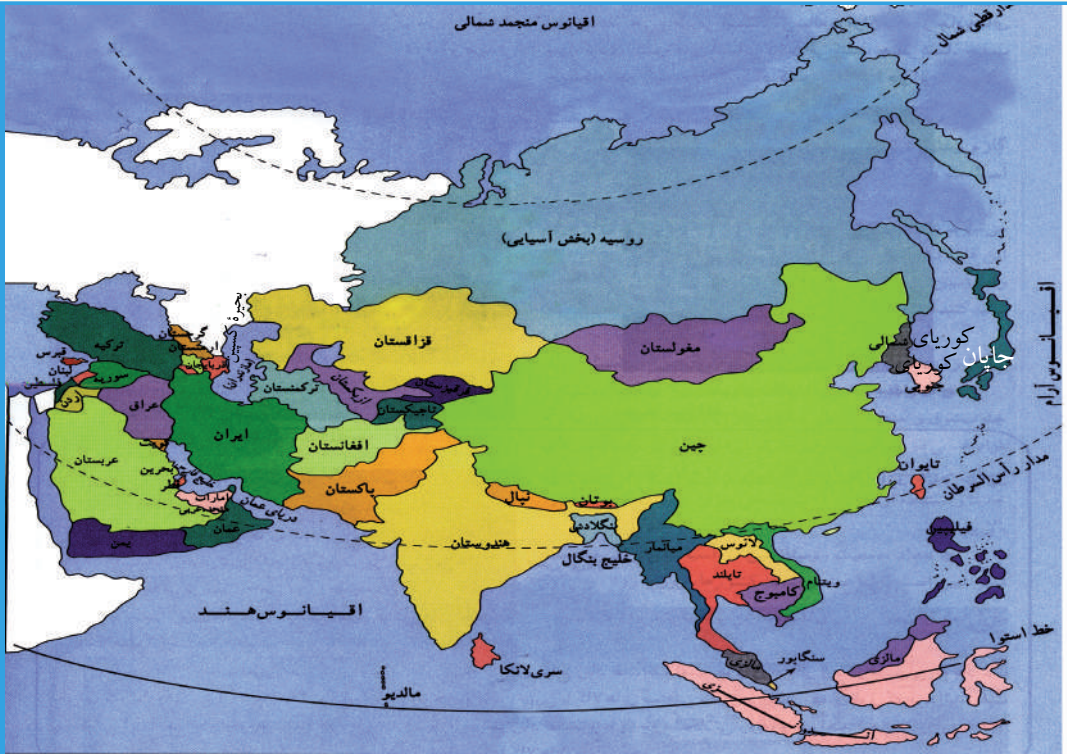
۱- خطوط هوایی   ۲- خطوط بحری   ۳- خطوط خشکه

سؤال ها

- ۱- راه های مواصلاتی خشکه شامل کدام راه ها می باشند؟
- ۲- ارزان ترین و امن ترین راه های مواصلاتی کدام است؟
- ۳- کدام آبنا بین بحیره عمان و خلیج فارس قرار دارد؟
- ۴- کانال سویز بحیره ..... را به بحیره ..... وصل می کند.

فعالیت خارج صنف

در رابطه با اهمیت اقتصادی راه های مواصلاتی مطالبی را تهیه نموده و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

راجع به جغرافیای سیاسی آسیا چه می‌دانید؟

جغرافیای سیاسی شاخه‌یی از علم جغرافیه است که در بارهٔ حدود و سرحدات کشورها، روابط داخلی و بین‌المللی و تشکیلات اداری آن‌ها بحث می‌کند.

قارهٔ آسیا بزرگترین براعظم جهان است که ساحهٔ وسیعی را در بر گرفته است. در این قاره ۴۶ کشور مستقل وجود دارد که دارای رژیم‌های گوناگونی می‌باشند. در بعضی از کشورها از جمله افغانستان و ایران، جمهوری اسلامی حکم‌فرمایی دارد و تعدادی دیگر دارای حکومت جمهوری هستند. بعضی از ممالک؛ مثلاً: جاپان رژیم شاهی دارد. کشورهای قطر و امارات متحدهٔ عربی حکومت شیخ‌نشین دارند و فلسطین دارای دولت خودمختار است.

بعضی از صاحب‌نظران براعظم آسیا را از نظر جغرافیای سیاسی به هفت منطقه تقسیم می‌کنند:

- ۱- خاور میانه که در جنوب غرب موقعیت دارد و کشورهای اسلامی عربی و ایران در آن واقع‌اند.
- ۲- جنوب آسیا که جمهوری اسلامی افغانستان، پاکستان، هند و بنگله‌دیش در آن موقعیت دارند.
- ۳- جنوب شرق آسیا که مهم‌ترین کشورهای آن کشورهای اسلامی اندونیزیا و مالیزیا می‌باشند.

۴- شرق دور که کشورهای مهم آن چین، جاپان و کوریا اند.

۵- آسیای مرکزی که کشورهای تاجکستان تا ترکمنستان و قزاقستان در آن شامل اند.

۶- آسیای شمالی که تنها بخش آسیایی روسیه در آن واقع است.

۷- آسیای غربی که به آسیای صغیر هم شهرت دارد و بزرگترین کشور آن ترکیه می باشد.

کشورهایی که در کنار ابحار قرار دارند راه آزاد به طرف تمام کشورها دارند. کشورهای افغانستان، مغولستان، لاوس، نیپال، بوتان و کشورهای آسیای میانه به بحر آزاد راه ندارند که از این لحاظ به مشکلات ارتباطی با کشورهای دیگر جهان مواجه اند. براعظم آسیا منابع معدنی فراوان و با ارزش، محصولات زراعتی مهم و جمعیت و بازار فروش قابل توجهی دارد؛ به همین علت مورد توجه کشورهای اروپایی می باشد. کشورهای استعماری اروپا در ابتدا به نام کمپنی های تجارتی به آسیا آمدند سپس مناطق ساحلی را تحت تصرف خود در آوردند. در قرن های ۱۸ و ۱۹ اروپایی ها (پرتگالی ها، هالندی ها، اسپانوی ها، انگلیسی ها و فرانسوی ها) به آسیا آمدند. پرتگالی ها جنوب شرق آسیا را تحت تصرف استعماری خود قرار دادند، هالندی ها اندونیزیا را و انگلیس ها مناطق بین میانمار و افغانستان را اشغال کردند. افغانستان با سه جنگ که با انگلیس ها کرد اولین کشوری بود، که قدرت استعماری بزرگ جهان را شکست داده و استقلال خود را به دست آورد. در وسط قرن ۲۰ در آسیا صرف ۲۰ کشور مستقل وجود داشت. جنبش های آزادی خواهی در ملت ها روز به روز تقویت می شد تا که اکثر کشورها استقلال خود را حاصل کردند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به هفت گروه تقسیم شوند و هر گروه روی نقشه سیاسی، یکی از مناطق هفت گانه آسیا را نشان دهند.

سؤال ها

- ۱- جغرافیای سیاسی راجع به چه موضوعاتی بحث می کند؟
- ۲- در کدام ممالک جمهوری اسلامی حکم فرما است؟ نام ببرید.
- ۳- کدام کشورها به بحرهای آزاد راه ندارند؟ نام ببرید.
- ۴- چرا براعظم آسیا در قرن های ۱۸ و ۱۹ میلادی مورد توجه استعمارگران قرار گرفته بود؟

فعالیت خارج صنف

کشورهایی را که در براعظم آسیا به بحر آزاد راه ندارند با کشورهایی که به بحر راه دارند از نظر اقتصادی مقایسه کرده و نتیجه را در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف برای همصنفان تان بخوانید.

لست کشورهای براعظم آسیا

شماره	نام کشور	پایتخت	مساحت به کیلومتر مربع	نفوس به نفر	طرز حکومت
۱	افغانستان	کابل	۶۵۲۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰	جمهوری اسلامی
۲	امارات متحده عربی	ابوظبی	۸۳۶۰۰	۴۲۱۴۰۰۰	فدراسیون (۷) امیرنشین
۳	اندونزی	جاگارتا	۱۹۰۴۲۳۳	۲۲۲۷۳۱۰۰۰	جمهوری اسلامی
۴	اردن	عمان	۸۹۳۲۶	۵۵۰۵۰۰۰	شاهی مشروطه
۵	ازبکستان	تاشکند	۴۴۷۴۰۰	۲۶۳۸۳۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۶	ایران	تهران	۱۶۴۸۱۹۵	۷۰۴۷۲۸۴۶	جمهوری اسلامی
۷	بحرین	منامه	۶۹۴	۷۲۷۰۰۰	شاهی
۸	برونئی	بندر سری بگاوان	۵۷۶۵	۴۷۵۰۰۰	شاهی
۹	بنگلهدیش	داکه	۱۴۷۵۷۰	۱۳۸۸۳۵۰۰۰	جمهوری
۱۰	بوتان	تیمپو	۴۷۰۰۰	۷۹۰۰۰۰	شاهی مشروطه
۱۱	پاکستان	اسلام آباد	۷۹۶۰۹۵	۱۵۶۷۷۰۰۰۰	جمهوری اسلامی فدرال
۱۲	تاجکستان	دوشنبه	۱۴۳۱۰۰	۷۰۶۳۰۰۰	جمهوری
۱۳	تایلند	بنکاک	۵۱۳۱۱۵	۶۴۶۳۲۰۰۰	شاهی مشروطه
۱۴	تایوان	تاییی	۳۶۰۰۰	۲۲۸۱۵۰۰۰	جمهوری
۱۵	ترکمنستان	عشق آباد	۴۸۸۱۰۰	۴۸۹۹۰۰۰	جمهوری
۱۶	تیمور شرقی	دیلی	۱۴۸۷۴	۱۰۳۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۱۷	ترکیه	انقره	۷۷۹۴۵۲	۷۲۹۳۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۱۸	چین	پیکینگ	۹۵۷۲۹۰۰	۱۳۱۱۳۸۱۰۰۰	جمهوری یک حزبی
۱۹	روسیه	مسکو	۱۷۰۷۵۴۰۰	۱۴۲۳۹۴۰۰۰	جمهوری فدرالی
۲۰	جاپان	توکیو	۳۷۷۸۱۹	۱۲۷۷۱۶۰۰۰	شاهی مشروطه
۲۱	سریلانکا	کلمبو	۶۵۶۱۰	۱۹۸۷۹۰۰۰	جمهوری
۲۲	سنگاپور	سنگاپور	۶۴۱	۴۴۰۸۰۰۰	جمهوری
۲۳	سوریه	دمشق	۱۸۵۱۸۰	۱۸۵۴۲۰۰۰	جمهوری

شماره	نام کشور	پایتخت	مساحت به کیلومتر مربع	نفوس به نفر	طرز حکومت
۲۴	عراق	بغداد	۴۳۸۳۱۷	۲۸۵۱۳۰۰۰	جمهوری
۲۵	عربستان سعودی	ریاض	۲۲۴۰۰۰۰	۲۳۶۸۷۰۰۰	شاهی مشروطه
۲۶	عمان	مسقط	۳۰۹۵۰۰	۲۵۱۶۰۰۰	مطلقه
۲۷	فلسطین	قدس	۶۲۶۳	۴۱۴۱۰۰۰	دولت خودمختار
۲۸	فلیپین	مانیلا	۳۰۰۰۰۰	۸۵۵۶۳۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۲۹	قبرس	نیکوزیا	۹۲۵۰	۱۰۰۴۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۰	قرغزستان	بیشکک	۱۹۸۵۰۰	۵۱۹۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۱	قزاقستان	استانه	۲۷۱۷۰۰	۱۵۲۴۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۲	قطر	دوحه	۱۱۴۷۱	۸۳۸۰۰۰	امارتی شیخ‌نشین
۳۳	کمبودیا	پنوم پن	۱۸۱۰۳۵	۱۳۶۴۸۰۰۰	شاهی مشروطه
۳۴	کوریای جنوبی	سیول	۹۹۶۴۶	۲۸۱۳۸۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۵	کوریای شمالی	پیونگ یانگ	۱۲۲۷۶۲	۲۲۵۸۳۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۳۶	کویت	کویت	۱۷۸۱۸	۳۰۸۴۰۰۰	شاهی مشروطه
۳۷	لاوس	وین تیان	۲۳۶۸۰۰	۵۷۵۱۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۳۸	لبنان	بیروت	۱۰۴۰۰	۳۸۳۴۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۹	مالدیو	ماله	۲۸۹	۳۰۰۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۰	مالیزیا	کوالا لامپور	۳۲۹۷۵۸	۲۶۶۴۰۰۰۰	شاهی مشروط فدرال
۴۱	مغولستان	اولان باتور	۱۵۶۶۵۰۰	۲۵۸۰۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۲	میانمار	رنگون	۶۷۶۵۷۷	۴۷۳۸۳۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۴۳	نیپال	کتمندو	۱۴۷۱۸۱	۲۷۶۷۸۰۰۰	شاهی مشروطه
۴۴	ویتنام	هانوی	۳۳۱۰۴۱	۸۳۴۵۸۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۴۵	هند	دهلی جدید	۳۱۶۵۵۹۶	۱۱۱۹۵۳۸۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۶	یمن	صنعا	۵۵۵۰۰۰	۲۰۶۷۶۰۰۰	جمهوری چندحزبی

- آسیا بزرگترین براعظم جهان است که اکثریت ساحه آن در نیم کره شرقی و نیم کره شمالی موقعیت دارد.
- قاره آسیا، دارای قدیمی ترین تمدن‌ها و ادیان است.
- آسیا دارای بلندترین کوه‌ها (همالیا، هندوکش و البرز) و وسیع ترین دشت‌ها (مغولستان در مغولستان، لوت در ایران و ربع الخالی در عربستان) می‌باشد.
- در آسیا دریا‌های زیادی جریان دارد که شامل اوب، آمور، سند، هلمند، کارون، فرات و غیره می‌باشد.
- با توجه به موقعیت جغرافیایی، جهیل‌های متعددی در قاره آسیا وجود دارند که شامل: بایکال، بالخاش، شیوا، ارومیه، وان و ارال است.
- خلیج‌های مهم آسیا شامل خلیج فارس، بنگال و عقبه و مهم‌ترین بحیره آن بحیره کسپین است که بزرگترین بحیره داخل قاره آسیا می‌باشد.
- با توجه به این که براعظم آسیا از ساحه خط استوایی قطب شمال امتداد دارد، دارای انواع گوناگون اقلیمی از جمله اقلیم ساحه قطبی و یخچالی، تحت قطبی، منطقه ستپ آسیای مرکزی، کوهستانی و نقاط مرتفع، صحرائی، معتدله، مدیترانه‌یی، سوانای استوایی و جنگلات بارانی و استوا می‌باشد.
- پراکنده گی نفوس در قاره آسیا یکسان نیست. در اراضی وسیع زراعتی، کنار فابریکه‌های صنعتی، شهرها، بنادر تجارتی و ... تراکم نفوس زیاد و در مناطق کوهستانی و گرم مرطوب جنگلی تعداد نفوس کم و ناچیز می‌باشد.
- مردم آسیا شامل سه نوع نژاد سفید، زرد و سیاه کمرنگ می‌باشند.
- اقتصاد آسیا در گذشته بیشتر به زراعت و مالداری متکی بوده و به شکل ابتدایی صورت می‌گرفت.
- کشورهای جنوب غرب آسیا دارای منابع بزرگ نفت و گاز جهان می‌باشند.
- مهم ترین کشورهای صنعتی آسیا شامل جاپان، کوریای جنوبی، چین و تایوان است.
- راه‌های مواصلاتی در آسیا به سه قسمت راه‌های خشکه، خطوط هوایی و آبی تقسیم می‌شود.
- آبناهای باب المندب، هرمز و ملاکا که از نظر اقتصادی و نظامی اهمیت زیادی دارند در قاره آسیا واقع شده اند.
- کانال سوئز بحیره احمر را به بحیره مدیترانه وصل می‌کند.
- کشورهای افغانستان و ایران دارای حکومت جمهوری اسلامی می‌باشند.
- کشورهای قطر و امارات متحده دارای حکومت شیخ‌نشین می‌باشند.
- براعظم آسیا از نظر جغرافیای سیاسی به هفت منطقه تقسیم می‌شود که عبارت اند از: خاورمیانه، آسیای جنوبی، جنوب شرق، شرق دور، آسیای مرکزی، آسیای شمالی و آسیای غربی.
- براعظم آسیا به دلیل دارا بودن منابع معدنی فراوان و باارزش و بازار فروش قابل اطمینان، همیشه مورد توجه کشورهای استعماری قرار گرفته است.

احجار قیمتی: سنگ‌های باارزش و قیمتی را گویند؛ مانند: لاجورد، فیروزه و غیره.
اقلیم: حالت متوسط جوی زمین است که در یک مدت طولانی در محلی معین تعیین می‌شود.

اقلیم صحرائی: اقلیمی که از خصوصیات آن کمی بارنده‌گی، تغییرات زیاد درجه حرارت شب و روز، وزش بادهای شدید و کمبود نباتات گیاهی است.

اعتدالین: زمان‌هایی از سال که اشعه خورشید عمود بر خط استوا می‌تابد و قطبین زمین یکسان از نور خورشید استفاده می‌کنند و در امتداد خط استوا و هر مکان دیگری در نیم کره‌های شمالی و جنوبی طول مدت روز ۱۲ ساعت است. زمان اعتدالین اول بهار (اول حمل) و اول خزان (اول میزان) است.

انقلاب شمسی تابستانی: این انقلاب با عمود شدن اشعه خورشید بر خط سرطان ($۲۳\frac{۱}{۴}$ درجه شمالی) در روز اول سرطان اتفاق می‌افتد که تابستان در نیم کره شمالی آغاز می‌شود.

انقلاب شمسی زمستانی: این انقلاب با عمود شدن اشعه خورشید بر خط جدی ($۲۳\frac{۱}{۴}$ درجه جنوبی) در اول ماه جدی اتفاق می‌افتد که زمستان در نیم کره شمالی آغاز می‌شود.

بحیره: قسمتی از آب‌های وسیعی را گویند که از بحر کوچکتر بوده ممکن است به بحر وصل شده و یا توسط خشکه محدود شده باشد.

تندرا: کلمه روسی است که به مناطق بدون درخت در شمال روسیه گفته می‌شود که زمستان آن جا سرد و طولانی و در بیشتر ایام سال یخ بسته است. تابستان آن جا بسیار کوتاه و درجه حرارت آن کمتر از ۱۰ درجه است و در همین مدت کوتاه، یخ‌های روی زمین آب می‌شود و نباتاتی؛ مانند: خزه و گل‌سنگ رشد می‌کند.

تمدن: شهرنشین شدن، به رسم و رواج شهری عادت کردن و آماده ساختن اسباب ترقی و آسایش خود را تمدن گویند.

توریست: از نظر تاریخی به اشراف زاده گان فرانسوی که برای تحصیل و کسب تجربیات زنده گی به سفر می رفتند توریست می گفتند. این اصطلاح از قرن ۱۹ میلادی معمول شد. بعدها در فرانسه این اصطلاح را برای کسانی به کار بردند که به سرگرمی و گذراندن اوقات فراغت به فرانسه سفر می کردند. به این گونه سفرها بعداً جهانگردی یا توریزم گفته شد.

جغرافیای طبیعی: شاخه یی از جغرافیه است که در باره کوهها، دریاها، آب و هوا، نباتات و اقیانوسها بحث می کند.

جو: هوای اطراف سطح زمین را جو گویند.

جهیل: آبهای وسیع ایستاده یی استند که به شکل طبیعی توسط خشکه احاطه شده اند.

جنگل طبیعی: منطقه یی از زمین است که با درختها و بتههای خودرو پوشیده شده باشد.

چراگاه: زمینی دارای پوشش گیاهی است که حیوانات می توانند مدتی در آن چرا کنند.

حوض: نزدیکترین نقطه یی را که کره زمین در گردش انتقالی خود به دور آفتاب، در آن نقطه قرار می گیرد، حوض می گویند.

خلیج: عبارت از پیش رفته گی وسیع و عمیق آب در خشکه است که سه طرف آن به خشکه و یک طرف آن به آب محدود شده باشد.

دایره آرکتیک: عرض البلد $۶۶\frac{۱}{۴}$ درجه شمالی را به این اصطلاح می نامند.

دایره انتارکتیک: به عرض البلد $۶۶\frac{۱}{۴}$ درجه جنوبی انتارکتیک گفته می شود.

دایره استوا: دایره بزرگ عرض البلد است که کره زمین را به دو نیم کره شمالی و جنوبی تقسیم می کند.

دایره جدی: $۲۳\frac{۱}{۴}$ درجه نیم کره جنوبی که شعاع آفتاب در اول جدی بالای آن عمود می تابد.

دایره سرطان: عرض البلد $۲۳\frac{۱}{۴}$ درجه شمالی که شعاع آفتاب در اول سرطان بالای آن عمود می تابد.

دایره عرض البلد: دایرهایی که موازی به خط استوا بوده استقامت شرق و غرب را دارند و به دایره های طول البلد عمود می باشند.

ستاره قطب: درخشان‌ترین ستاره قطب شمال است که قطب شمال زمین هم به سمت آن قرار دارد.

ستپ: منطقه علفزار که به زراعت و چراگاه حیوانات مساعد است. ساحات دارای اقلیم نیمه‌خشک که نباتات علفی و اشجار به صورت پراکنده و یا قطعه‌قطعه در آن‌ها دیده می‌شوند.

سوانا: منطقه اقلیمی یی است که دارای بته‌ها، نیزارها و درخت‌های پست باشد.
شیوه ابتدایی زراعت: کشت و کاری است که توسط دست و قلبه حیوانی انجام می‌گیرد.
شیوه ماشینی زراعت: کشت و کاری است که توسط ماشین آلات زراعتی صورت می‌گیرد.
شالیزار: زمین‌های استند که در آنجا شالی (برنج) کشت می‌شود.

صنعت: کار و فعالیتی است که مواد خام به واسطه آن به مواد پخته تبدیل می‌شود؛ مثلاً: از سنگ آهن، موتر و از پنبه تکه و لباس ساخته می‌شود.

صنایع ماشینی: کار و فعالیتی است که ساختن اشیا توسط ماشین صورت می‌گیرد.
طول البلد: خطوطی که بین قطب شمال و جنوب امتداد دارد و بر عرض البلد عمود می‌باشد.

قله: بلندترین قسمت کوه را قله گویند.
قطر استوایی: بزرگ‌ترین قطر کره زمین را گویند که زمین را به طور مساوی به دو نیم کره شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.

قطر قطبی: که در اصل محور زمین است که بر قطر استوایی عمود می‌باشد و یک انجام آن قطب شمال و انجام دیگر آن قطب جنوب را تشکیل می‌دهد.

قطب شمال: انتهای شمالی کره زمین را گویند.
کره مجسمه: مدل کوچک شده کره زمین با یک مقیاس معین است.
گرینویچ: پارکی در نزدیکی لندن است که رصدخانه گرینویچ در آن بنا شده و طول البلد صفر درجه از وسط آن می‌گذرد.

محور زمین: خط فرضی یی است که کره زمین به دور آن می چرخد.
میلان محور زمین: میلان محور زمین به زاویه $23\frac{1}{4}$ درجه بالای مستوی مدار زمین است.
نقطه قطب جنوب: جنوبی ترین نقطه کره زمین است که در انتهای محور جنوبی زمین قرار دارد.

نیم کره شمالی: از خط استوا تا قطب شمال را نیم کره شمالی گویند.
نیم کره جنوبی: از خط استوا تا قطب جنوب، نیم کره جنوبی می باشد.
واردات: کالاهای تجارته یی که از خارج کشور به داخل آورده می شوند؛ مانند: موتر، لباس، وسایل برقی، مواد خوراکی و غیره.
هکتار: واحد اندازه گیری مساحت است و معادل ده هزار مترمربع یا پنج جریب می باشد.